

Minna Maunula

**AIKUISTUVAN YLIOPISTO-OPISKELIJAN
TULEVAISUUDENSUUNNITELMAT**

**Pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2003
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Maunula, Minna. AIKUISTUVAN YLIOPISTO-OPISKELIJAN TULEVAISUUDEN-SUUNNITELMAT. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2003. 118 sivua. Julkaisematon. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmia, onko niitä ja millaisia ne ovat, mitkä asiat ovat tärkeimpiä suunnitelmia tehtäessä sekä kuinka erilaiset suunnitelmat aiotaan yhdistää mielekkääksi kokonaisuudeksi.

Tutkimusaineisto hankittiin teemahaastatteluin syksyllä 2002. Haastatteluihin osallistui 15 Jyväskylän yliopiston viiden eri tiedekunnan opiskelijaa, joista naisia oli kahdeksan ja miehiä seitsemän. Haastatellut olivat iältään alle 30-vuotiaita ja maisterintutkintoon tähtäävissä opinnoissaan loppusuoralla. Tutkimusaineisto litteroitiin ja analysoitiin laadullisin menetelmin teemoittelemalla ja tyypittelemällä.

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden elämäntilanteet ja tulevaisuudensuunnitelmat olivat osin yksilöllisiä, osin samansuuntaisia. Päälimmäisenä tutkituilla oli suunnitelmissaan gradun tekeminen ja valmistuminen. Seuraavana suunnitelmissa oli koulutusta vastaavan työn hankkiminen ja aseman vakiinnuttaminen työelämässä sekä perheen perustaminen tai perheeseen kasvattaminen. Merkittävässä asemassa opiskelijoiden ajatuksissa oli elämäntilanteen vakiinnuttaminen, jolloin työ nousi keskeiseen asemaan.

Aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on valmistumisen kynnyksellä monia samanaikaisia ja haasteellisia projekteja, joista jokainen vaatii paneutumista. Yliopistosta valmistuminen on elämässä merkittävä etappi, jonka jälkeen erilaisia suunnitelmia aletaan toteuttaa. Osalla opiskelijoista tulevaisuus avautui selkeänä, osalla tulevaisuus oli vielä monien epävarmuustekijöiden sumussa. Tutkitut yliopisto-opiskelijat suhtautuvat tulevaisuuteensa luottavaisesti ja positiivisesti. Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden suunnitelmissa on monipuolinen elämä, jota suunnitellaan luottavaisesti ja innokkaasti jättäen sattumillekin sijaa.

Asiasanat: aikuistuva, yliopisto-opiskelija, tulevaisuudensuunnitelma, suunnittelu

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	NUORUUDESTA AIKUISUUTEEN	7
2.1	Elämäkulku ja identiteetti aikuistuttaessa	7
2.2	Elämäkulkuun liittyviä tekijöitä	9
2.3	Aikuistumista edeltäviä kehitystehtäviä	11
3	YLIOPISTO-OPISKELU MUUTOKSESSA	13
3.1	Yhteiskunnallinen muutos ja yksilöllinen elämä	13
3.2	Koulutuksen uudet tuulet	15
3.3	Korkeakouluopiskelijan profiilin moninaistuminen	17
4	TULEVAISUUTEEN ORIENTOITUMINEN	22
4.1	Tulevaisuus rakentuu eilen, tänään ja huomenna	22
4.2	Suuntautuminen tulevaan	26
4.2.1	Koulutus pääomana ja ohjaavana tekijänä	29
4.2.2	Työura osana elämän kokonaisuutta	31
4.2.3	Parisuhde ja perheen perustaminen	35
5	ELÄMÄNKULUN JA TULEVAISUUDEN MUOTOUTUMINEN	39
5.1	Yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmat	39
5.2	Koulutuksen merkittävä asema	42
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	45
6.1	Tutkimuksen tavoitteet ja ongelmat	45
6.2	Tutkimuksen laadulliset lähtökohdat	46
6.3	Tutkimuksen kohdejoukko	48
6.4	Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi	49
7	TULOKSET	54
7.1	Erilaiset aikuistuvat opiskelijat	54
7.2	Elämää gradun jälkeen	56
7.3	Elämän eri osa-alueet suunnitelmissa	66
7.3.1	Koulutuksen asema ja merkitys tulevaisuusajattelussa	66
7.3.2	Työuran alkutaipaleella	69
7.3.3	Perheellistymissuunnitelmat	78
7.3.4	Muut suunnitelmat ja haaveet	85

7.4	Tyypittely tulevaisuuteen suhtautumisen mukaisesti	89
7.4.1	Eri tyyppien erilaiset tulevaisuudennäkymät	89
7.4.2	Menneisyys ja tulevaisuus läsnä nykyisyydessä.....	92
8	POHDINTA	95
8.1	Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmat.....	95
8.2	Monipuolinen ja yhdistelevä tulevaisuuden suunnittelu	99
8.3	Tutkimuksen luotettavuus	102
8.4	Jatkotutkimusaiheet	105
	LÄHTEET	107
	LIITE 1	115
	LIITE 2.....	116

1 JOHDANTO

Tulevaisuus on kautta aikojen ollut kiinnostuksen, pohdinnan ja ennustamisenkin kohteena. Tulevaisuus voidaan kokea uusina mahdollisuuksina tarjoavana sekä uhkaavana tekijänä. Tuleviin tapahtumiin liittyvät vahvasti itse tehdyt valinnat, mutta myös seikat, joihin meillä ei ole vaikutusmahdollisuutta. (Bell 1997; Niiniluoto 1999.) Omat valinnat ja itsensä toteuttaminen ovat arkipäivää. Lukuisten eri vaihtoehtojen väliltä tulisi löytää parhaiten sopivat mahdollisuudet toteuttaa itseään. Mahdollisuuksien kirjo on laaja, eikä varsinaisia rajauksia voi tehdä ennakolta. Näin ainakin väitetään, mutta mikä on arkitodellisuus? Onko meillä mahdollisuuksia valita ja itsenäisesti muista riippumatta päättää omaa elämää ja tulevaisuutta koskevista asioista? Kuinka löytää tasapaino erilaisten vaatimusten ja tavoitteiden välillä? Elämää johdattavat myös tietyt enemmistölle samansuuntaiset elämäntapahtumat. Kaiken yksilökeskeisyyden keskellä ollaan myös huolestuneita piittaamattomuudesta ja itsekeskeisyydestä.

Nuoruudesta aikuisuuteen siirryttäessä tehdään lukuisia omaa elämää koskevia valintoja ja suunnitelmia. Bell (1997) korostaa tehdyillä päätöksillä olevan seurauksia tulevaisuudessa. Ennen elämänkulkua jäsensivät rituaaliset ja perinteiset muutokset, jotka perustuivat luonnon rytmeihin ja sosiaalisiin normeihin (Dunderfelt 1997, 25). Nykyiset kasvaneet valintamahdollisuudet saatetaan kokea huumaavina, maailman avaavina. Toisaalta valinnanvaikeus saattaa olla suuri ja oman tien löytäminen voi olla pitkällinenkin prosessi. Kehityskulku on yhä yksilöllisempää. Elämän tempo on kiivas, kilpailu lisääntynyt ja ilmapiiri yksilöllisille ratkaisuille on hyväksyvämpi. Mutta millaisin ajatuksin aikuistuva yliopisto-opiskelija tarkastelee omaa tulevaisuuttaan? Korkea koulutus on perinteisesti avannut monipuoliset tulevaisuuden mahdollisuudet (Koivusilta & Rimpelä 2001, 160-163). Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan yliopisto-opiskelijoita, joiden opinnot ovat loppusuoralla. Valmistumisen kynnyksellä ajatukset jo hapuilevat tulevaisuuteen erilaisia elämänsuunnitelmia punniten. Bell'n (1997) mukaan ihmisluonne pyrkii tavoitteisiin, tasapainoon ja tietoisuuteen itsestä, jolloin on kyettävä myös muutoksiin elämässä.

Yliopisto-opiskelijoiden taustat ja lähtökohdat ovat hyvinkin erilaisia (Antikainen 1998, 181). Myös yliopisto-opiskelijoiden ikärakenne on muuttunut, on aikaisemman tutkinnon suorittaneita, perheellisiä ja suoraan lukionpenkiltäkin tulijoita. Yliopisto-opiskelu on Suomessa arvostettua ja kilpailu opiskelupaikoista on kovaa. Opiskelu elämänvaiheena on erilaista yksilöstä riippuen. (Aittola 1992, 1998.) Valmistumisen myötä ajatellaan uusien ovien avautuvan. Voi jatkaa opintoja, siirtyä työelämään rakentamaan uraa, perustaa perheen, muuttaa ulkomaille jne. Korkeakoulututkinto ei takaa menestyksestä tulevaisuutta, yhä enemmän korostetaan persoonallisia ominaisuuksia. Kuulemalla erilaisia tulevaisuutta käsitteleviä ajatuksia saadaan tietoa yksilöiden erilaisista tulevaisuutta koskevista suunnitelmista, toiveista ja peloista.

Julkisuudessa on viime aikoina keskusteltu uran ja perheen yhteensovittamisen haasteista. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuuteen suuntautuvia ajatuksia. Kuinka valmistuvat yliopisto-opiskelijat aikovat sovittaa yhteen elämän eri osa-alueet? Siirretäänkö perheenperustamista ja lastenhankintaa uralla etenemisen vuoksi vai edetäänkö elämässä perheen ehdoilla? Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia heillä kokonaisuudessaan on vai annetaanko elämän kuljettaa? Kiinnostavaa on tarkastella yksilöiden suunnitelmia tulevaisuudestaan ja kuinka kasvaneisiin itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin tartutaan. Mitä elämältä halutaan ja missä elämänvaiheessa tietyt asiat suunnitellaan toteutettavan? Asiat eivät vain tapahdu, niitä täytyy myös suunnitella. Tehokas ja realistinen suunnittelu edellyttää jäsentynyttä identiteettiä ja todellisuuden mukaista käsitystä omista mahdollisuuksista. Mahdollista on myös, ettei tulevaisuutta suunnitella lainkaan.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Jyväskylän yliopiston aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmia. Tutkitut yliopisto-opiskelijat edustavat viittä eri tiedekuntaa, ovat iältään alle 30-vuotiaita ja heidän opintonsa yliopistossa ovat loppusuoralla. Tutkimusaineisto hankittiin teemahaastatteluin marraskuussa 2002. Haastatteluihin osallistui 15 opiskelijaa, joista kahdeksan oli naista ja seitsemän miestä. Hankittu aineisto oli sisällöltään runsas ja sitä käsiteltiin laadullisin tutkimusottein.

2 NUORUUDESTA AIKUISUUTEEN

2.1 Elämänkulku ja identiteetti aikuistuttaessa

Nykyisessä yhteiskunnassa on havaittavissa nuoruutta ihannoiva ja aikuisuutta karttava ilmapiiri. Ikään kuin aikuisuus olisi negatiivinen ja tylsä vaihe elämäkulussa. Antikaisen (2001, 101) mukaan perinteistä aikuisuutta ei nyky-yhteiskunnassa enää edes ole. Todellisuudessa siirtyminen kehitysvaiheesta toiseen on hidas kypsymisprosessi, joka käsittää sekä sisäisiä että ulkoisia muutoksia. Yksilö muuttuu ja kehittyy, kuten ympärillä oleva maailmakin (Dunderfelt 1997, 11). Levinson (1986) esittää elämän jakaantuvan sarjaksi aikakausia, joilla jokaisella on oma psykologinen, biologinen ja sosiaalinen luonteensa.

Elämänkulkua on luonnehdittu yleisimmin kaaren metaforalla. Kaarimetafora esittää elämänvaiheet eri arvoisina, ikään kuin kasvua ja kuihtumista kuvaavina. Ympyrämallissa elämänvaiheet ovat samanarvoisia ja symmetrisiä. Ympyrä liittyy syklisyyteen ja jatkuvuuteen. Elämällä kaaren muodossa kuvattuna on pitkä historia. (Tuomi 2001, 14-16.) Yksilönkehitystä kuvattaessa käytetäänkin usein elämänkaari-käsitettä. Elämänkaari kuvaa yksilön elämän muutoksia nähden kehityksen jatkuvana ja kokonaisena prosessina. Dunderfeltin (1997, 18) mukaan tarkastelemalla elämänkaarta kokonaisuutena, voidaan yksittäisiä tapahtumia ymmärtää paremmin. Yksilölliset elämänkaaret ovat moniulotteisia ja useiden tekijöiden muokkaamia, eivätkä kaikki tekijät etene samassa tahdissa. Yksilöllinen elämänkaari sisältää myös yleisiä yksilönkehityksen lainalaisuuksia. (Dunderfelt 1997, 11-20).

Elämänkaarinäkemys on monitieteellinen, johon vaikuttavat biologiset, geneettiset, psykologiset, sosiaaliset, kulttuuriset ja historialliset näkökannat (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 86). Ihmisen elämänkaaren psykologinen kehitys käsittää kuvauksen ja selityksen ikään suhteutettavasta yksilönkehityksestä aina syntymästä kuolemaan (Baltes & Goulet, 1970, 3). Kehitys jatkuu läpi elämän siten, että aiempi kehitys mahdollistaa tulevan kehityksen, myös eri suuntaisen (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 86).

Kehitykselliset muutokset eivät ole sidotut vain tiettyyn elämänkaaren vaiheeseen. Siirryttäessä nuoruudesta aikuisuuteen tehdään monia oman tulevaisuuden kannalta merkittäviä valintoja ja ratkaisuja. Siirtyminen elämänvaiheesta toiseen ei ole selkeärajainen tapahtuma, vaan ikään kuin arasteleva ja kokeileva. Nuoruusvaihe on ohitettu viimeistään kun valmistutaan ammattiin ja osallistutaan työelämään tai kun aletaan elää parisuhteessa (Puhakka 1998, 1-2).

Dunderfeltin (1997, 92-93) mukaan nuoruusikä on jaettu kolmeen vaiheeseen; varhaisvaiheeseen, keskivaiheeseen ja loppuvaiheeseen. Nuoruuden loppuvaihe noin 20-25-vuotiaana sisältää olennaisena ideologisen kriisin, seestymistä, itsenäisen elämän aloittamisen sekä oman aseman pohdiskelua. Oma paikka ei vielä nuoruudessa tule löydetyksi, mutta etsiminen on erityisen kiihvasta ja valmistelevaa. Mediat, harrastukset, vertaissuhteet, kuluttaminen ja työ tuovat monipuolisia identiteetin muokkausmahdollisuuksia (Aittola 1998, 175).

Ennen kuin voi itsenäisiä valintoja elämänsä suhteen tehdä, täytyy olla käsitys itsestä. Suhteellisen pysyvä käsitys itsestä – identiteetti syntyy nuoruudessa vahvistuen ja suuntautuen myöhemmissä kehitysvaiheissa. Identiteetin etsintä ei ole vain nuoruuteen sijoittuva vaihe, vaan jatkuva elämänsuunnitelmaan liittyvä projekti (Antikainen 1998, 138). Identiteetin muodostaminen on vaativa prosessi. Aikuistuva nuori saattaa kiinnittyä keinotekoiseen identiteettiin. Kerran sisäistetystä identiteetistä irrottautuminen on kivulias prosessi. (Turunen 1996, 149.) Lainattu identiteetti saattaa kuitenkin antaa lisää aikaa todellisen itsensä etsintään. Identiteetin kehitystä ei voi kiirehtiä ja sen työstö vaatii aikaa.

Jung (1998) käyttää läpi elämän jatkuvasta minuuden kehityksestä nimitystä individuaatio. Individuaatio on ihmisenä kehittymistä, itseksi tulemistä, elämän mielekkyyden etsimistä ja elämän peruskysymysten pohdintaa. Tasapainoiseen kehitykseen liittyy oma sisäinen kasvu sekä maailman oivaltaminen ja siinä muiden kanssa eläminen. Elämä on ehyt kokonaisuus, eikä paluuta aikaisempien elämänvaiheiden kaltaiseen etsintään ole. Jungin mukaan individuaatiokehitys jatkuu läpi elämän erilaisten yksilöllisten vaiheiden kautta.

Eriksonin (1994) mukaan yksilön kehitys etenee kriisien kautta, jotka liittyvät sekä sisäisiin että ulkoisiin tekijöihin. Yksilö kohtaa väistämättä ristiriitoja, joiden selvittäminen luo uusia edellytyksiä. Nuoruuden kriisi liittyy identiteettiin ja itsen etsimiseen. Kehityskulkuun liittyy olennaisesti roolien epäselvyys ja epävarmuus. Varhaisessa aikuisuudessa hahmotellaan omaa paikkaa ja tehtävää maailmassa ja selkiytetään ihmissuhteita. Yksilön kehitys on Pulkkinen (1997, 15) tulkinnan mukaan kontekstuaalinen eli ympäristön ja yksilön vuorovaikutuksen summa. Myös Jungin (1998) näkemys individuaatioprosessista on koko elämänsä ja yksilön holistisesti kattava. Individuaatio ja todellinen yksilöityminen alkavat aikuisuuden kynnyksellä, kun kehityksen perusvaiheet ovat ohitetut. Kehitys kulkee kohti tietoisuutta itsestä yksilönä, mutta myös olemista osana laajempaa yhteisöä. Aikaisemmin vanhempien yhteiskuntaluokka määräsi nuoren sosiaalisen identiteetin, mutta nykyisin tilanne on monimutkaisempi. Elämänsä jatkuvuus, perinteet ja elämänsäalueiden kokonaiskäsitys ovat uhattuina. (Antikainen 1998, 156.)

Elämänsä tutkimuksissa on kaksi valtasuuntausta: prediktiiivinen ja geneettinen. Prediktiiivinen pyrkii ennustamaan, kuten ammatillista menestystä ennustetaan sukupuolella tai työhön sitoutumisella. Geneettisellä tutkimuksella taas tarkastellaan ikäkohortteja, pyritään ymmärtämään yksilöiden tai ryhmien kehitystä sekä elämänsä rakentumista. (Nummenmaa 1996, 1.)

2.2 Elämänsä kulkuun liittyviä tekijöitä

Elämänsä kulku korvaa yhä useammin elämänsäkaaren käsitteen, sillä siihen ei liitetä samanlaista nousevan ja laskevan elämänsä metaforaa. Elämänsä kulku muodostuu merkittävistä elämäntapahtumista, kuten koulutuksesta, työelämään siirtymisestä, avioitumisesta ja vanhemmaksi tulosta. Elämänsä kulku muodostuu toisiaan seuraavista jaksoista. Eri elämänsäalueet jäsenetään usein urina tai polkuina, joilla tärkeät tapahtumat vievät kehitystä eteenpäin siirtyminä ja roolimutoksina. Nykyisin erilaiset perhe- ja ammattiurat rakentavat keskeisinä tekijöinä erilaisia elämänsä kulkuja. (Antikainen 1998, 101, 116.) Buchmannin (1989) mukaan koulutus, ammatillisuus ja perhe eivät enää ole vakaita, jatkuvia eivätkä ennakoitavia. Aikuisuuteen siirryttäessä

tehdään valintoja, joiden vaikutus on pitkäaikaista. Siirtyminen koulusta työelämään, avioituminen tai lapsen hankkiminen asettavat uusia vaatimuksia. Yksilö joutuu yhdistelemään ja järjestelemään elämän eri osa-alueita, joilla saattaa olla vaikutusta tulevaisuudennäkymiin. Buchmannin mukaan elämäkulun aikatauluttaminen on rationalisoitumisen konkreetti ilmiö. Muutos nuoruudesta aikuisuuteen siirryttäessä tapahtuu arvoissa, tavoitteissa, suunnitelmissa, strategioissa, sitoutumisessa, päätöstehtävissä ja identiteetissä. Aikuistuttaessa tulee päättää omasta koulutuksestaan, urastaan, erilaisista sitoumuksistaan ja tulevaisuuden perheestään. Erilaiset päätökset ja mahdollisuudet auttavat luomaan kehitysratoja aikuisuuteen. (Nurmi 2001.)

Elämäkulussa voidaan yksilöllisten vaiheiden ohella havaita samankaltaisuuksia erilaisten tapahtumien sijoittumisessa elämänskaaraan sekä eroja sukupolvien kesken. Elämäntapahtumat liittyvät yksilön ikään ja historiallisiin tapahtumiin. (Martelin, Pitkänen & Koskinen 2001, 40-41.) Perinteisten elämänskaaran rinnalle, tilalle tai väliin voi kehittyä yksilöllisiä uusia vaiheita, katkoksia tai kriisejä (Vilkko 2001, 77). Elämäntapahtumat ja siirtymät esiintyvät usein ketjuina eli ne seuraavat ajallisesti toisiaan (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 91). Perinteisesti elämänskaaran merkittävät tapahtumat koskettavat tiettyjä ikäkohortteja samoihin aikoihin johtuen vahvasta ikäkausirooleihin samastumisesta. Nykyisin tämä samanaikaisuuden perinne on murtumassa erilaisten elämäntapojen ja -tyylien yleistyessä. (Antikainen 1998, 132.)

Elämäntapahtumat muokkaavat yksilön elämänskaaraa ja vaativat muutoksia yksilön toiminnassa (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 90). Baltes, Reese ja Lipsitt (1980) jakavat elämänskaaran muutokset kolmeen ryhmään: iänmukaisiin, historiallisiin ja yksilöllisiin tapahtumiin. Iänmukaisia elämäntapahtumia ovat biologiset ja ympäristömuutokset, jotka ohjaavat yksilön kehitystä ikänormatiivisesti. Historialliset tapahtumat heijastuvat koko sukupolven tiettyinä aikoina, kuten lama. Yksilölliset tapahtumat voivat olla hyvinkin satunnaisia, kuten sairastuminen. Nykyisin ollaan keskitytty tarkastelemaan yksilökeskeisesti elämänskaaraa merkittävien kontekstien ja lainalaisuuksien kustannuksella. Yksilö ei voi elää irrallaan ajasta, paikasta ja muista ihmisistä. Aika hahmotetaan usein tapahtumien avulla ja ihmisten toiminta ja erilaiset prosessit tapahtuvat tiettyinä aikoina tai ajanjaksolla. Eri tapahtumia ja prosesseja voidaan tarkastella erilaisista aikakäsityksistä tai tyypillisestä ajallisesta kestosta lähtien. Erilaiset yhteisöt muodostuvat toistuvista sosiaalisista vuorovaikutuksista ja rutiineista,

joita ohjaavat aika, paikka, odotukset, toiveet, pelot sekä päätökset tulevaisuutta koskien. (Bell 1997, 125-127; 164.)

Koulutus-, työ- ja perhetapahtumat voidaan sijoittaa aikajärjestykseen elämäkulussa. Elämäntapahtumat voidaan sijoittaa takautuvasti, mutta myös suunnitella tulevaisuudessa mahdollisesti tapahtuviksi. Elämäntapahtumia voidaan tarkastella ulkopuolisen näkökulmasta sekä itse arvioiden. Itsearviointissa asiat nähdään runsaampina ja tapahtumiin liittyy emotionaalisia kokemuksia ja merkityksiä. Ulkopuolisen tarkastelussa asiat selkiytetään ja nähdään lineaarisemmin. (Puhakka 1998, 16-17.) Erilaiset elämäntapahtumat sisältävät erilaisia rooleja. Osa rooleista on väliaikaisia, kuten opiskelija, osa rooleista ovat elinikäisiä, kuten vanhemmuus. Kaikki roolit muokkaavat persoonallisuutta ja jättävät jälkensä elämäkulkuun. (Puhakka 1998, 19-20.) Elämäkulun alku- ja päätepisteiden välinen aika hahmotetaan vaihtuvien sosiaalisten roolien ja identiteettien avulla (Antikainen 1998, 114).

2.3 Aikuistumista edeltäviä kehitystehtäviä

Havighurst (1974) näki olennaisimpana ikäkausisidonnaiset kehitystehtävät, jotka viittaavat kasvupyrkimyksiin suhteessa sosiaaliseen ympäristöön. Kehitystehtävän tarve voi perustua biologiseen kypsymiseen, omiin tavoitteisiin tai kulttuurisiin normeihin. Kehitystehtävän selvittämistä seuraa itsetyytyväisyyden tunne, myönteisen kehityksen vahvistumista sekä uusi kehitysvaihe. Kehitystehtävänäkemyks perustuu kulttuurisesti yleiseen käsitykseen elämäkulun vaiheista, on tiettyjä iäiä, joissa tiettyjen asioiden tulee tapahtua. Tämä ajatusmalli turvaa kulttuurista jatkuvuutta tukien sekä yksilöä että yhteiskuntaa. Eri kulttuureissa ja jopa yhteiskuntaluokissa on erilaisia kehitystehtäviä ja eriaikaisuutta. (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 89-90.) Nuoruuden kehitystehtäviin kuuluvat itsenäisyys, vastuullisuus, valmistautuminen parisuhteeseen ja perhe-elämään sekä maailmankatsomuksen hahmotus. Nykyisin nuori on aikuisuuden kynnyksellä yhä kauemmin etsien omaa paikkaansa yhteiskunnassa. Nuori etsii myös itseään ja kokeilee erilaisia mahdollisuuksia koulutukseen ja rooleihin liittyen. Oman identiteetin kannalta tämä etsintävaihe on tärkeä. (Havighurst, 1974.)

Nuoruuden ja aikuisuuden välillä ei ole selkeää rajaa, vaan prosessi on yksilöllinen ja joustava. Kaikki muutokset eivät ole ulkoisesti havaittavissa, vaan sisäistä kypsymistä (Dunderfelt 1997, 103). Aikuistuesssa yksilö alkaa löytää itselleen sopivaa asemaa yhteiskunnassa, ihmissuhteissa ja sisäistä tasapainoa. Havighurstin (1974) mainitsemia kehitystehtäviä ovat parisuhteen ja perheen muodostaminen, ansiotyön aloittaminen ja yhteisvastuullisuuden herääminen. Individuaatiokehityksessä on muutos käynnissä jatkuvasti. Minäkäsitys eheytyy ja elämän eri alat yhdistyvät kokonaisuudeksi. (Dunderfelt 1997, 105). Ennen elämäkulkua oli ennustettavampaa ja tiettyjen melko vakaiden tapahtumien kautta kulkevaa. Nykyisin valinnat ovat monimuotoisempia ja vähemmän ikäsidonaisia. Aikuistuesssa vanhat kiinnostukset, kuten kavereiden kanssa huvittelu haihtuvat ja tilalle tulevat opiskelun jälkeinen säännöllinen elämä työelämässä ja parisuhteessa.

Turusen (1996, 159-163) mukaan aikuistuminen tapahtuu vasta 27-35 ikävuosien aikana. Aikuistuminen liittyy oman elämän tyylin löytämiseen. Aikuistumisen kriisi liittyy omaan sisäiseen kehitykseen, joka heijastuu myös ulkoiseen maailmaan, kuten ihmissuhteisiin. Kehityskriisin myötä irtaudutaan vanhoista toiminta- ja ajatusmalleista ja suuntaudutaan uudelleen. Oman rajallisuuden havaitseminen kehittää itsetuntemusta. Elämää tarkastellaan uudesta perspektiivistä. Toisaalta tulevaisuus ahdistaa, toisaalta se on täynnä mahdollisuuksia. On vihdoinkin otettava vastuu itsestä.

3 YLIOPISTO-OPIKELU MUUTOKSESSA

3.1 Yhteiskunnallinen muutos ja yksilöllinen elämä

Modernit instituutiot eroavat aiemmista sosiaalisista muodoista muuttaen perinteitä. Modernisaatio ilmenee myös arkisissa sosiaalisissa tilanteissa sekä henkilökohtaisissa kokemuksissa. Ihmisen tulee olla refleksiivinen ja valita moninaisista mahdollisuuksista ja vaihtoehdoista. Epävarmuuteen ja lukuisiin mahdollisuuksiin liittyvät erilaiset riskit sekä luottamus. Muuttunut moderni maailma ja vähentyneet traditiot pakottavat ihmiset itse valitsemaan lukuisista vaihtoehdoista oman elämäntyylinsä ja rakentamaan identiteettinsä. Henkilökohtainen merkityksettömyyden kokeminen, ja ettei maailmassa ole mitään merkityksellistä on nykyisin yleistä. (Giddens 1991, 1-5.)

Giddensin (1991, 47, 81-85) mukaan ahdistus johtuu runsaista vaihtoehtoisista mahdollisuuksista, jolloin yksilö joutuu arvioimaan tulevaisuuttaan suhteessa asioiden nykyiseen tilaan. Ja lukuisista vaihtoehdoista on valittava juuri itselle sopivimmat vaihtoehdot. Elämän suunnittelu nousee erittäin tärkeäksi ja elämänkulkua jäsentäväksi tekijäksi. Giddensin mukaan on olemassa myös erilaisia elämänkulkua hahmottavia henkilökohtaisia kalentereita, joiden avulla tarkastellaan oman elämän kulkua ja sen merkittäviä tapahtumia. Omaa mennyttä elämää ja tapahtumia tarkastellaan suhteessa yleisiin maailman tapahtumiin sekä hahmotellaan tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Nykyinen yksilön vastuuseen suuntautuva yhteiskuntamalli tuo suuria muutoksia perinteisiin yhteisvastuulliseen hyvinvointiyhteiskuntamalliin tottuneille. Elämää on totuttu suunnittelemaan työn, palkan, hyvinvointipalvelujen ja sosiaalietuuksien turvin. Muutokset ovat nopeita, mutta niiden ennustaminen ja ennakoiminen yhä haasteellisempaa. (Karisto 1998, 55.) Historian tapahtumat ja yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat kuhunkin sukupolveen ja yksilöiden elämäkokemuksiin. Muutoksista huolimatta jokaisen elämänkulkuun kuuluu lähes väistämättä tiettyjä tapahtumia, kuten parisuhde tai kuolema. Väestölliset tapahtumat ovat viime vuosina saaneet uusia muotoja. Avoliitto on yleistynyt parisuhteen muoto, lasten lukumäärä

perheissä on pienentynyt, avioerot yleistyneet ja elinaika on pidentynyt. Elämänmuutoksia koskevat ratkaisut ovat usein vaativia henkilökohtaisia valintaprosesseja. (Martelin, Pitkänen & Koskinen 2001, 38-40.) Elämän eri vaiheet ovat vahvassa suhteessa yhteiskunnan instituutioihin, jotka ilmenevät sosiaalisissa ja kulttuurisissa todellisuuksissa. Odotetut tapahtumat eivät ole sidottuja kronologiseen ikään, vaan kulttuurisidonnaisiin normeihin ja vastuullisuuteen kehittymiseen. (Vilkko 2001, 74.)

Erilaiset tapahtumat elämässä liittyvät yksilön ikään ja historialliseen aikakauteen tapahtumiseen. Yksilön elämänsä liittyä aina suurempaan yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen, jolloin elämäntapahtumat ja tehdyt ratkaisut ovat aikakauden ja paikan heijastumia (Puhakka 1998, 4). Osa tapahtumista on itse ohjailtavissa, osaan ei voida vaikuttaa. Kun itse voi rakentaa haluamansa kaltaisen elämänsä tapahtumiseen, koetaan elämän olevan omissa käsissä. Kaikki tulee olla hallinnassa, etenkin oma elämä (Karisto 1998, 59). Elämä on jo lapsuudesta alkaen kontrollin alaisena, järjeistetty ja aikataulutettu. Suunnitelmasta poikkeavat tapahtumat saatetaan kokea uhkaavina, jopa kriiseinä. Kilpailu ja menestys pakottavat olemaan ruodussa, jolloin yllättävät tapahtumat ja vastoinkäymiset hidastavat etenemistä elämän eri sektoreilla.

Levinson (1996) ja Puhakka (1998, 22) ovat havainneet naisten ja miesten elämänsä olevan samankaltaisia, mutta elämänsä vaiheesta seuraavaan johtavien siirtymien syyt ovat erilaiset. Miehillä siirtymät liittyvät työurakehitykseen, naisilla ihmissuhteisiin. Levinsonin mukaan naiset saattavat pyrkiä korjaamaan elämänsä rakennetta. Tämä ilmenee työpaikanvaihtona, muuttona, suhteen syventämisenä ja vakavoitumisena, erona tai lapsen hankintana. Tavoitteena on vakaus ja tyytyväisyys. Miehillä ei samanlaista ilmiötä ole havaittu. Elämän keskiö muodostuu yksilölle tärkeistä yhdestä tai kahdesta asiasta. Usein pääosassa ovat perhe ja työ, jotka vaativatkin eniten huomiota ja tuovat myös suurta tyytyväisyyttä yksilön elämään.

Elämä on aiempaa nopeatempoisempaa ja kansainvälistynyttä johtuen teknisestä kehityksestä ja globalisaatiosta. Erilaiset kulttuurit ja piirteet kohtaavat ja lähenevät toisiaan. Vanhat ongelmat väistyvät uusien tieltä. Talouspainotteinen yhteiskunta pyrkii mahdollisimman hyvään taloudelliseen tuottoon, jolloin yksilöt ja inhimilliset seikat jäävät isompien koneistojen rattaisiin. Yksilön tulee olla kilpailukykyinen, tuottava ja

yhteiskunnallisesti hyödyllinen, jotta saavuttaisi edes jonkinlaisen aseman yhteiskunnassa. Kaikki eivät pysy kehityksen ja kilpailun mukana, vaan syrjäytyvät yhteiskunnan huollettaviksi. Koulutuksen on nähty olevan eräs avain yhteiskunnallisesti parempaan asemaan ja itsenäiseen elämään. Erityisesti nuorille korostetaan koulutuksen merkitystä. Kaikkiin töihin tarvitaan nykyisin koulutusta. Antikaisen (1998, 190) mukaan liiallinen yksilön korostaminen vie pohjaa tärkeimmältä voimavaraltamme – vuorovaikutukselta ja sosiaalisilta suhteilta. Hän myös pohtii ovatko yksilöllisyys ja yhteisöllisyys vain vuorottelevia ilmiöitä.

3.2 Koulutuksen uudet tuulet

Opiskelua pyritään nykyisin tuotteistamaan ja sen saavutuksia arvioimaan. Euroopan opetusministerit ovat esittäneet vuoteen 2010 mennessä luotavan eri maiden tutkintoja yhtenäistävän bachelor -master -mallin sekä laatua valvovan järjestelmän. Keskeistä on kaksiportainen tutkintorakenne, tutkintojen vertailtavuus ja yhteinen laadunvarmistusjärjestelmä. Näin pyritään edistämään elinikäistä oppimista, koulutuksen tasokkuutta, kansainvälistä liikkuvuutta sekä toteuttamaan visiota eurooppalaisesta korkeakoulualueesta, jonka tavoitteena on suurempi tehokkuus, funktionalistinen erilaistuminen sekä markkinoiden mukainen profiloituminen. (Kivinen & Nurmi 2002, 364-365.)

Suomalaisten koulutustaso on viimevuosikymmeninä noussut nopeasti. Tämä näkyy selkeästi ylioppilastutkinnon yleistymisenä ja pidentyneinä opiskeluaikoina. Nykyisin ei riitä enää ammattikoulutuksen hankkiminen nuoruudessa, vaan ammattitaitoa täytyy kehittää ja pitää ajan vaatimusten tasolla. Vain yksi ammattitutkintokin on jo harvinaisuus. Moniammatillisuus ja -alaisuus on arkea. Nurmen ja Salmela-Aron (2001, 91-98) sekä Antikaisen (2001, 99-125) mukaan koulutus on muuttunut koko eliniän kattavaksi, eikä ole vain osa nuoruuden siirtymävaihetta. Työelämän vaatimukset ovat nopeita ja tarjoavat haasteen elinikäiselle oppimiselle. Muodollisen ja organisoidun koulutuksen rinnalle ovat nousseet oppimisen uudet moninaistuneet muodot. Koulutus ja oppiminen ovat saaneet uusia piirteitä; se ei ole sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan. Opiskelu on itseohjautuvaa ja omista lähtökohdista ja kiinnostuksista kumpuavaa. Myös

informaali oppiminen ja hiljainen tieto ovat saavuttamassa merkittävää asemaa. (Antikainen 2001, 119.) Aittolan (1998, 180-181) mukaan vapaa-ajan vietto ja harrastukset ovat merkittäviä kokemus- ja kehityskenttiä. Vuorovaikutustilanteissa opitaan informaalaisesti, kehitetään omia arvoja, elämänhallintaa sekä uusinnetaan voimavaroja.

Koulutusjärjestelmä on yhä suurelta osin perinteinen tarjoten teollisen työyhteiskunnan tarvitsemia oppeja, kun tarve olisi joustaville valmiuksille modernissa yhteiskunnassa. Nykyisin edellytetään joustavuutta, kommunikaatiokykyä, sosiaalisia taitoja ryhmätoimintaan ja paineensietokykyä. Valmiit ja jäykät tietosisällöt sekä erilaiset rutiinit eivät ole työelämässä kovinkaan käyttökelpoisia. Valmiit toiminta- ja ajattelumallit saattavat päinvastoin olla haitaksi innovaatiota edellyttävissä ja muuttuvissa tilanteissa. (Aittola 1998, 173-174.) Useissa Euroopan maissa on havaittavissa opinto-ohjauksen yleistymisen. Ohjausta opintoihin tarjotaan opintojen eri vaiheissa, myös uraa suunniteltaessa. Valmistumisen yhteydessä ohjaaminen edesauttaa opiskelijoiden tehokasta siirtymistä työmarkkinoille. Samalla myös opiskelu- ja työelämä kohtaavat toisensa paremmin. Uralla tarkoitetaan yhä harvemmin työelämässä hierarkista ylenemistä. Yhä vahvempi käsitys urasta on yksilön itse hallitsema kehityskulku opinnoissa ja työssä. Korkeakouluopiskelijoiden erilaiset taustat ja elämäntilanteet vaativat opinto-ohjaukseltaakin erilaista neuvontaa, kaikilla ei ole samanlaisia huolia ja kysymyksiä. (Watts & Van Esproeck 1999, 5-90.)

Vanhempien ja heidän aikuistuvien lastensa kokemukset koulutuskentältä ovat hyvinkin erilaiset, eivätkä aikuistuvat nuoret voi juurikaan tukeutua vanhempiensa ohjeisiin. Koulutusuran valinta on sidoksissa vanhempien sosiaaliluokkaan ja perheen kulttuurisiin käytäntöihin. Koulutusvalinta on vaativa ja aikaa vievä prosessi. Vaikka olisikin vankka koulutustausta, voivat työsuhteet ja elämäntilanne olla pätkittäisiä. (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 91-98; Antikainen, A. 2001, 99-105.) Hyvä koulutus edesauttaa työmarkkinakilpailussa, mutta ei ole taetta pärjäämiselle. Jatkuva kouluttautuminen on tärkeä kilpailuvaltti työmarkkinoilla. Antikainen (2001, 107-109) korostaa aikuiskoulutukseen osallistumisen olevan sitä todennäköisempää mitä korkeampi koulutustausta on. Myös sosiaalinen asema, sosiaalistuminen kirjallisuuspainotteiseen kulttuuriin ja identiteettiin ovat sidoksissa tähän suuntaukseen.

Koulutukseen osallistuminen vaihtelee myös työmarkkina- ja ammattiaseman mukaan. Työlliset osallistuvat työttömiä enemmän koulutukseen, jonka luonne on siis kasautuva.

Koulutus on merkittävin yksittäinen nuorten elämäntulkua muokkaava tekijä (Nummenmaa 1996, 15-16). Työttömyys ja huono-osaisuus liittyvät vahvasti hankitun koulutuksen tasoon. Vähäisen koulutustason huono-osaisuus on viisinkertaista korkeasteen koulutuksen hankkineisiin verrattuna. (Vähätalo 1996, Nummenmaa 1996, 11.) Myös sukupuoli jakaa elämän rakentumista ja tapahtumien ajoitusta ja järjestystä. Tytöt ja pojat hakeutuvat peruskoulun jälkeen erilaisille opintoaloille. Tytöt hakeutuvat poikia useammin lukioon. Korkeakouluissa opintoja jatkavat 12-14 % ikäluokasta. (Nummenmaa 1996, 16-17.) Koulutus on historiallisesti nähty naisille mahdollisuutena osallistua työelämään. Lasten vanhemmat edellyttävät yhä useammin lapsiltaan vähintään samantasoista koulutusta kuin heillä itsellään on. Nuorten koulutustavoitteiden taso on vahvemmassa suhteessa isän koulutustaustaan kuin äidin. Koulutus on myös mahdollisuus yletä yhteiskunnassa ja etenkin naisten kannalta askel kohti tasa-arvoisuutta ja täysivaltaista jäsenyyttä yhteiskunnassa. Nykyisin koulutukselliset erot ovat sukupuolten välillä vähenemässä. Naisten yleissivistävä koulutus on miehiä yleisempää. (Nummenmaa 1996, 19-20.) Korkeakouluopiskelijoista noin puolet on naisia, jatko-opiskelijoista vähemmistö on naisia, joka viides tohtoriksi väittelevä on nainen ja vain alle joka kymmenes professori on nainen (Antikainen 1998, 184).

3.3 Korkeakouluopiskelijan profiilin moninaistuminen

Yliopistojen massoituminen ja opiskelijoiden erilaistuminen ovat osaltaan johtaneet yliopistokulttuurin heikkenemiseen, hajautumiseen ja eri ryhmittymien väliseen kyrailyyn. Yliopisto-opiskelijat eivät sitoudu yliopistoihin ja opiskeluun samalla tavalla kuin aiemmin. Opiskelijan roolin lisäksi ovat perhe ja työssäkäynti keskeisiä asioita. Opiskelija tasapainoilee opiskelun, työn, perheen, harrastusten ja ystävien välillä. (Aittola 1998, 192-193.) Opiskelu on muuttunut ja yleistynyt nykyisin niin paljon, ettei tyypillistä opiskelijaa enää voida määrittää. Aittola (1992) on tutkinut yliopisto-opiskelijoita eri aikakausina. Tutkimuksissaan hän on tarkastellut esimerkiksi

opiskelijoiden elämänvaiheita, opiskelukulttuuria ja havaittavia muutoksia. Korkeakouluissa opiskelevien taustat ovat yhä havaittavissa, eli heidän perheensä ovat muita paremmissa sosioekonomisissa asemissa (Antikainen 1998, 181). Korkeasti koulutettujen taustat ovat kuitenkin yhä moninaisemmat: on eri ikäisiä, erilaisia kokemuksia hankkineita ja yhä moninaistuneemmista sosiaalisista taustoista. Myös yliopistojen sisäänottomäärät ovat kasvaneet sekä eri ammattien akateemisuusvaateet lisääntyneet koulutustason yleisen nousun myötä. (Kivinen & Nurmi 2002, 366; Scott 1998.) Tosin korkeakoulua koskevat muutokset, kuten esimerkiksi alueellinen laajentuminen ovat tasoittaneet eritaustaisten opiskelijoiden koulutusurien kulkua. (Antikainen 1998,181.) Nykyinen koulutusideologia on nähty uusliberalistisuuntaiseksi hajautettuine koulutushallintoineen, tulohjautuvana, arviointihakuisena ja luomalla koulutusmarkkinoita. Tämän suuntaisen kehityksen nähdään kuitenkin alentavan koulutuksen laatua ja vähentävän tasa-arvoisuutta. (Whitty 1998.)

Suomen yliopisto-opiskelijoiden tausta on pääosin yleissivistävä eli lukiokoulutus. Vain muutamalla prosentilla on ammatillinen pohjakoulutus. Tosin useat yleissivistävän pohjakoulutuksen hankkineet ovat kouluttautuneet ammatillisesti ennen yliopisto-opintoja. Yliopisto-opinnot aloitetaan Suomessa keskimäärin 22,6 -vuotiaana ja maisteritutkinto saavutetaan 6,5 vuodessa. Keskimäärin valmistuvat maisterit ovat siis 29-vuotiaita, vaikka yksilökohtainen vaihtelu onkin huomattavaa. Opiskelijoiden valmistumisikää kohottavat tiettyjen koulutusalojen suosioista johtuva koulutuspaikan jonottaminen ja aikuisopiskelijoiden suuri osuus. Eurooppalaisessa vertailussa suomalaiset yliopisto-opiskelijat ovat iäkkäämpiä, mutta myös hankkineet työ- ja muutakin kokemusta keskimääräistä enemmän. Yleisesti Euroopassa tekniikan ja luonnontieteiden aloilla opinnot aloitetaan varhain ja valmistutaan nopeasti. Varttuneemmat ja jo elämää nähneet hakeutuvat kasvatusalalle. (Kivinen & Nurmi 2002, 367-368, 373-376.)

Suomalaiset korkeakouluopiskelijat ovat muiden EU-maiden opiskelijoita iäkkäämpiä, keskimäärin 25,5-vuotiaita. Suomalaiset korkeakouluopiskelijat ovat muita EU-maiden korkeakouluopiskelijoita edellä avioitumisessa ja lasten hankinnassa. Suomessa korkeakouluopiskelijoista avioituu opintojen aikana 15,2 % ja lapsia on 14,5 %:lla. Naisopiskelijoita on eniten Suomessa ja Irlannissa, noin 60 %. Korkeakouluopiskelijoiden osuus ikäluokasta on Suomessa muihin EU-maihin

verrattuna suuri, 67 %. Vastaava luku Belgiassa ja Saksassa on vain 30 %. Opintojen rahoituksessa on Suomessa valtion opintotuen osuus 48,3 %, mikä on EU-maista suurin. Vertailussa Italiassa tuen osuus on vain 7 %. Vanhemmat kustantavat opinnoista Italiassa yli puolet, Suomessa vain 8,3 %. Opintojen ohella työskentelee Suomessa, Belgiassa ja Ranskassa 50 % korkeakouluopiskelijoista. Itävallassa ja Alankomaissa 75 % opiskelijoista käy työssä. (Euro Student 2000.)

Nykyiset koulutus- ja ammattirakenteet toimivat malleina nuorille, jotka hahmottavat omia ammatti- ja urasuunnitelmiaan. Korkeakoulussa sukupuolisidonnainen eriytyminen ei ole niin selkeää kuin ammatillisessa koulutuksessa. Korkea-asteen aloista selvästi miesvaltaisia ovat teknillinen koulutus, sotilas- ja rajavartioala. Naisvaltaisia koulutusaloja ovat terveydenhuolto, farmasia, eläinlääketiede, humanistiset alat, psykologia, kasvatustiede, hammaslääketiede, yhteiskuntatiede ja taideteollinen koulutus. Molempia sukupuolia tasaisesti on teologisilla, liikunta-, kauppa-, luonnon-, oikeus-, lääke- sekä maa- ja metsätaloustieteellisillä opintoaloilla. Sukupuolisidonnainen koulutusalojen eriytyminen ja sen pysyvyys ovat globaaleja ilmiöitä. (Kolehmainen 2002, 205.) Yhtä pitkä koulutus tarjoaa usein miehille paremman aseman työelämässä kuin naisille, sillä miehet kouluttautuvat useimmiten aloille, joilla on paremmat urakehitysmahdollisuudet. Korkeasti koulutetut naiset on yleisesti nähty naisten elämänsäajan aikatauluttamisen suunnannäyttäjänä. Muiden naisten elämänsäkuun liittyy samoja piirteitä vasta myöhemmin. (Buchmann 1989, 162.)

Yliopistojen ilmapiiri sinänsä antaa opiskelijoille oppimiskokemuksia. Oppimista tapahtuu informaaleissa tilanteissa ja itsenäisesti yhä useammin, unohtamatta perinteisiä oppimismuotoja. Oppiminen on laajentunut ja se on monipuolista arkielämän toimintaa. Yliopisto-opiskelu muokkaa yksilön ominaisuuksia, kuten ajattelua, moniselitteisyyden ymmärrystä ja maailmankatsomuksen selkiytymistä. Merkittävää on opiskelijoiden identiteettikehitys ja sen piirteistä kasvava autonomia ja itsetiedostus. Yliopisto-opiskelu lisää opiskelijoiden refleksiivisyyttä ja taitoja arvioida eri mahdollisuuksia. Opiskelu on aikaa, jolloin pohditaan ja työtetään käsitystä maailmasta ja itsestä osana sitä. Opiskelijan käsitykset ovat jatkuvassa muutosprosessissa. Muuttuva maailma vaatii käsitysten tarkistusta ja uudelleen suuntaamista. Opiskelu yliopistossa ja sen

interaktiivisissa yhteisöissä edistävät kommunikaatiotaitoja, jotka ovat työyhteisöissä tärkeitä taitoja. (Aittola 1998, 193-201.)

Yliopisto-opiskelijat tekevät kasvavassa määrin työtä opintojensa ohessa. Osasyynä työntekoon on opintotuen riittämättömyys toimeentuloon. Samalla työ opettaa monia hyödyllisiä taitoja. (Aittola 1998, 204.) Työnteko voidaan kokea osittain pakoksi, joka hidastaa opintojen etenemistä, valmistumista ja elämässä etenemistä. Opiskelijat kokevat ahdistusta tulevaisuutensa epävarmuudesta (emt. 1998, 208). Muuttuva yhteiskunta tuo paineita ja epäilystä omasta selviytymisestä. Valmistumisen kynnyksellä havahdutaan pohtimaan opittuja asioita ja niiden merkitystä. Usein työelämän vaatimukset vaikuttavat kohtuuttomilta ja opittujen asioiden vastaavuus arjen vaatimuksiin on heikko. (Virtanen 2001.) Pitkästä koulutuksesta (6,5 vuotta) suomalaisopiskelijat ovat keskimäärin yhden vuoden oman alan työssä. Tämä on selitettävissä monien aikuisopiskelijoiden päätoimisella osallistumisella työelämään. Suomessa on luonnollinen tapa vähitellen siirtyä työelämään opintojen loppuvaiheessa. Työelämään siirtyminen, työnhaku ja rekrytointi valmistumisen myötä vaihtelevat opiskeltavan alan ja opiskeluaikana hankitun oman alan työkokemuksen mukaisesti. Erityisesti korkeakoulutetut tekniikan alaa opiskelevat siirtyvät tehokkaasti työelämään, mutta humanististen alojen työllistyminen on haasteellisinta. Eri alojen edustajien liikkuvuutta ulkomaille on myös vertailtu. Humanistit ja kaupanalan opiskelijat suuntaavat kulkunsa muita aloja useammin ulkomaille, kun taas kasvatustieteiden ja luonnontieteiden opiskelijat viihtyvät kotimaassa. (Kivinen & Nurmi 2002, 373-376.)

Yliopistotutkinnon jälkeiset neljä vuotta kuluvat jo valmistuneiden yliopisto-opiskelijoiden oman arvion mukaan siten, että 76% on säännöllisesti työssä, 4% on sekä säännöllisesti työssä että lisäkoulutuksessa, 6% on lisäkoulutuksessa ja loput 14% on muussa toiminnassa. Pohjoismaissa onkin tyypillistä yliopistosta valmistumisen jälkeinen suora siirtyminen vakinaiselle työuralle. Suomessa yliopistokoulutuksen hankkineista peräti 65% sijoittuu työelämässä omalle alalleen, läheiselle alalle noin 20% ja muille aloille vain noin 15%. Yliopistokoulutuksen ja työelämän vaatimusten kohtaaminen on Suomessa ja muissakin Pohjoismaissa valmistuneiden mukaan hyvä, jopa 70 %. Valmistuneet ovat siis kokeneet hyötyneensä koulutuksessa hankituista tiedoistaan ja taidoistaan työelämässä. (Kivinen & Nurmi 2002, 374-379.)

Kannustus, menestys ja esikuvat ovat merkittäviä tekijöitä yksilön muodostaessa käsitystä omista mahdollisuuksistaan. Myönteinen suhtautuminen ja runsaat mahdollisuudet kannustavat eteenpäin ja suunnittelemaan optimistisesti tulevaisuutta. Mikäli kotona on kannustettu ja tuettu opiskelemaan on yleensä koulumenestys parempi ja koulutustaso korkeampi. Myöhemmin päädytään koulutuksen ohjaamalle työuralle. Vähemmän kotona tukea saaneet menestyvät koulussa heikommin ja päätyvät epävakaalle työmarkkinoille ja kohtaavat useammin työttömyyttä. (Puhakka 1998, 191.) Koulutus on väline, jonka avulla saavutetaan jotain itselle tärkeää (Antikainen 1998, 184).

4 TULEVAISUUTEEN ORIENTOITUMINEN

4.1 Tulevaisuus rakentuu eilen, tänään ja huomenna

Futurologia on nuori tieteenala, joka tutkii tulevaisuutta. Futurologian tutkimuskohteet ovat herättäneet epäilyjä ja ihmettelyä; kuinka tutkia sellaista, jota ei vielä edes ole? Tulevaisuutta tutkitaan tukeutuen tietoon maailman nykyisestä tilasta ja sen kehitystrendeistä sekä ihmisten suhteellisen pysyvistä käyttäytymisaipeuksista. Tieteen tulee tarkastella tulevaisuutta, vaikka sen mahdollisuudet ovatkin rajalliset. Tarkoituksena ei ole kertoa mitä todella tulee tapahtumaan, vaan hahmottaa laajojen vaihtoehtoisten mahdollisuuksin kirjoja sekä arvioida niiden todennäköisyyttä ja toivottavuutta. Kehityskulkujen arviointi edellyttää kykyä visioida ja arvottaa asioita. Arvojärjestelmät ovat erilaisia ja yksilökohtaisia, joten vaihtoehtoisia tulevaisuuksia on lukuisia ja niitä tarkastellaan erilaisista arvolähtökohdista. (Bell 1997; Mannermaa 1998, 20; Niiniluoto 1999, 4-5.) Tulevaisuuden tutkimuksen tavoitteena ei ole totuuden etsiminen tai löytäminen, vaan edistää toivottavia ja estää uhkaavia kehityskulkuja. Toivottavuus ja uhkaavuus ovat aina subjektiivisia arvioita. (Mannermaa 1998, 21-22.)

Bell'n (1997) mukaan futurologian tarkastelemilla kysymyksillä on yhtymäkohtia ikivanhoihin pohdintoihin hyvästä elämästä, arvoista ja normeista sekä siihen, kuinka inhimilliset arvot yhdistetään mahdollisten tulevaisuuksien arviointiin. On olemassa erilaisia tulevaisuuksia: mahdollisia, todennäköisiä ja toivottavia. Päätöksenteolla ja toiminnalla on aina seurauksia tulevaisuudessa. Bell korostaakin tulevaisuuden tutkimisen olevan tarkasti tarkasteltuna toimintaa tutkivaa tiedettä. Bell (1997, 111) määrittää tulevaisuuden tutkimuksen tehtäviin kuuluvan mahdollisten ja todennäköisten tulevaisuuksien tutkimisen, tulevaisuuskuvioiden tutkimisen, menneisyyden tulkinnan ja orientaation nykyisyyteen sekä tiedon ja arvojen yhdistämisen sosiaalisen toiminnan suunnittelussa. Tulevaisuustutkimus perustuu empiirisesti kaikkien tieteenalojen tuottamaan tietoon, inhimilliseen kokemukseräiseen tietoon sekä ymmärrykseen. Tulevaisuustutkimus on visioimista, näkemyksellistä, arvoihin liittyvää ja sen merkitys nykyisyydessä on tulevaisuuden mahdollisuuksien ymmärtämisessä ja niiden

hyödyntämisessä. Tulevaisuustutkimuksen eräs tehtävä on vahvistaa käsitystä, ettei tulevaisuus ole ennalta määrätty, vaan siihen voidaan aktiivisesti vaikuttaa. Tärkeä tehtävä on myös visioida yhteiskunnallisia muutoksia sen eri osa-alueilla. (Malaska 1993.)

Tulevaisuutta suunniteltaessa tulisi realistisesti huomioida jatkuvuus ja todellisuuden tila. Erilaiset tulevaisuutta koskevat ajatelmat suuntaavat nykyisen hetken kulkua kohti tulevaisuutta, huomisen todellisuutta. Tulevaisuuden hahmottaminen luo sekä yksilöettä yhteisötasolla sisäistä jäsenyneyisyyttä toimintaan, joka saattaa myös ohjata joitain elämässä tehtäviä valintoja. Yleensä asiat eivät kuitenkaan etene suoraviivaisesti, vaan lukuisten vaiheiden ja sattumienkin summana. Tulevaisuuteen suhtaudutaan yleisesti optimistisesti, luottaen omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Tulevaisuusajattelua tapahtuu kahdella tasolla: kollektiivisella yhteisöllisyyttä korostavalla sekä yksilökohtaisella tasolla. Todellisuudessa nämä tasot ovat vahvasti toisiinsa liittyneitä, vaikka usein ne tutkimuksellisista syistä johtuen erotellaankin. (Hirsjärvi & Remes 1986, 2-3, 18-20.)

Huolellisimminkin laaditut suunnitelmat voivat osoittautua käyttökelvottomiksi, odottamattomia asioita voi tapahtua. Silti yritämme valmistautua tulevaisuutta silmällä pitäen ja sopeutua epävarmuustekijöihin. Arjessa selviämme hyvin, toiset paremmin, toiset heikommin. Tulevaisuutta pyritään myös kontrolloimaan, ei vain sopeutumaan siihen. Suunnittelemme seuraavaa päivää, tapahtumia vuosien päässä, kuten perhettä ja uraa. Tulevaisuuden tutkimuksen tarkoituksena on osittain tuoda tulevaisuutta koskevia mahdollisuuksia tietoisuuteen, lisätä tulevaisuuden kontrolloitavuutta sekä valmistautua ennakoimattomiin asioihin. Eri kulttuureista riippumatta ihmisillä on samankaltaisia inhimillisiä tavoitteita ja arvoja. (Bell 1997, 1.) Nykyisissä kehittyneissä ja moderneissa yhteiskunnissa tyypillistä on lisääntyvä liikkuvuus, runsaat mahdollisuudet ja uusien tavoitteiden avautuminen. Tiettyyn asemaan kiintyminen ei ole tarkoituksen mukaista, tuleekin pyrkiä yksilöllisyyteen ja sisäistää omat joustavat tavoitteensa; siis olla sisältäpäin ohjautuva. (Antikainen 1998, 137.) Siirtymät elämässä, kuten avioliitto tai syntymä, voidaan nähdä menneisyyttä ja tulevaisuutta erottavana tapahtumana (Bell 1997, 3).

Mahdollisten tulevaisuuksien hahmottaminen sisältää yrityksen nähdä nykyisyys uudella tavalla tai eri perspektiivistä laajentaen mahdollisuuksia. Nykyiset

mahdollisuudet tulevaisuutta koskien ovat todellisia. Tulevaisuuden muotoutumiseen voidaan vaikuttaa, mutta se voi olla myös ilman erityistä tarkoitusta sellaiseksi muotoutunut. Useat ihmisten kapasiteetit ovat kehittymättömiä eikä niitä edes havaita. Ihmiset käyttävät vain hyvin pientä osaa oppimiskyvystään ja innovaatiostaan. Yleensä ei havaita itsessä mahdollisuutta muutokseen, vaan rutiineja toistetaan kyseenalaistamatta. On yhtä keskeistä havaita mahdollisuudet, mutta myös mahdottomuudet. On olemassa todellisia rajoituksia ihmisen kapasiteeteissa. Ihmiset voivat erehtyä kahdella tavalla: uskotaan asioiden olevan mahdollisia, vaikka ne todellisuudessa ovat mahdottomia tai uskotaan asioiden olevan mahdottomia, vaikka ne todellisuudessa ovatkin mahdollisia. Molemmilla voi olla traagisia seurauksia. Kun tavoittelemme mahdotonta ja epäonnistumme, yleensä opimme ja muutamme uskomuksiamme. Jos taas emme edes yritä kuvitellamme jonkin olevan mahdotonta, eivät väärät uskomukset tule testatuiksi, vaan jäävät itseä rajoittaviksi ja oppimista estäviksi. (Bell 1997, 75-80.)

Yleisesti menneisyyttä hyödynnetään nykyisyydessä ja kuviteltaessa tulevaisuuden muotoutumista. Tulevaisuuden tutkimus edistää kykyä tasapainotella nykyisyyden ja tulevaisuuden vaatimusten välillä. Sen lisäksi, että panostaa toivonsa ja odotuksensa tulevaisuuteen tulee elää tätä päivää. Ei kuitenkaan tule elää tätä hetkeä tulevaisuuden kustannuksella. (Bell 1997, 88-90.) Yleisenä pyrkimyksenä on ajan kontrollointi, jolloin tulevaisuus saa nykyisyydessä yhä merkittävämmän aseman (Giddens 1991, 86).

Eri kulttuureilla on toisistaan eriytyvät yleiset käsitykset tulevaisuudesta. Tietysti jokaisella yksilöllä on omat tulevaisuuskuvansa, mutta kulttuurinen ympäristö luo tulevaisuudelle kuitenkin väljät raamit ja normit. (Hirsjärvi & Remes 1986, 30.) Myös aikaa koskevat käsitykset vaihtelevat eri kulttuureissa. Kaikkien ihmisten toimintaan kuuluu tulevaisuuteen orientoituminen. Ajantajuumme kuuluu ymmärrys itsestämme ja maailmasta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kautta. Arkiset toimet edellyttävät käsitystä maailman pysyvyydestä ja säännönmukaisuudesta, mutta myös tekojen seurauksista tulevaisuudessa. (Niiniluoto 1999, 4.)

Suhtautuminen tulevaisuuteen voi olla optimistista, pessimististä tai avointa. Optimisti luottaa kaiken kääntyvän vielä parempaan, pessimisti uskoo maailman yhä kurjistuvan. Avoin suhtautuminen sisältää mahdollisuuksia ja niihin on itselläkin osin vaikutusvaltaa

ja vastuuta. Tahto ja toiminta ovat avainasemassa. (Hirsjärvi & Remes 1986, 50.) Hirsjärven ja Remeksen (1986, 55-56) tutkimuksen mukaan miehet suhtautuvat tulevaisuuteen toiveikkaammin kuin naiset. Miehet uskoivat naisia useammin tulevaisuuden olevan ennustettavissa, myös miesten aikakäsitys oli naisia pidempi.

Tulevaisuuden tutkiminen on Niiniluodon (1999,1) mukaan ikään kuin erilaisten vaihtoehtoisten reittien kartoittamista, joiden perusteella voidaan tehdä harkittuja tulevaisuuteen suuntaavia valintoja. Niiniluoto korostaa ihmisluonteelle olevan ominaista uteliaisuus, tiedon etsiminen ja oppimisen ilo. Tyytymättömyys syntyy tietämättömyyden myötä. Tieto on usein tiedemaailmassakin suhteellista, epävarmaa ja vailla lopullisia totuuksia, kuten yksilöidenkin tieto omasta elämästään ja tulevaisuudestaan. Tulevaisuuteen liittyy sekä uhkia että lupauksia ja niitä pyritään usein selvittämään epäkriittisellä toiveajattelulla tai ennustamalla. Erilaiset ennusteet voivat olla sekä itseään toteuttavia että itseään kumoavia. Kahdesta hyvin samankaltaisesta lähtötilanteesta voidaankin päätyä hyvin erilaisiin lopputuloksiin. Lopputuloksen tarkan ennustamisen edellytys olisi äärettömän tarkka alkutilanteiden tuntemus, mikä todellisuudessa ei edes ole mahdollista. Silti on mahdollista tehdä suuremmasta keskenään samankaltaisesta joukosta tilastollisia ennustuksia. (Niiniluoto 1999, 2.) Mitä paremmin tämän hetkisistä tulevaisuuteen suuntaavista ajatuksista on tietoa, sitä paremmat edellytykset niiden toteuttamiseksi voidaan luoda. (Kasurinen 1999.)

Menestys aiemmissa hankkeissa, kuten opinnoissa tai työssä parantavat uskoa omiin kykyihin ja selviytymiseen, kun taas epäonnistuminen heikentää luottamusta. Erilaiset päämäärät suuntaavat yksilön toimintaa. Aiemmat kokemukset ja odotettavissa olevat tulokset liittyvät yksilön panostuksiin eri tilanteissa. Suurin mielenkiinto kohdistuu hankkeisiin, joihin yksilö kokee olevansa kyvykäs ja joista on saavutettavissa tyydyttävä tulos. Menestys ja positiivinen palaute kannustavat jatkamaan toimintaa. Jokaisen yksilön elämänkulku muodostuu yksilöllisten tavoitteiden, kokemusten sekä elämänolosuhteiden kokonaisuuden tuloksena. Jokainen elämänkulku kokonaisuutena on ainutlaatuinen, osa elämänkulusta on yksilökohtaisesti erityistä, mutta osa elämän puitteista ja lainalaisuuksista ovat yksilön vaikutusvallan ulottumattomissa. (Puhakka 1998, 26, 203.)

Siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuu kolmella keskeisellä elämänsektorilla: koulutuksessa, työelämässä ja perheellistymisessä. Kokonaisuutena aikuistuvien nuorten suhtautuminen elämään ja tulevaisuuteen on sävyllään positiivista. He ovat tyytyväisiä elämäänsä ja uskovat onnelliseen elämään. (Nummenmaa 1996, 103-107.) Turunen (1996, 131-134) näkee varhaisaikuisuudessa keskeisenä minuuden syntymän, joka jatkuu keski-ikään saakka. Kehityksen olennainen moottori on sosiaaliset suhteet ja yhteiskunta. Varhaisaikuisuus tutustuu maailmaan ja eri osa-alueille pyrähdysten omaisesti suhtautuen asioihin tunteellisesti ja kokonaisvaltaisesti. Joskus maailma on kiinnostava, joskus tylsä, minkä ulkopuoliset tulkitsevat ailahtelevuudeksi. Ulkoiseen ja sisäiseen maailmaan tutustumisen myötä alkaa muotoutua tulevaisuuteen luotaavia suunnitelmia, jotka tosin useastikin muuttuvat. Kuvitelmat ja suunnitelmat ovat usein itsekeskeisiä ja epärealistisia. Urakehityksen kannalta viivästynyt selkeytyminen ei ole hyväksi pidemmällä aikajaksolla.

4.2 Suuntautuminen tulevaan

Tulevaisuudesta ei voi juuri tietää, mutta siihen voidaan aktiivisesti vaikuttaa. Erilaisten tulevaisuussuunnitelmien pohtiminen edesauttaa visioiden toteuttamista. Epävarman tulevaisuuden vuoksi tulisi jokaisella olla yksilöllisiä valmiuksia kohdata muutoksia ja suunnata omaa elämää joustavasti. (Mikkonen 2000, 2.) Epävakaat koulutus- ja työmarkkinat sekä globalisaatio ovat edistäneet modernisaatiota ja perinteisten arvojen heikkenemistä. Aiemmat normistot ja yhteiset traditiot ovat muuttuneet löyhemmiksi, jolloin erilaiset yksilölliset projektit ja suunnitelmat ovat entistä keskeisempiä. Nopeasti muuttuvat tilanteet vaativat yhä joustavampia sopeutumiskeinoja. (Aittola 1998, 172-173.) Tulevaisuutta koskevat tutkimukset voivat Bell'n (1997) mukaan olla hyödyllisiä henkilöille, jotka harkitsevat omakohtaisia ja todellisia tulevaisuusmahdollisuuksiaan. Ihmiset voivat hyödyntää tulevaisuusnäkökulmaa keksiessään ja luodessaan omia mahdollisuuksiaan, arvioidessaan seurauksia, tehdessään päätöksiä sekä suunnitellessaan tiettyjä toimiaan. Tulevaisuustutkimus antaa hyvät lähtökohdat myös eri alojen suunnittelijoille (Hirsjärvi & Remes 1986, 15).

Ihminen on luontaisesti kiinnostunut tulevaisuudestaan. Toisaalta tulevaisuuteen orientoituminen on nykyisessä yhteiskunnassa jo pärjäämisen perusedellytys. Bell'n (1997, 158-159) mukaan ihminen on luova, määrätietoinen ja päämääräsuuntautunut aktiivinen toimija. Yhteisöt ja yhteiskunnat luovat tiettyjä kulttuurisia kehyksiä, joissa toimitaan. Emme kuitenkaan aina vain yritä mukautua, vaan olemme innovatiivisia ja kapinallisiakin. Hirsjärven ja Remeksen (1986, 15) mukaan tämä hetki muokkaa käsityksiämme ja odotuksiamme tulevasta, mutta myös tulevaisuuden odotukset ja suunnitelmat vaikuttavat kaikkiin nykyisyydessä tekemiimme asioihin. Tulevaisuusajattelun keskeisiä seikkoja ovat kyky hahmotella ja suunnitella tulevaisuutta sekä kyky muokata suunnitelmia. Olennaista on myös nähdä kokonaisuus ja sen muodostaneiden osasten looginen yhteys. Kokonaisuus on yhtenäinen, tosin erilaisia ristiriitoja ja komplekseja esiintyy, mutta ne on vain joustavasti ratkottava. Tulevaisuusajattelussa on kaksi seikkaa, joiden perusteella ihmiset eroavat toisistaan; kuinka paljon tulevaisuutta ajatellaan ja kuinka pitkälle tulevaisuutta hahmotellaan. (Hirsjärvi & Remes 1986, 15-16.)

Moninaistuneesta elämäkulusta havaitaan selvästi elämän olevan aiempaa vahvemmin henkilökohtainen projekti, joka muodostuu erilaisista koulutuksista, suhteista, verkostoista ja perheestä. Moninaistunut elämäkulku ja laajentuneet mahdollisuudet vaativat asioiden tarkastelua kokonaisuutena. Elämä etenee kokonaisuutena ja erilaiset elämää ohjaavat prosessit tulee nähdä laaja-alaisemmin. Tulevaisuuteen suuntautuminen laajasti, eri elämäanalat yhdistäen, avaa laajemman perspektiivin elämään ja aikuisuuteen. Erilaiset elämänvalinnat ja -päätökset ovat arkisia ja elämän eri osalueiden yhdistelyä. (Puhakka 1998, 204-205.) Erilaiset ratkaisut avaavat tai sulkevat ovia, toisaalta mahdollisuudet päätösten uudelleenharkintaan vähentävät riskejä ja tarjoavat mahdollisuuden erilaisiin kokeiluihin. Vaikka suunnitelmat eivät toteutuisikaan sellaisinaan, pyritään vallitseviin olosuhteisiin sopeutumaan ja kokemaan asioiden etenevän omien suunnitelmien mukaisesti (Nummenmaa 1996, 103). Suunnitelmat ovat joustavia eikä koko elämää suunnitella yhden kortin varaan. Beck (1992, 92-94) korostaa itsekeskeisyyden olevan tyypillistä omaa elämää suunniteltaessa. Ihmiset haluavat kehittää elämästään haluamansa kaltaisia ja toimia omien kiinnostuksiensa ja tavoitteidensa puitteissa. Henkilökohtaiset raha-asiat, aika, elinympäristö ja ruumis ovat konkreettisia oman hallinnan ulottuvuuksia. Yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta korostavassa yhteiskunnassa ihmiset joutuvat kilpailemaan

keskenään ja mainostamaan itseään. Kilpailua käydään erityisesti koulutus-, kokemus- ja tietotaustoiltaan samankaltaisten kesken.

Huolettoman nuoruuden väistyessä astuu arkeen huoli tulevaisuudesta, mikä on merkinä vastuullisuuden heräämisestä. Aikuistuva yksilö kokee tarvetta tarttua todellisuuteen. Turvattomuus on yleinen tunnetila, jota paikataan palaamalla siihen mistä aluksi haluttiin eroon. Palataan kotiseudulle tai vanhojen harrastusten pariin. Menneisyys nähdään uudessa valossa, mutta paluuta vanhoihin kaavoihin ei ole, vaan on kehityttävä. (Turunen 1996, 165.) Pohdittaessa mennyttä ja tulevaa käsitellään asioita yllättävänkin monelta suunnalta. Tämän hetkinen todellisuus vaikuttaa asioiden tulkintaan. Kokemus elämässä uuteen vaiheeseen siirtymisestä sisältää elämäkulun ja itsen muutoksen ytimen. Siirtyminen uuteen elämänvaiheeseen on sekä elämäkulun jatkuvuutta että pirstaloitumista osoittava. Elämäkulku on omaa tulkintaa elämän merkittävistä tapahtumista ja siirtymistä jaksosta seuraavaan. Aiemman tulkinnan pohjalta suunnataan odotuksia ja tavoitteita tulevaisuudesta. (Vilkkö 2001, 74.)

Yksilöt tulkitsevat itseään ja omaa elämäntarinaansa yhä enemmän sosiaalisten vuorovaikutusten kautta. Näin yksilö hahmottaa menneisyytensä, nykyisyytensä ja tulevaisuutensa kokonaisuutena ja jatkuvana. Vaikka yksilöillä on mahdollisuus valita elämäkulkunsa suuntaavia tekijöitä, on siinä havaittavissa traditionaalisia piirteitä. (Giddens 1991.) Nykyisessä moniarvoisessa yhteiskunnassa on tarjolla hyvin runsaasti erilaisia vaihtoehtoja ja tavoitteita. Valinnanmahdollisuuksien runsaus saattaa toisaalta lisätä epävarmuutta tulevaisuudesta. Itselle asetetut tavoitteet suuntaavat toimintaa ja osoittavat elämässä tärkeitä arvoja. (Nummenmaa 1996, 93.)

Aikuistuttaessa on tyypillistä pelko ja ahdistus kohdattaessa "uusi" maailma, jota ei osata hallita eikä tiedetä kuinka se suhtautuu itseän. Toisaalta luottamus omiin kykyihin on hyvin vahva. Vaihtelut ovat nopeita laidasta laitaan. (Turunen 1996, 145.) Turusen (1996, 146) mukaan ulkoisesti alle 30-vuotiaan elämä saattaa olla hyvinkin sitoutunutta ja kiinnittynyttä opiskelun, työuran tai parisuhteen muodossa, mutta sisäisesti yksilö on epävarma ja hapuileva. Koetaan, että sitoutuminen sekä kasvattaa että rajoittaa. Yleistä on myös aikuistuvan nuoren tuntemus maailman hallinnasta ja asioiden järjestymisestä. Tulevaisuuden tarkan suunnittelun vastapari on noussut heittäytyminen "tuulen vietäviksi" ja Giddensin (1991, 87) mukaan osa ihmisistä yksinkertaisesti vain

kieltäytyy pohtimasta tulevaisuuden mahdollisuuksia. Luotetaan tulevaisuuden hoituvan kohtalonomaisesti itsestään ja elämän kantavan. Puhakan (1998, 197) mukaan elämän epävakauteen halutaan jatkuvuutta ja vakautta, jolloin elämä on enemmän omassa hallinnassa. Onnistuminen koulutuksessa, mieluisa työ ja kokemukset parisuhteesta muodostavat kokonaisuuden, jonka perusteella arvioidaan omassa elämässä onnistumista.

4.2.1 Koulutus pääomana ja ohjaavana tekijänä

Itsekeskeinen nuori havahtuu huomioimaan muita ihmisiä sosiaalisten paineiden vuoksi. Pitkään jatkuva opiskelu auttaa yksilöä jatkamaan itsekästä asennettaan, koska hänellä on vähemmän kontakteja todelliseen maailmaan. Työelämään aikaisemmin siirtyvä taas joutuu huomioimaan itsensä ulkopuolisia asioita ja todellisuuden. Elämän vastoinkäymiset saattavat olla yksilön kehitykselle hyväksi, silloin voidaan hidastaa ja tarkistaa elämän suuntaa. (Turunen 1996, 168.) Koulutuksen pidentyminen viivästyttää elämänvaiheesta seuraavaan siirtymistä. Taloudellinen riippuvuus vanhemmista ja opintotukijärjestelmästä myös hidastavat itsenäistymistä. (Koivusilta & Rimpelä 2001, 158) Nykyisin lähes kaikkiin koulutusaloihin ja tutkintoihin sisältyy työharjoittelu, joka on erinomainen mahdollisuus hahmottaa itseä osana suurempaa kokonaisuutta. Työharjoittelu ei ole vain opittujen tietojen ja taitojen harjoittelua ja sovellusta, vaan sosiaalistumista oman koulutusalan ammatti-identiteettiin. Hyvinvoinnin ja tasapainoisen kehityksen kannalta on tärkeää luottaa omiin mahdollisuuksiin tavoitteidensa saavuttamisessa sekä niihin sitoutuminen (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 94).

Koulutuksen merkittävyys elämänkulussa ilmenee moniulotteisesti. Koulutus muovaa kokemuksia ja aikuisuuteen siirtymisen elämänvaihetta. Koulutus tuo myös yksilöllisiä eroavaisuuksia, kuten kuinka koulutusta hyödynnetään elämänrakentamisessa ja mikä merkitys koulukokemuksilla on minuuden muodostumisessa. (Puhakka 1998, 4.) Koulutus on tärkeä tekijä sijoituttaessa yhteiskuntaan. Korkea koulutustaso liitetään myös parempaan hyvinvointiin. Korkeakoulutus onkin hyvin suosittua ja kilpailu kovaa. Kilpailu alkaa jo koulutuspaikoista jatkuen työmarkkinoilla. (Puhakka 1998, 58-59.)

Toisaalta korkea koulutus on kohdannut inflaatiota. Kaikille korkeasti koulutetuille ei riitä koulutusta vastaavaa työtä ja useat ovatkin työhönsä nähden ylikoulutettuja. Samaan aikaan vähemmän koulutusta vaativat alat kärsivät työvoimapulasta ja alempien tutkintojen arvostus laskee. (Kivinen, Rinne & Naumanen 1991, 64-68, Puhakka 1998, 58-59.)

Yhteiskunnallisissa tarkasteluissa on havaittu elitistinen korkeasti koulutettujen yläluokka ja toisena ääripäänä syrjäytymisuhkan alaiset vähänkoulutetut. Hyvin koulutetuilla on paremmat palkat, miellyttävät työympäristöt ja -tehtävät, joustavat mahdollisuudet liikkua työkentällä ja yletä. Heikon koulutuksen omaavien työura muodostuu epävakaista pätkätöistä, matalasta palkkauksesta ja huonoista olosuhteista. Nykyisin vaaditaan tiettyjä ominaisuuksia, joita ilman ei työmarkkinoilla selviydy. Niitä ovat informaation käyttötaito ja kansainvälisyys. Työläisperheiden jälkeläisten osuus korkeasti koulutettujen joukossa on kasvanut. Silti koulun tavoite tasa-arvoisesta koulutusmahdollisuudesta ei ole toteutunut. (Koivusilta & Rimpelä 2001, 160-163.) Vanha suuntaus oli nousu sosiaalisessa asteikossa, mutta nykyisin lasku tai romahduskaan eivät ole mahdottomia suuntia sosiaalisessa liikkumisessa (Karisto 1998, 55). Vaikka koulumenestys olisi heikompi, voi opinnoissa edetä pitkällekin, mikäli hallitsee jonkin alan erityistaitoja. Toisaalta hyvätkään arvosanat eivät tuo menestystä, jos elämäntilanne kokonaisuutena on vaikea. Tyytyväisyyttä tuovat koulutuksen osalta koulutusta vastaava työ ja jatkuvasti kouluttautuminen. Tyytymättömyyttä tuo koulutuksen puuttuminen tai ettei koulutusta vastaavaa työtä ole löytynyt. (Puhakka 1998, 196-197.)

Nummenmaan (1996, 38-39, 42, 51) tutkimuksissa on ilmennyt, että lukiotaustaiset aikuistuvat nuoret suunnittelevat ja asettavat tavoitteita elämälleen. Vähempi koulutus liittyy tavoitteettomuuteen. Koulutustason kohotessa koetaan yleisesti myös koulutus- ja työelämän tavoitteiden toteutumista. Mitä korkeampi koulutustaso on sitä yleisempää on tavoitteellisuus. Nummenmaan mukaan tytöt asettavat itselleen poikia enemmän haasteita ja tavoitteita. Samanaikaisesti tyttöjen siirtyminen koulutukseen ja työelämään on haasteellisempaa. Tavoitteiden muuttaminen tai niistä luopuminen on poikia yleisempää. Nummenmaa (1996, 98-99) korostaa, että mitä korkeammin aikuistuva nuori on kouluttautunut sitä useammin hänellä on tulevaisuudessa suunnitteilla hankkia

lisäkoulutusta. Naiset suunnittelevat miehiä useammin alanvaihtoa. Tulevaisuuden tavoitteena yleisesti on saada koulutusta vastaavaa työtä.

4.2.2 Työura osana elämän kokonaisuutta

Aikuistumisen kriisin selvitessä yksilö kokee ymmärtämänsä todellisuuden ja arjen tyydyttäväksi. Yksilö sopeutuu ja liittyy vallalla oleviin yhteiskunnallisiin malleihin – sosiaalistuu. Aikuistuttaessa sosiaalinen identiteetti tulee yhä tärkeämmäksi. Haasteista selviytyminen esimerkiksi työuralla tuottaa tyydytystä ja vahvistaa itseluottamusta. Parhaimmillaan aikuistuva yksilö kokee olevansa itsenäinen, vapaa ja eheä yksilö, vaikka tämän kokemuksen epävarmuus jatkuu läpi elämän. (Turunen 1996, 171-174.) Työ on tärkeä etappi siirryttäessä nuoruudesta kohti aikuisuutta (Martelin, Pitkänen & Koskinen 2001, 46). Siirtyminen koulutuksesta työmarkkinoille ei ole automaattista, vaan se edellyttää pyrkimystä sinne ja yksilöllistä todellisuudentajua. Jokainen uusi lähestyvä elämäntapahtuma vaatii uudelleen orientoitumista kyseiseen tapahtumaan. Koulutuksen ja työuran suunnittelu ja laskelmointi on yhä haasteellisempaa. (Buchmann 1989, 39-48.)

Aikuistumiskehityksen viimeisillä hetkillä, noin 30-vuotiaana keskiöön nousevat konkreettisemmat tavoitteet, kuten työura. Työ vahvistaa itsearvostusta, tuo uusia tehtäviä ja rooleja sekä vakauttaa elämää ja taloudellista asemaa. Sen hetkinen elämänsuunta voidaan kokea oikeaksi ja lopun elämää hahmottavaksi. Sosiaalinen asema ja menestys tiedostetaan yhä selvemmin. Kohottaakseen omaa asemaansa muiden ja itsensä silmissä, tavoitellaan sosiaalisesti arvostettuja asemia, jotka ajan mittaan saavat yhä vahvemman otteen. Nummenmaa (1996) on havainnut tutkimuksessaan palkkatyöhön siirtymisen luovan elämään tietyn rakenteen ja muovaavan ajankäyttöä. Työ määrittää myös sosiaalisia suhteita, asemaa ja identiteettiä.

Aikuistumiskehitykseen kuuluu olennaisesti myös yhteiskunnallisten roolien havaitseminen ja niihin sitoutuminen. Yhteiskuntaan ja sen normeihin sopeutuminen muuttuu tavoiteltavaksi asiaksi. Toisaalta ulkoajattavuus vähenee; asiat koetaan henkilökohtaisemmiksi ja itsevalituiksi. Yhteiskunnan tarjoamat roolit aikuistuvalla

nuorelle ovat perinteisiä, kuten opiskelijan tai työntekijän rooli. Valmiisiin rooleihin usein tartutaankin, mutta etsiskely ja omien tarpeiden pohdinta auttavat identiteetin rakentumista eheäksi. Aikuistuvan nuoren pyrkimykset saattavat olla suunnaltaan hyvinkin vaihtelevia, mutta ympäristön tulisi niitä tukea. Työelämä ei kuitenkaan yksilön suunnanetsintää juuri tue, vaan yksilön on sopeuduttava työyhteisön säännöllisyyteen ja vaatimuksiin. (Turunen 1996, 151-153, 174-179.)

Työmarkkinoiden kilpailutilanne heijastuu tulevaisuuden suunnitteluun, eivätkä kaikki mahdollisuudet ole todellisuudessa mahdollisia, vaikka opiskelu laajentaakin päätöksentekokenttää. Suunnitelmat ovat kuitenkin epävakaalla pohjalla eikä niiden perusteella voida järjestää muuta elämää. (Buchmann 1989, 119-120.) Työura koostuu erilaisista työjaksoista ja sen ajatellaan olevan hierarkista liikkumista työsektorilla. Ura voi edetä, olla paikallaan tai taantua. Urakehitys nähdään vakaana siirryttäessä opinnoista työelämään, vakiinnutetaan oma asema ja edetään hierarkiassa ylöspäin. Epävakaalle työuralle tyypillistä on vaikeus saavuttaa vakaata asemaa, luopuminen ja uudelleen aloittaminen. (Puhakka 1998, 43.)

On havaittu (Gottfredson 1976), että sukupuolien sosiaalistumisessa työmaailmaan on eroja. Jo lapsuudessa alkaa muodostua käsitys työelämästä, joka on samankaltainen kuin läheisillä aikuisilla. Oma suuntausta ammatti- ja työurille hahmotellaan syntyneiden mielikuvien perusteella. Keskeistä on oma lahjakkuus, sukupuoli-odotukset ja sosiaalisesti itselle sopiva työala. Tietyt ammatit on perinteisesti jaoteltu sukupuolille sopiviksi tai sopimattomiksi. Puhakka (1998) korostaa, että nykyisin tosin ollaan vapautumassa tästä kaavamaisesta ajattelusta ja yksilön oma tahto voi toteutua laajemmin. Naisten käsitykset urallaan etenemisestä ovat silti miehiä heikommat. Sekä naiset itse että työnantajat epäilevät naisten johtamiskykyä ja -motivaatiota. Ehkä suurin este naisten uran nousujohteisuudelle liittyy kuitenkin voimakkaimmin tilannetekijöihin, kuten perheenperustamiseen. On yleinen käsitys, että perheellistyminen haittaa naisten uralla etenemistä, kun taas miesten kohdalla perheellistyminen tukee urakehitystä. Naumasen (1994, 208) mukaan naisten työssäkäyntiä on pyritty parantamaan kehittämällä yhteiskunnallisia rakenteita, kuten päivähoitojärjestelmää. Katkonainen työura ja sen ulkopuoliset sitoumukset hidastavat etenemistä ja heikentävät taloudellista asemaa.

Työelämässä naiset ja miehet ovat osin eriytyneet toimien eri aloilla, ammateissa ja hierarkisilta asemiltaan erilaisissa tehtävissä. Havaittavissa on eriarvoisuutta; naisten työt ovat vähemmän arvostettuja, heikommin palkattuja ja etenemismahdollisuuksiltaan miesten töitä huonompia. Sukupuolistunut työnjako heijastuu yksilötasolle, mutta myös organisaatioiden ja työmarkkinoiden toimivuuteen. Suomessa on havaittavissa selkeä sukupuolisidonnainen sijoittuminen koulutus- ja työaloille. Naisille ovat tyypillisiä kasvatusta- hoito- ja palvelualan työt. Miehillä tyypillisiä ovat tuotanto-, valmistus-, käsittely- ja siirtämistyöt. Suomalaisessa työkultuurissa on sukupuolen mukainen eriytyminen ollut perinteisesti vahvaa, mutta myös uusia piirteitä on ollut havaittavissa. Yleisesti työmarkkinoilla on suuntina korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuuden kasvu sekä naisistuminen. (Kolehmainen 2002, 200-203.) Työllistyttäessä on koulutuksella ja tutkintotasolla ollut naisten kohdalla suurempi merkitys kuin miesten osalta (Naumanen 2002, 284). Naisilla on usein vaikeuksia yhdistää eri roolejaan. Jos tahtoo edetä työuralla on perhesuunnitelmia ja lastenhankintaa lykättävä tai puolison otettava enemmän vastuuta. (Puhakka 1998, 190.) Akateemisesti koulutettujen naisten sijoittuminen työelämään on akateemisia miehiä vähäisempää. Myös erilaiset keskeytykset työuralla ovat naisilla yleisempiä. (Häyrynen 1994, 64-67.) Nykyisin ei ole enää ihanteena ura samalla työnantajalla ja lineaarinen yleneminen. Työnantajaa vaihdetaan ja tehdään erilaisia töitä. Joustava ura muodostuu kouluttautumisen, työn ja monipuolisten tehtävien vuorotteluna. Työura on vain pieni osa koko elämänsä kattavaa uraa. (Ruohotie 1995, 71-76.)

Työura ei etene suoraviivaisesti, vaan yllättävienkin käännteiden kautta. Työmarkkinoilla kilpailukyky on itsestä kiinni, vaikka toisaalta tulevaisuudessa on kaavailtu tulevan pula työvoimasta. Tulee itse pitää tietonsa ja taitonsa ajan tasalla ja markkinoida omaa osaamistaan. Nuorten kiinnittyminen työmarkkinoille on hankalaa (Ilmarinen 2001, 173). Työelämä ei välttämättä vaadi uusia ja laajentuneita työntekijän koulutustarpeita, vaan kilpailutilanne kiristävillä työmarkkinoilla erotellakseen työnhakijoita toisistaan (Antikainen 1998, 185). Moninaistuneet työsuhteet ovat lyhyitä määräaikaista projekteja, jotka rikkovat työuran jatkuvuutta. Ennen yleiset elinikäiset työsuhteet ovat yhä harvinaisempia. Naisten ja miesten osallistumisessa työmarkkinoille on ollut aina eroja. Naisen työuran katkaisee useimmiten lasten hankinta. Nykyisin perhe-elämä ei automaattisesti heikennä naisen asemaa, sillä yksilölliset järjestelyt ovat mahdollisia. Yhä useammin isät ovat halukkaita keskittymään perheen arkeen lasten ollessa pieniä

jättäen urakehityksen myöhemmäksi (Silva & Smart 1999, 4-7). Lastenhankinta nähdään uran kannalta sekä positiivisena että negatiivisena. Lapset aiheuttavat kustannuksia työnantajalle esimerkiksi vanhemman poissaolojen muodossa, mutta tuovat työntekijälle uusia resursseja. Lasten myötä kasvaa tarve taloudelliseen vakauteen, mikä edesauttaa työhön sitoutumista. Huolimatta kasvaneista riskeistä voidaan silti päätyä hyväänkin urakehitykseen (Buchmann 1989, 51).

Ilmarisen (2001, 173-175) mukaan nuoret saavat arvokasta kokemusta työelämästä harjoitteluissa ja kesätöissä. Työelämään liittymisen myötä sosiaaliset verkostot muuttuvat. Työelämään liittyminen ja työyhteisön sisäistäminen ovat pitkäaikaisia, jopa vuosien projekteja. Työssä koetaan sekä onnistumisia että vastoinkäymisiä, jotka edistävät yksilön kehitystä. Vuoren (1999) mukaan työnantajan imago ja työn sisältö ovat tärkeämpiä kuin palkka nuoren hakeutuessa työelämään. Nuoret vaihtavat helposti työpaikkaa, mutta tyytyväiset työnantajat tarjoavat hyviä etuisuuksia hyvälle työntekijälle. Odotukset nuoria kohtaan voivat olla suuria ja loppuun palaminen on jo yleisesti tunnistettu ilmiö. Työelämään siirtyminen muuttaa myös elintapoja; harrastuksille ei riitä aikaa ja ruokailutottumukset yksipuolistuvat (Ilmarinen 2001, 177). Lindstöm (1999) on havainnut työelämän muutosten lisäävän vaatimuksia työntekijää kohtaan. Tulee olla tehokkaampi, monipuolisempi ja laadukkaampi yhä lyhyemmässä ajassa. Perinteinen työorganisaatio turvasi elämän perusedellytykset ja jatkuvuuden. Uudenlainen työorganisaatio vaatii yksilöltä yhä enemmän; on otettava riskejä ja kestävä paineita sekä hallittava kasvava määrä tietoja ja taitoja. Henkinen ylikuormitus on yleistä.

Ellströmin (1996, 145) mukaan työelämä vaatii yhä enemmän teoreettisia taitoja sekä intellektuelleja ja sosiaalisia valmiuksia. Samoin erilaiset kehittämistaidot, kuten suunnittelu ja analysointi ovat keskeisiä. Perinteinen vastakkainasettelu erityisten ammattitaitojen, yleisten taitojen ja henkilökohtaisen kehityksen välillä tulisi kumota. Ellström (1997, 125) toteaa instituutioiden ja työnantajien näkökulmasta työntekijöiden kouluttamisen ja pätevyyden kehittämisen olevan lähinnä työnantajan ja työntekijän ulkoista imagoa nostavaa. Pätevöittämisspanostuksen taustalla olevat seikat ovat usein hahmotettavissa lyhyellä aikajänteellä. Hultman (1996, 282) korostaa, että työelämässä formaali oppiminen on hyvin tärkeää, mutta arkielämää hallitsevat silti kaikkien ulottuvilla olevat informaali oppiminen ja asennemuutokset.

Työn kautta saadaan merkittäviä oppimiskokemuksia. Työnteko tutustuttaa aikuisten maailman sääntöihin ja sosiaalisiin todellisuuksiin sekä antaa kokemuksia siitä, millaista on kuulua työyhteisöön. Työelämään osallistuminen edistää vastuullisuutta, suunnitelmallisuutta ja eri asioiden yhdistelytaitoa. (Aittola 1998, 179-180.) Työelämään kiinnittymisen myötä sitoudutaan parisuhteeseen ja suuntaudutaan perheen perustamiseen. Eroavaisuudet työtilanteissa ja työelämään kiinnittymisessä heijastuvat perhesuunnitteluun. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen on eräs aikamme suuri haaste. Yhteiskunnalliset muutokset parantaisivat nuorten aikuisten elämäntilannetta ja nostaisi syntyvyyslukuja. Uudet joustavat järjestelmät vastaisivat paremmin muuttuneisiin tarpeisiin. (Ilmarinen 2001, 177-178.)

4.2.3 Parisuhde ja perheen perustaminen

Aiemmin yksityiset suhteet olivat avoimesti sääntöjen määräämiä. Nykyisin sosiaalinen kontrolli on löystynyt ja muuttunut ideologiseksi ja individualistiseksi itsensä toteuttamiskulttuuriksi. Perheen perustamiseen liittyy vahvasti rationaalisuus ja myöhemmin perheen julkisuus. (Buchmann 1989, 21.) Perhe ja sen perustaminen ovat kokeneet suuria muutoksia. Nykyisin yksilölliset valinnat perhejärjestelyissä ovat yleisempiä. Perheen perustamista suunnitellaan entistä tarkemmin, lasten hankintaa lykätään ja perhesuhteet ovat moninaisia. Avioliiton institutionaalinen merkitys on vähentymässä (Gittins 1993, 2; Nurmi & Salmela-Aro 2001, 91). Perinteistä perhemallia on tuettu, koska sillä nähdään olevan kulttuuria tukeva ja vahva taloudellinen asema. Tuttuus ja jatkuvuus tuovat turvallisuutta. Yhteiskunta ja perhe ovat jatkuvassa toisiaan muokkaavassa vuorovaikutussuhteessa. Muutokset ovat hitaita, eivätkä syy-seuraussuhteet ole suoraan osoitettavissa. Beck'in (1992, 87-90, 107) mukaan ihmiset haluavat olla vapaita erilaisista sosiaalisista muodoista, kuten luokasta, perheestä ja sukupuolirooleista. Kehityssuuntaus, joka pyrkii vapauteen ja yksilöllisyyteen näkyy vahvana perheiden sisällä. Perheisiin liittyvät työmarkkinat, koulutus, liikkuvuus sekä lukuisat erilaiset kilpailevat päämäärät. Perheeseen panostamista haastavat yksilöiden välinen kilpailu sekä kasvava liikkuvuus. Itsetietoiset ihmiset eivät ole valmiita uhraamaan palkattomaan ja jokapäiväiseen työhön perheen parissa automaattisesti.

Beck'in (1992, 106) mukaan on ilmi tullut myös narsismia. Kumppaniin sitoutuminen on heikentynyt prosessiluontoiseksi vastavuoroisuuden tavoitteluun, perhe ei ole itsestään selvyys, avioeroa ei nähdä kivuliaana eivätkä lapset ole keskeisenä asiana. Oma elämä on oma, eli siitä saa itse muokata juuri sellaisen kuin haluaa. Giddens (1991, 89-97) kertoo avioliiton kestävän yhä yleisemmin niin kauan kuin se tarjoaa aviopuolisoille tyydytystä tunnetasolla. Lapset eivät enää ole suhdetta lujittavia tekijöitä. Erilaisissa ihmissuhteissa on keskeistä sitoutuminen, ei niinkään rakkaus tai suhteen julkinen vahvistaminen. Sitoutumista suhteeseen edellyttää omasta halusta tehty päätös pysyä suhteessa ja panostaa siihen. Tärkeää on kummankin osapuolen autonomian säilyttäminen ja keskinäinen luottamus. Parisuhdetta edistää yhteinen historia sekä hyvät kommunikaatiotaidot. (Silva & Smart 1999, 1-4.) Puhakan (1998, 195-196) mukaan koulutus- ja työurat liittyvät perheen muodostukseen siten, että vakaalla koulutus- ja työuralla olevat elävät yleisemmin ensimmäisessä vakaassa parisuhteessaan. Puuttuva tai viivästynyt koulutus heijastui epävakaana perheellistymiseen. Siis onnistuminen koulutus- ja perhesektoreilla heijastuvat toisiinsa.

Perhe ei ole enää elinikäinen standardiperhe, jossa vanhemmuus on biologista, vaan suhteellinen, tapauskohtainen ja itsemääriteltävä. Yhä enemmän eletään itselle kuin perheelle. Ihmiset voivat vapaasti liittyä erilaisiin ryhmiin ja laajentaa sosiaalisia suhteitaan. Laajat suhdeverkostot ovat kuitenkin väljiä eivätkä ne korvaa läheistä ja pysyvää ihmissuhdetta, jossa rakennetaan minäidentiteettiä. On kaavailtu tulevaisuusnäkyymiä ilman perhettä ja lapsia; kaikki olisivat yksilöllisiä toteuttaen vain omia mielihalujaan. Perhe ja erilaiset suhteet ovat vahvasti järjesteltävissä. Eräs suunta on "sinkkuuden" yleistyminen, jolloin taloudellisiin seikkoihin keskittyen ei piitata perheestä, avioliitosta, vanhemmuudesta eikä kumppanuudesta. Yksin elämistä täytetään vaihtelevilla suhteilla, elämäntavoilla, aikatauluttamisella ja julkisivun ylläpidolla. Toisaalta ihmisten asemaa ei voida enää määritellä ulkoisista tuntomerkeistä, suhteista, perheasemasta, sosiaalisesta tai poliittisesta taustasta. Oma elämä ja imago tulee suunnitella ja tehdä lukuisia valintoja, jolloin keskeistä on refleksiivisyys. (Beck 1992, 106-131.)

Kulttuuriset erot ja erilaiset institutionaaliset traditiot tulee huomioida eri maiden ja ihmisten eroavaisuuksia tarkasteltaessa. Pohjois-Euroopassa ensimmäisen avioliitto solmitaan yleisesti 28-vuotiaana, kun vastaava ikä Etelä-Euroopassa on 24 vuotta.

(Nurmi 2001, 9.) Suomalaisten mukaan ihanteellinen ikä naiselle saada ensimmäinen lapsi on 25 vuotta, mutta todellisuudessa ensisynnyttäjien keski-ikä on 28 vuotta. Perheen ihanteellinen lapsiluku on 2,4 lasta, vaikka todellisuudessa suomalaisen perheen alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä on 1,8. Eli lapsia haluttaisiin aiemmin ja useampia kuin todellisuudessa tapahtuu. Tilastokeskuksen arvion mukaan tulevaisuudessa lapsettomien naisten osuus tulee kasvamaan noin 20:een %. Naiset, jotka lapsia hankkivat, saavat niitä nykyistä enemmän. Yksi- ja kaksilapsiset perheet harvenevat ja kolmi- ja nelilapsiset perheet yleistyvät. Nykyisen pienen perhekoon taustalla on havaittavissa erilaisia syitä yleisellä ja omakohtaisella tasolla. Muiden ihmisten arveltiin hankkivan vähän lapsia itsensä toteuttamisen ja nautinnon halun johdosta. Omalla kohdalla vähälapsisuuden taustalla oli syinä esimerkiksi opintojen keskeneräisyys, epävarma taloudellinen asema tai sopivan kumppanin puute. (Paajanen 2002.) Naiset rimpuilevat työuran ja perheen välillä edestakaisin pyrkien kuitenkin tasapainoiseen asemaan kaikkien omien ja ulkoistenkin odotusten mukaisesti. Miehillä on elämän eri osien yhdistämisen olevan helpompaa, eikä esimerkiksi työ ja perhe ole kilpailuasemassa, vaan luonnollisina rinnakkain. (Beck 1992, 112.)

Koulutustaustasta riippumatta aikuistuvien nuorten tulevaisuudensuunnitelmiin kuuluu perheen perustaminen. Vakituksessa parisuhteessa elävät suunnittelevat lapsen hankintaa ja perheettömät suunnittelevat perheen perustamista ja myöhemmin lapsen hankintaa. Sukupuolien erot ilmenevät perheenperustamisen vaiheissa. Naiset suunnittelevat jo lasten hankintaa miesten vasta suunnitellessa perheen perustamista ja vakiintumista. (Nummenmaa 1996, 101.) Koulutustaustasta riippumatta naiset elävät miehiä yleisemmin parisuhteessa. Lapsuudenkodista poismuuttamisen ja perheellistymisen välinen sitoutumattomuusvaiheen pituus riippuu sukupuolesta ja koulutustaustasta. 25-vuotiaiden koulutuksen ja sukupuolen yhteys perheellistymiseen on vahva. Miehet elävät naisia useammin perheettöminä. Alemmin koulutetut naiset perheellistyvät ja hankkivat lapsia kaikkia muita ryhmiä varhaisemmin. Korkeakoulututkintoa suorittavat naiset ovat muita useammin naimattomia. Mitä korkeampi koulutus aikuistuvilla nuorilla on sitä myöhemmin hankitaan lapsia. (Nummenmaa 1996, 53-55, 58.)

Perhe muuttuu ja kehittyy eri vaiheiden kautta. Eri yksilöiden kehityskulut perheessä heijastuvat perheeseen kokonaisuutena. Parisuhde ja perhe antavat yksilöille positiivisia asioita, mutta ne myös vaativat paljon. Yksilön arvoista ja valinnoista riippuu

minkälaisiin ratkaisuihin hän elämässään päätyy. (Gittins 1993.) Läheisten ihmisten kehitys- ja elämänvaiheet heijastuvat toisiinsa (Nurmi & Salmela-Aro 2001, 91). Salmela-Aro, Nurmi, Saisto & Halmesmäki (2000) ovat tutkimuksissaan havainneet vanhemmuuteen valmistautuvan naisen suuntautuvan enemmän perheeseen ja äitiyteen kuin työuraan. Samoin valmistuneen opiskelijan saadessa työpaikan hän suuntautuu pois koulutuksellisista tavoitteista.

Vilkon (2001, 83-84) mukaan myös paikkojen merkityksen muutos elämäkulussa on merkittävää. Merkitykselliset paikat eivät saa asemaansa automaattisesti, vaan muotoutuvat reflektiivisesti. Elämä ei ole enää paikkasidonnaista. Paikan merkitys vähenee. Uudet laajentuneet käsitykset ajasta ja paikasta ovat johtaneet siihen, että kiinnittyäkseen tiettyyn paikkaan tulee yksilön tietoisesti suunnitella elämänsä. Paikkasidonnaisuuden ja sukupolvien jatkumon heikkeneminen heijastuvat perinteisten yhteisöjen erkaantumisenä. Tämä edesauttaa yksilökeskeisen elämänmallin vahvistumista. Yhteisöt muodostetaan omien intressien mukaan, kun ennen perhe, suku ja muut ulkoiset tahot ohjailivat elämäntulkua. Tämä tuo sekä vapautta että toisaalta juurettomuutta ja vastuuta yksilölle hänen oman elämänsä sujumisesta. Myös perheet ovat irrallisia ja itsenäisiä saarekkeitä. Yhteiskunnan jäsenet ja heidän muodostamansa yksiköt ovat aiempaa itsellisempiä. (Morgan, 1999, 22-28.) Oman elämän kulku on omilla käsillä ja riippuu pääasiassa vain itsetehdyistä päätöksistä, kyvyistä, suuntautumisesta ja suhteista. Toiminta on vahvasti itsekeskeistä. (Beck 1992, 135-136.)

5 ELÄMÄNKULUN JA TULEVAISUUDEN MUOTOUTUMINEN

5.1 Yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmat

Henkilökohtaiset projektit tarjoavat yksilöille mahdollisuuden mielekkääseen elämään ja ne organisoivat heidän toimiaan. Salmela-Aro (1996) on tutkinut millaisia henkilökohtaisia tavoitteita nuorilla aikuisilla on, kuinka he niitä arvioivat, kuinka henkilökohtaiset tavoitteet liittyvät heidän elämänsä sekä heidän subjektiivista hyvinvointiaan. Varhainen aikuisuus on tärkeä elämänvaihe, koska silloin tehtävät valinnat heijastelevat tulevaisuuteen. Tehdyt päätökset vaikuttavat suuresti myös myöhemmin elämässä. (Emt. 1996, 7.) Salmela-Aron tutkimusaineisto koostui 256 yliopisto-opiskelijasta, joiden ikäjakauma oli 18-32 vuotta. Opiskelijat oli jaettu kolmeen ryhmään, joista yksi oli terapiaryhmä ja kaksi muuta oli kontrolliryhmiä. Tutkimus oli pitkittäistutkimus, joka toteutettiin siten, että ensimmäisessä tutkimusvaiheessa uudet Helsingin yliopiston opiskelijat täyttivät kyselyn. Tutkimuksen toinen vaihe toteutettiin vuoden kuluttua ja kolmas vaihe kolmen vuoden kuluttua opintojen aloittamisesta. Kyselyissä opiskelijoita pyydettiin arvioimaan omia elämäntapahtumiaan.

Salmela-Aron (1996) saamien tutkimustuloksien mukaan opiskelijat, joilla oli psyykkisiä ongelmia mainitsivat usein itseensä liittyvistä projekteista sekä käsittivät ongelmansa vaikeasti lähestyttäviksi. Henkilöt, jotka lähestyivät saavuttamiaan projekteja positiivisin ilmauksin ja helposti käsiteltävinä olivat akateemisilta saavutuksiltaan korkeammalla ja he olivat suhteellisen tyytyväisiä. Elämäntilanne opintojen alussa ohjasi suuresti kiinnostuksia ja erityistä päämäärätietoisuutta yliopisto-opiskelijoiden osalta. Avioituneet, vakiintuneet ja ne, joilla oli lapsia olivat muita päämäärätietoisempia sekä mainitsivat perheeseen liittyvät tavoitteet muita useammin. Ne, jotka mainitsivat perheeseen liittyviä tavoitteita ensimmäisenä vuonna tehdyssä tutkimuksessa olivat useimmiten avioliitossa tai vakiintuneet. Ne, jotka olivat eniten

kiinnostuneita itseensä liittyvistä tavoitteista olivat useimmiten “sinkkuja”. Opiskelijat, jotka eivät maininneet perheeseen liittyviä tavoitteita kolmannessa tutkimusvaihteessa olivat kokeneet enemmän negatiivisia elämäntapahtumia, kuin perheestä maininneet opiskelijat. (Emt. 1996, 22-24.)

Kolmannessa tutkimusvaiheessa havaittiin myös, että itseensä orientoituneet opiskelijat olivat heikompia itsetunnoltaan kuin perhe- tai saavutusorientoituneet. Tutkimuksessa selvisi myös ensimmäisessä tutkimusvaiheessa itsetunnoltaan heikkojen mainitsevan tutkimuksen kolmannessa vaiheessa itseen liittyviä tavoitteita. Ne, joilla oli korkein itseluottamus ensimmäisessä tutkimusvaiheessa mainitsivat useammin perheeseen liittyviä tavoitteita kolmannessa tutkimusvaiheessa. Yhteenvedon omaisesti voisi todeta, että mitä parempi itsetunto ja elämäntyytyväisyys opiskelijalla on, sitä paremmin hän saa projektinsa valmiiksi, sitä vähemmän hänellä on negatiivisia tunteita itseään koskien, sitä harvemmin hän mainitsee itseensä liittyviä projekteja ja useammin tehtäviin liittyviä projekteja. (Salmela-Aro 1996.)

Taajamo (1992) on tutkinut yliopisto-opiskelijoiden aikuisiän kehitystehtäviä ja tulevaisuuteen suuntautumista. Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden elämänvaihetta ja siihen liittyviä kehitystehtäviä. Samalla tutkimuksessa selvitetiin yliopisto-opiskelijoiden suuntautumista tulevaisuuteen. Tutkimusaineisto hankittiin lomakekyselyllä ja aineisto analysoitiin yhdistellen kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä. Tutkittuja opiskelijoita oli 247, joista kolmannes oli miehiä ja loput naisia. Iältään tutkitut olivat 18-23-vuotiaita. Tutkitut edustivat tiettyjä tiedekuntia ja olivat aloittaneet opintonsa vuosina 1984, 1985 tai 1989.

Taajamon (1992) tutkimustulosten mukaan opintojen alku- ja loppuvaiheessa kehitystehtävät osin viivästyvät tai sekoittuvat. Tulevaisuuteen suuntaavat ajatelmat olivat Taajamon tulkintojen mukaan realistisia ja liittyivät lähinnä sosiaalisiin suhteisiin, perheen perustamiseen sekä ammattiin ja työhön. Taajamon mukaan opiskeluaika pitkittää nuoruusaikaa, mutta samalla antaa mahdollisuuden yksilökohtaisten resurssien vahvistamiseen. Taajamon tutkimuksessa ilmeni, että urasuunnitelmat olivat perheenperustamissuunnitelmia tärkeämpiä. Erityisesti naisen työuraa ei haluttu hankaloittaa perheen perustamisella. Taustalla oli vaikuttimena myös halu tarjota perheen uudelle tulokkaalle hyvät kehitysolosuhteet. Opintojen

loppuvaiheessa olleista opiskelijoista 37% piti perheeseen liittyviä suunnitelmia hyvin ajankohtaisina ja 28% ei lainkaan ajankohtaisina.

Yliopisto-opiskelijoista 73% toivoi opintojen jälkeiseltä elämältä työhön ja ammattiin liittyviä asioita. Perheen perustamiseen, kotiin ja lapsiin liittyi 57% yliopisto-opiskelijan toiveet. Tärkeinä asioina tulevaisuuteen viitaten mainittiin myös onnellisuus, mielenterveys, riittävä taloudellinen toimeentulo, hyvät sosiaaliset suhteet, oma ja läheisten terveys, matkustelu ja itsensä kehittäminen. Toiveet olivat kokonaisvaltaisia, eivätkä niinkään yksittäisiin seikkoihin liittyviä. Naisten tulevaisuusajattelu kohdistui erityisesti työhön, ammattiin ja perheeseen, kun taas miehet korostivat taloudellista toimeentuloa. Muut tulevaisuuteen suuntaavat ajatukset muodostavat kokonaisuuden, jotka liittyvät tulevaisuuteen kokonaisvaltaisesti. (Taajamo 1992.) Myös Aittolan ja Aittolan (1985) mukaan opiskelijat arvioivat tulevaisuuttaan positiivisesti ja luottavat omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa tulevaisuutensa muotoutumiseen. Opintojen loppuvaiheessa opiskelijat pohtivat perheen perustamiseen, työelämään siirtymiseen ja taloudelliseen tilanteeseen liittyviä kysymyksiä.

Rubin (1998) on tutkinut suomalaisten 11-22-vuotiaiden tulevaisuuskäsityksiä eri asteiden oppilaitosten puitteissa. Tulevaisuudella Rubinin tutkimuksessa ymmärretään lähestyvät vuosikymmenet. Tutkimusaineisto hankittiin haastatteluin ja strukturoiduin teemahaastatteluin. Tutkimuksessa siis yhdisteltiin kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusotetta. Tutkittuja henkilöitä oli 354, jotka osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti oppilaitostensa kautta. Rubinin tutkimuksen mukaan yksilö, joka kokee kykenevänsä vaikuttamaan tulevaisuuteensa luottaa myös, että tulevaisuutta voidaan kontrolloida ja tapahtumia ohjalla. Henkilöt, jotka kokevat olevansa osattomia tulevaisuuden muotoutumiseen, kokevat tulevaisuuden epämääräisenä ja hämmentävänä. Rubinin tutkimuksessa enemmistö tutkituista suhtautui tulevaisuuteen positiivisesti ja erityisesti omaan tulevaisuuteensa. Syyksi Rubin arvioi kehittyneitä kognitiivisia taitoja ja myönteisiä aiempia kokemuksia elämänkulun aikana. Yleisesti odotukset tulevaisuutta kohtaan olivat myönteisiä, pelkoja ja epämiellyttäviä odotuksia ei juuri esiintynyt. Samalla laajemmassa perspektiivissä odotukset olivat negatiivisempia, erityisesti koskien kotimaata ja globaaleja asioita. Laajojen kysymysten edessä tutkitut kokivat itsensä avuttomiksi ja hyödyttömiksi.

5.2 Koulutuksen merkittävä asema

Nummenmaa (1996) on tutkinut koulutusta, sukupuolta ja elämäntulkua. Keskeistä tutkimuksessa oli siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa sekä kuinka sukupuoli ja koulutus muokkaavat elämäntulkun rakennetta. Pitkittäistutkimuksessa seurattiin 23 nuoren koulutus- ja urasuunnittelua sekä koulutus- ja työelämänsijoittumista. Nummenmaan tutkimus oli seuranta tutkimus, jossa tutkittiin vuonna 1968 syntyneitä heidän ollessaan peruskoulun tai lukion päättöluokalla. Tutkimus toteutettiin 1984-1994 välisenä aikana. Nummenmaa havaitsi tutkimuksessaan, että erilaiset koulutussuunnat peruskoulun jälkeen määrittävät myöhemmän koulutuksen asemaa elämäntulkussa. Erilaiset koulutusvalinnat luovat yksilöille erilaisia elämäntulkumia, kuten kokemuksia, elämäntulkunäköaloja ja aikuistumiskehitystä. Koulutuksella on merkittävämpi asema elämäntulkussa kuin sukupuolella.

Nummenmaan (1996) kymmenen vuotta kattavassa pitkittäistutkimuksessa on seurattu nuorten koulutus- ja urasuunnittelua sekä sijoittumista koulutukseen ja työelämään. Keskeistä tutkimuksessa oli sukupuolen ja koulutuksen asema elämäntulkun muotoutumisessa. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös nuorten tyytyväisyyttä elämäänsä sekä tulevaisuudensuunnitelmia. Tutkituilla 26-vuotiailla nuorilla oli havaittavissa keskeisinä kehitystehtävinä perhe-elämä ja sen vakiinnuttaminen, ystävyysuhteet, ammatissaan toimiminen sekä vakaan taloudellisen aseman saavuttaminen. Aikuistuvia nuoria ei juurikaan kosketa aatteellinen toiminta, yhteiskunnallinen vaikuttaminen eikä taide- ja kulttuuriharrastukset. Tutkitut kuitenkin eriytyivät melko selvästi lähes kaikilla elämäntulkunalueilla johtuen erilaisista koulutustaustoista. Vähemmän kouluttautuneilla korostuivat elämän konkreettiset olosuhteet, kuten ansiotyö, ammatissa toimiminen, asunto ja kodin suunnittelu. Enemmän kouluttautuneet korostivat itsensä toteuttamista. Naiset kokevat kodin ja perhe-elämän arvokkaammaksi kuin miehet.

Puhakka (1998) on tutkinut naisten elämäntulkua nuoruudesta aikuisuuteen painottaen koulutuksen merkitystä. Hän tarkasteli elämäntulkua kokonaisrakenteena, jonka osatekijöitä olivat naisten koulutus-, työ- ja perheura. Tutkimus oli seuranta tutkimus, jossa tarkasteltiin vuonna 1968 syntyneitä naisia, jotka olivat 1983 peruskoulun

päättöluokalla. Osaa naisista lähestyttiin vuonna 1994 kyselylomakkeilla ja vuonna 1996 heitä haastateltiin. Tutkimus päättyi naisten ollessa 26-vuotiaita. Puhakan tutkimustulosten mukaan naisten aikuistumisella on yhteys heidän koulutusvalintoihinsa. Ammatillisen koulutusuran valinnet aikuistuvat lukion valinnet nopeammin. Lukion jälkeisen ammatillisen koulutusuran valinta tosin tasoitti eroja.

Puhakka (1998) havaitsi koulutus- ja työurien osalta erilaisia polkuja, joissa oli eroavaisuuksia koulutuksen ja työssäolon määrissä ja laaduissa. Koulutuksella ja koulumenestyksellä oli merkittävä asema poluille sijoittumisessa, kun taas vanhempien koulutuksen merkitys oli vähäinen. Koulussa menestyneet hakeutuivat koulutuksen osoittamille työ- tai koulutuspoluille. Pidemmälle kouluttautuneet sijoittuivat muita varmemmin työelämään. Akateemisesti koulutetut naiset sijoittuivat muita naisia helpommin työelämään ja koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Koulutuksen viitoittaman työ- ja koulutuspolun valinnet naisia oli kannustettu muita enemmän ja heillä oli lähipiirissään esikuvia. Tehdessään koulutusvalintoja he suuntasivat ajatuksiaan tulevaan ja työmarkkinoille sijoittumista määrätietoistemmin kuin muiden polkujen valitsijat. Tyytyväisyys koulutukseen ja työelämään liittyivät siihen, kuinka onnistuneesti oltiin koulutuksen kautta sijoitettu työelämään. Kokonaisuutena kaikki eri polkuja valinnet naiset olivat tyytyväisiä elämäänsä.

Laine ja Kangas (2002) ovat tutkivat 19-31-vuotiaita nuoria aikuisia ja heidän tuntemuksiaan elää tässä ajassa. Tutkimusaineisto koostui viiden miehen ja viiden naisen kasvokkaisesta haastattelusta tai sähköpostihaastattelusta. Laine ja Kangas määrittelevät tutkitut henkilöt hyväosaisiksi, koska he opiskelevat korkeakoulussa tai ovat pitkälle koulutettuja. Tutkituilla henkilöillä on myös perhe ja ystäviä, he olivat tutkimushetkellä terveitä ja työelämään siirtyneet olivat työllistettyjä. Kenelläkään tutkituista ei ollut perhettä. Kaikki tutkitut henkilöt olivat mukana työelämässä ja useilla oli monia harrastuksia. Tutkimuksessa havaittiin, että kahdeksalla tutkitusta kymmenestä oli työ ja harrastus kietoutuneet toisiinsa, eikä niiden välillä nähty eroa.

Tutkittujen elämä oli samanaikaisesti jännittävää, haastavaa ja kiinnostavaa, mutta myös negatiiviset asiat sitä vaikeuttivat. Elämä oli ristiriitaista ja läsnä olivat tyytyväisyyttä tuovat tekijät sekä joukko ongelmia. Kaikki tutkitut kokivat kiirettä ja turhautumista

elämässään. Heillä oli myös pelkoja ja huolia ihmissuhteissa, omassa jaksamisessa ja työelämässä. Stressi oli normaalina ja yleisenä pidetty ilmiö. Erityistä pahoinvointia aiheuttivat toimeentuloon liittyvät huolet. Haastatelluilla nuorilla aikuisilla oli kova itsekuri ja itselle asetettu vaatimustaso oli korkealla, samoin tulokset ja tulevaisuudensuunnitelmat on asetettu tiettyjen vaatimusten alaisiksi. Saavutettuja tavoitteita ei useinkaan havaita, koska päämäärät muuttuvat ja ne saavutetaan eri reittien kautta. Samanaikaisesti oma aika, harrastukset ja ihmissuhteet nähtiin suorittamisen keskellä tärkeiksi asioiksi. Ajankäyttö elämän eri osa-alueiden kesken koettiin haasteelliseksi. Työn koettiin vievän aikaa muilta tärkeiltä asioilta. Parisuhteessa elävät kokivat erityisesti vaikeuksia aikataulujen yhteensovittamisessa ja tulevaisuudensuunnitelmien laatimisessa. Kaikesta huolimatta nuoret aikuiset olivat elämäänsä tyytyväisiä ja suhtautuivat tulevaisuuteensa positiivisesti. Nuoret aikuiset tavoittelevat omassa elämässään menestystä, mutta suhtautuvat yleiseen menestyseskeiseen yhteiskuntaan kriittisesti. (Laine & Kangas 2002.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tavoitteet ja ongelmat

Aikuistuttaessa kohdataan useita suuria haasteita ja tehdään tulevaisuuden kannalta monia keskeisiä ratkaisuja ja valintoja. Nykyisin puhutaan yksilökeskeisyydestä ja aiempien käytänteiden romuttumisesta. Kiinnostavaa onkin, millaiset ovat tämän päivän aikuistuvan yliopisto-opiskelijan tulevaisuudensuunnitelmat ja kuinka elämää kokonaisuutena käsittelevä suunnitelma hahmottuu. Ovatko aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuussuunnitelmat perinteisiä reittejä mukailevia vai suuresti toisistaan eroavia itsensä toteuttamisyrittämiä? Nopeatempoisessa ja muuttuvassa maailmassa ei voi tehdä jäykkiä suunnitelmia, vaan aina on oltava myös varasuunnitelmia. Suunnitelmat eivät aina toteudu yksityiskohtaisesti, mutta niihin pyrkiminen tuo elämään sisältöä ja rytmiä. Kiinnostavaa on myös saada tietää aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden suunnitelmien aikaulottuvuus, eli millä aikajaksolla he suunnittelevat tulevaisuuttansa sekä elämän eri osa-alueiden painotus sekä niiden suunniteltu yhteensovittaminen toimivaksi kokonaisuudeksi. Tulevaisuudensuunnitelmilla käsitetään tässä tutkimuksessa yleinen tulevaisuuteen suuntautuminen ja millaisia suunnitelmia aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on. Erilaisiin suunnitelmiin aikuistuvilla yksilöillä liittyvät valmistuminen yliopistosta, mahdollinen jatkokouluttautuminen, työuraan keskittyminen, parisuhde ja perheellistyminen sekä lukuisat yksilölliset pyrkimykset. Hoikkala (1993) puhuikin noin 30-vuotiaiden kohdalla elämän ruuhkavuosista, jolloin opinnot saadaan päätökseen, vakiinnutetaan parisuhteessa, perheellistytään, luodaan uraa ja tehdään erilaisia investointeja, kuten hankitaan oma asunto. Aikuistuttaessa elämänrytmi on kiivas ja muutokset voivat tapahtua lähes ennakoimattakin, jolloin erilaisten suunnitelmien tekeminen voi tuntua mahdottomalta. Moni yliopisto-opiskelija saattaa kokea jatkuvaa epävarmuutta pyrkien silti hahmottelemaan ja suunnittelemaan tulevaisuuttaan.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on hahmotella aikuistuvan yliopisto-opiskelijan tulevaisuudensuunnitelmia, suuntautumista tulevaisuuteen ja elämän hahmottamista kokonaisuutena. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan myös aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden näkemyksiä elämän eri osa-alueiden yhteensovittamisen haasteellisuudesta ja sitä mitkä asiat nähdään opintojen loppuvaiheissa keskeisinä. Tutkimuksessa hahmotellaan myös mitkä asiat nähdään tulevaisuudessa ja omissa suunnitelmissa tärkeinä.

Tutkimusongelmat:

1. Onko aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla tulevaisuuteen ulottuvia suunnitelmia?
2. Millaisia suunnitelmat tulevaisuudesta ovat, mitä asioita niihin kuuluu?
 - 2.1 Mitkä asiat ovat tärkeimpiä suunniteltaessa tulevaisuutta?
 - 2.2 Kuinka elämän eri osa-alueet suunnitellaan yhdisteltävän?

6.2 Tutkimuksen laadulliset lähtökohdat

Fenomenologisessa tutkimuksessa keskitytään yksilöiden näkemyksiin ja heidän kokemuksiinsa maailmasta juuri heidän omasta näkökulmastaan tarkasteltuna. Fenomenologinen tutkimus on kiinnostunut siitä, millaisia käsityksiä yksilöillä on ja miten käsitykset ovat rakentuneet tutkittujen omissa sosiaalisissa todellisuuksissaan. Fenomenologinen tutkimus on riippumatonta tutkimusta tai pilottityylistä tutkimusta aiemmin vähemmän tutkitusta aiheesta. (Gall, Gall & Borg 2003, 481.) Fenomenologisessa menetelmässä pyritään tutkittavaa ilmiötä tarkastelemaan pelkistetysti, ilman ennakkokäsityksiä. Fenomenologisessa menetelmässä edetään yksittäisen ilmiön kautta laajempien ja syvempien merkitysten havaitsemiseen. Yksittäinen tapaus on esimerkki yleisestä. Tulkintoja voidaan tehdä myös asioista, jotka eivät ole suoraan todellisuudessa havaittavissa, kuten erilaisista mahdollisista tulevaisuusvisioista. (Eskola & Suoranta 1998, 147.)

Laadullinen tutkimus on hyvin yksilöllinen ja ainutkertaisten seikkojen summa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava ilmiö muodostaa kokonaisuuden, jonka pilkkominen ei vastaa todellisuutta. Tutkittava ilmiö tulisi kuitenkin nähdä laajana ja kokonaisuutena todellisuuden ilmentymänä. Tutkittavasta ilmiöstä muodostetaan johtolankojen avulla kuva. Valittaessa esimerkkitapauksia tutkittaviksi pidetään mielessä ajatusta siitä, että analyysin tulokset voidaan oletettavasti pätevöittää yksittäistapauksia laajemmin. Alussa on laajasti kysymyksiä aihealueelta, joihin perustuen operoidaan supistaen aineistoa aina tietyn kohteen tarkkaan analyysiin. Lopuksi tulokset suhteutetaan osaksi suurempaa kokonaisuutta. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistämään, vaan suhteuttamaan tarkastellun ilmiön kokonaisuuteen. (Alasuutari 1994, 209-222.) Laadullisen tutkimuksen keskeisenä tarkoituksena on saada tutkittavasta ilmiöstä laaja käsitys ja ymmärtää ilmiötä sen omasta kontekstista käsin. Tutkimuksen tarkoitus ei ole todentaa jo olemassa olevaa tietoa, vaan pikemminkin tutkittavan ilmiön kuvaaminen kokonaisuudessaan ja mahdollisesti löytää uutta tietoa tai uusia piirteitä. (Kvale 1996.) Mäkelä (1990) korostaa erilaisuuksien merkitystä, koska erilaisuudet auttavat jäsentämään samankaltaisuuksia. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään huomioimaan mahdollisimman laaja joukko erilaisia ilmiön piirteitä kuitenkin liiaksi korostamatta niiden toistuvuutta tai korrelointeja (Grönfors 1982, 147).

Grönforsin (1982) mukaan laadullisen tutkimuksen tekijän taidot arvioidaan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Tutkijan tulisi omalla toiminnallaan poistaa epäluuloja, olla mahdollisimman luonteva ja oma itsensä. Tutkijan tulee myös pitää kaikki antamansa lupaukset. Tutkijan olisi löydettävä itselleen sopiva tasapaino kantaa ottamattomana, mutta kiinnostuneena ja aktiivisena osapuolena tutkimustilanteessa. Tutkijan tulee olla tietoinen kaikkien ratkaisujensa mahdollisista vaikutuksista tutkimustuloksiin. Tutkijalla on aina tietyt ominaispiirteensä, jotka saattavat vaikuttaa tutkittaviin ja näin ollen tuloksiin. Merkittäviä seikkoja ovat esimerkiksi ikä, sukupuoli ja suhde tutkittaviin nähden.

6.3 Tutkimuksen kohdejoukko

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmia. Tutkittavat opiskelijat ovat opintojensa loppuvaiheessa ja edustavat yliopiston eri tiedekuntia. Yliopisto-opiskelijoiden profiilit ovat moninaistuneet. Enää ei voida sanoa olevan tyypillistä opiskelijaa, vaan opiskelijoiden taustat ja elämänkulut ovat hyvin yksilöllisiä. Tutkitut edustavat lukumäärältään tasapuolisesti kumpaakin sukupuolta ja ovat iältään alle 30-vuotiaita. Opintojen loppuvaiheessa aletaan pohtia tulevaisuutta ja siirtymistä uusille elämänurille. Erilaisia vaihtoehtoja harkitaan ja elämän kokonaisuutta pyritään hahmottamaan ja rakentamaan itselle mielekkäällä tavalla. Toisaalta elämän eri projektit limittyvät joustavasti, eikä enää välttämättä saateta yhtä asiaa päätökseen kerrallaan. Esimerkkinä on opiskelun ja työelämän limittyminen samanaikaiseksi ja toisiaan täydentäväksi kokonaisuudeksi sekä perheen perustaminen. Yliopisto-opiskelijoiden sanotaan olevan yhä vähemmän yhtenäistä ja samantaustaista ryhmää. Tutkimalla yliopisto-opiskelijoita voidaan tehdä havaintoja opiskelijoiden yksilöllistyneistä tulevaisuudensuunnitelmista ja valinnoista.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Jyväskylän yliopiston maisterin tutkintoon valmistumaisillaan olevien opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmia. Jyväskylän yliopistosta ovat edustettuina seuraavat tiedekunnat: humanistinen, informaatioteknologian, kasvatustieteiden, matemaattis-luonnontieteellinen, ja yhteiskuntatieteellinen. Tutkimuksessa haastatellut opiskelijat tavoitettiin yliopiston eri tiedekuntien ainejärjestöjen yleisten sähköpostilistojen kautta. Ennen sähköpostilistojen käyttöä pyydettiin Jyväskylän yliopiston atk-keskuksen sähköpostilistojen ylläpitäjän ja Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan tiedotussihteerin suostumukset asialle. Luvan myötä lähetettiin 7.11.2002 yleisille sähköpostituslistoille liittyneille opiskelijoille pyyntö osallistua tutkimukseen (LIITE 1). Opiskelijoilta pyydettiin yhteydenottoja joko sähköpostitse tai puhelimitse, jolloin haastattelun ajankohdasta voitaisiin sopia. Yhteydenottoja sähköpostitse opiskelijoiden taholta tulikin yhteensä 60 kappaletta, joista valittiin 15 varsinaiseen haastatteluun. Perusteina valinnalle oli alle 30 vuoden ikä, valmistuminen maisterin tutkintoon lähitulevaisuudessa sekä niin sukupuolten kuin eri tiedekuntien tasapuolinen edustus. Haastateltavia kertyi siis 15, joista naisia oli kahdeksan ja miehiä seitsemän. Laadullisen tutkimuksen tutkittava kohdejoukko on

yleisesti lukumäärältään pieni, mutta aineiston analyysissä pyritään perusteellisuuteen (Eskola & Suoranta 1998, 18). Haastattelut toteutettiin Jyväskylän yliopiston tiloissa, pääosin kirjastossa sijaitsevilla työskentelyhuoneissa marraskuussa 2002. Haastattelut kestivät lyhimmillään 45 minuuttia ja pisimmillään 1,5 tuntia. Haastatteluiden keskipituus oli 65 minuuttia. Haastatellut kokivat tutkimuksen aiheen erittäin mielenkiintoiseksi ja omaan elämäntilanteeseensa läheisesti liittyväksi.

TAULUKKO 1. Tutkittujen aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tiedekunnat sukupuolittain.

Tiedekunta	Nainen	Mies	Yhteensä
Humanistinen	1	2	3
Informaatioteknologian	1	2	3
Kasvatustieteiden	2	1	3
Matemaattis-luonnontieteellinen	2	0	2
Yhteiskuntatieteellinen	2	2	4
Yhteensä	8	7	15

6.4 Tutkimusaineiston hankinta ja analyysi

Tulevaisuuden suunnittelu on henkilökohtainen, monimutkainen ja kokonaisvaltainen prosessi. Yksilöillä on hyvinkin erilaisia suunnitelmia tulevaisuudestaan. Aihe on myös hyvin laaja ja erilaisia vaihtoehtoja on runsaasti. Kattavimman käsityksen aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden erilaisista tulevaisuussuunnitelmista saadaan hankituksi teemahaastattelun avulla, jolloin voidaan keskittyä syvemmin yksilökohtaiseen suunnitelmaan. Tutkimushaastattelu on erityinen muoto keskustelusta, ei siis sama asia. Tutkimushaastattelussa on tyypillistä tietoisuus metodologisista seikoista, kysymykset asetetaan tavoitteellisesti sekä tarkkaillaan erityisesti haastattelun sisältöä ja puhetta. (Kvale 1996.)

Haastattelu toteutettiin ennakkoon suunnitellun teemarungon avulla (LIITE 2), mutta edeten joustavasti haastateltavan kerronnan mukaisesti. Teemahaastattelun runko ei

sisällä valmiiksi muotoiltuja kysymyksiä, vaan teemoittain ja hierarkisesti järjestetyn aiheuuttelon. Varsinaisessa haastattelussa teemat muotoillaan tilanteeseen sopiviksi kysymyksiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66.) Haastattelun tarkoituksena on saada esille mitä haastateltu ajattelee tietystä aiheesta (Patton 1990). Tässä tutkimuksessa oli tavoitteena saada yksityiskohtaista tietoa erilaisista suunnitelmista sekä aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden pohdintoja aiheesta. Tulevaisuutta voidaan suunnitella pitkällä tai lyhyellä aikajaksolla, suunnitelmat voivat olla tarkkoja tai summittaisia ja osaan tapahtumista ei voida vaikuttaa ja yllätyksiäkin aina sattuu. Tulevaisuuteen suuntautuminen vaihtelee eri yksöiden kohdalla. Laajimman aineiston vivahteineen saataneen esiin haastattelemalla kutakin yksilöä ja keskittymällä juuri hänen henkilökohtaisiin näkemyksiinsä (Hirsjärvi & Hurme 2000). Haastattelun teemarunko muodostui luetun teorian tiedon, aiempien tutkimusten ja tutkijan kiinnostusten mukaisesti. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 11) korostavat teemahaastattelulle tyypillisen vapaamuotoisen ja syvällisen keskustelun avulla saatavan selville asioita, joita voi muuten olla vaikea tavoittaa.

Ennen varsinaisia haastatteluja suoritettiin Gall`n, Gall`n ja Borgin (2003, 60) tärkeyttä korostama koehaastattelu kahdella henkilöllä, jotka olisivat voineet kuulua varsinaiseen tutkimusjoukkoon, mutta heidän osuuttaan ei kuitenkaan tutkimukseen liitetä. Koehaastatteluiden ja koehaastateltujen kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella teemahaastattelua muokattiin. Teemahaastattelu toteutettiin väljästi ennalta laaditun ja muokatun teemahaastattelurungon mukaisesti. Ennakolta suunniteltujen teemojen myötä varmistetaan, että tutkijan kannalta kiinnostavat teemat tulevat käsitellyiksi. Teemojen käsittelyjärjestys saattaa kuitenkin eri haastatteluissa vaihdella. Keskeistä on haastattelun vapaa eteneminen ja se, ettei haastattelija pyri liiaksi ohjailemaan haastateltavan kerrontaa. Kuitenkin haastattelijan vastuulla on pysyminen tutkimuksen kannalta oleellisilla aihealueilla ja ennalta suunniteltujen teemojen käsittely haastattelun kuluessa.

Tutkittavien anonymiteetti, tutkimuksen luottamuksellisuus ja tarkoitus tulee turvata ja selvittää tutkittaville varhaisessa vaiheessa (Eskola & Suoranta 1998, 56). Haastattelun aluksi haastateltaville kerrottiin tutkimuksen tarkoitus, yleisistä haastattelun käytänteistä ja haastattelijaa sitovista periaatteista. Haastatellut olivat itse vapaaehtoisesti halunneet mukaan tutkimukseen ja tutkija vakuutti nauhoitetun haastattelun ja litteroidun tekstin

tulevain ainoastaan tutkijan omaan henkilökohtaiseen käyttöön. Haastateltaville kerrottiin myös anonymiteetin säilymisestä, lopullisessa tutkimusraportissa haastattelunäytteissä käytetään muutettua etunimeä, oikeaa ikää ja oikeaa tiedekuntaa, eli haastateltujen henkilöllisyyttä ei voitane jäljittää. Teemahaastattelu eteni haastateltavien taustatiedoista yleisiin tulevaisuutta koskeviin suunnitelmiin, jonka jälkeen haastattelija syventyi kyseisen tutkimuksen kannalta erityisiin tulevaisuutta luotaaviin elämänalueisiin, kuten koulutukseen, työuraan ja perheellistymiseen. Yleisen tulevaisuutta koskevan haastatteluosuuden alkuun sijoittamisen tarkoituksena on olla johdattelematta haastateltavia. Näin he saivat siis vastata juuri siten kuin he itse omalla kohdallaan tulevaisuutensa kyseisellä hetkellä hahmottavat. Grönfors (1982) korostaakin, että teemahaastattelussa pyritään minimoimaan tutkijan ohjailumahdollisuudet ja antaa tutkittavalle vapaammat mahdollisuudet kertoa asioista kuten ne itse hahmottaa. Vasta myöhemmin haastattelija pyrkii tiettyjen elämänalojen tarkentamiseen eri teemojen avulla. Myös haastattelun lopuksi kaikkien teemojen käsittelyn jälkeen haastateltavat saivat toisen mahdollisuuden kootusti esittää omia tulevaisuuttaan koskevia näkemyksiä.

Teemahaastattelu on laadittu siten, että teemat ovat etukäteen mietittyjä, mutta kysymysten muoto ja järjestys vaihtelevat. Eri teemat saavat eri haastateltavien osalta mahdollisesti vaihtelevaa huomiota. Haastattelijalla ei ole aiheesta valmiita kysymyksiä. Ennalta määritellyt teemat helpottavat aineiston jatkokäsittelyä ja analyysiä. (Eskola & Suoranta 1998, 87-88.) Hukkisen (1993, 181) mukaan teemahaastattelu soveltuu erityisen hyvin tulevaisuuden tutkimukseen. Teemahaastattelu tarjoaa haastateltavalle myös mahdollisuuden itse määritellä tulevaisuuteen liittyviä ongelmia sekä kertoa omasta tulevaisuuskäsityksestään, joka voi olla ajan mukaisesti etenevä tulevaisuuskuvien sarja, kertomusta tulevaisuudesta tai käsikirjoitusta tulevaisuudesta. Teemahaastattelussa usein havaitaan yksilöiden välisiä eroavaisuuksia, ovathan todellisuus ja tulevaisuus yksilöllisten tulkintojen muokkaamia. Mahdollista on myös ristiriita yksilön toiveiden ja uskomusten välillä asioiden kulusta tulevaisuudessa. (Hukkisen 1993, 182-183, 311.) Haastattelun antoisuus on pitkälti riippuvainen tutkijan haastattelutaidoista. Tutkijan tulee luoda tutkitulle tilaisuus päästää tutkija hänen omaan maailmaansa. (Patton 1990.)

Haastattelun jälkeen tutkittavat kertoivat haastattelun olleen mielenkiintoinen ja omia ajatuksia selkeyttävä. Osa haastatelluista pyysi saada sähköpostitse tutkimuksen tulokset sen valmistuttua. Eräs haastateltu kertoi haastattelun aikana oivaltaneensa kuinka hänen elämänsä rakentuu parhaillaan pienistä asioista, mutta ne pienet osaset muodostavatkin merkittävän ja laajan kokonaisuuden. Haastattelu koettiin myös terapeutiseksi ja kysymykset osin vaikeiksi. Haastatellut ihmettelivät myös kuinka tutkija analysoi haastattelua ja mitä asioita haastatteluaineistosta tullaan nostamaan esiin. Tutkimuksen tekijän oma kokemus haastatteluista on positiivinen. Tutkijan itsensä kuuluminen samaan ryhmään kuin tutkimuksen kohdejoukkokin, saattaa tutkimuksen kannalta olla vaikutukseltaan kaksisuuntainen. Haastateltujen elämänrealiteettien ja elämäntilanteen läheinen tuntemus edesauttaa saamaan esiin aiheen oleellisia puolia. Toisaalta samat seikat saattavat ohjata tutkijan suhtautumista aiheeseen. Tutkija kuitenkin tiedostaa haastateltujen yksilölliset tilanteet ja haastattelut vielä entisestään vahvistivat käsitystä moninaisista elämäntilanteista ja tulevaisuuden hahmotelmista. Haastatteluissa korostui eri henkilöiden osalta erilaiset asiat, vaikka jokainen haastateltu vastasi samoihin teemoihin, mikä voitaneen tulkita haastatteluiden onnistumiseksi.

Tallennetut haastattelut litteroitiin tarkasti ja niihin paneuduttiin huolellisesti lukien. Aineiston analyysi aloitettiin teemoittain. Teemat muodostettiin teemahaastattelurungon mukaisesti. Kunkin haastatellun osalta käsiteltiin tietty teema ja litteroituihin haastatteluihin tehtiin koodauksia ja tiettyyn teemaan liittyviä seikkoja alleviivattiin eri värein. Useamman lukemiskerran jälkeen ja mietinnän myötä teemoista alkoi löytyä samankaltaisuuksia, mutta myös selkeitä eroavaisuuksia haastateltujen opiskelijoiden kesken. Kaikki teemat käsiteltiin ja analysoitiin. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma on Eskolan ja Suorannan (1998, 16) mukaan avoin ja joustava, jolloin tutkimusprosessin vaiheet kietoutuvat yhteen. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kattavuus tarkoittaa aineiston kokoa, analyysin ja tulkinnan onnistuneisuutta ja tutkimuksen kokonaisuutta.

Seuraavassa tutkimusvaiheessa pyrittiin hahmottamaan teemoja laajempaa kokonaisuutta. Alasuutarin (1994, 30-41) mukaan aineistoa tarkasteltaessa huomio kiinnittyy kerrallaan kulloisessa tilanteessa olennaisuuksiin. Aineisto saadaan näin hallittavaksi ja pelkistetyksi. Tämän jälkeen yhdistetään eri seikkoihin keskittyneitä pelkistyyksiä ja muodostetaan jokin sääntö, minkä mukaan aineisto jäsenellään.

Tyyppien muodostaminen ei Alasuutarin (1994) mukaan ole kuitenkaan keskeisin tarkoitus aineistoa pelkistettäessä. Yksilöiden väliset eroavaisuudet ovat laadullisessa tutkimusanalyysissä tärkeitä. Toisaalta jatkuva yksilöllisyyden korostus höllentää aineiston epämääräiseksi ja vaikeasti lähestyttäväksi massaksi. Eri havaintoja tulee yhdistellä ja välttää keskiarvojen muotoilemista. Yksilöä ei voida pilkkoa eri osiin, vaan jokainen on yksilöllinen kokonaisuutensa. Teemojen mukaisen analyysin myötä aineistosta alkoikin erottua erilaisia tyyppejä, joille olivat tietyt ominaisuudet tyypillisiä. Tyyppien muotoutuminen oli aineistoon perehtymisen myötä selkein ratkaisu. Grönfors (1982, 166) sekä Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat, että aineisto voidaan luokitella erilaisiin tyyppeihin. Tyypittely perustuu tutkittuihin henkilöihin, eli tutkijan hankkimaan aineistoon. Todellisuudessa ei usein ole olemassa eri tyyppien mukaisia aitoja henkilöitä, mikä ei ole tarkoituskaan. Tyyppien avulla voidaan erilaisia vertailuja tehdä selkeämmin. Tyypit eivät ole itse tarkoitus, vaan eräs osa tutkimuksen tulosten muodostuksessa.

Aineiston luokittelu tyyppeihin pohjautui jo tutkimuksen alkuvaiheessa suunniteltuihin teemoihin. Tyyppejä muodostui neljä, joista jokaisessa on opiskelijoille ominaisia piirteitä. Todellisuudessa ei välttämättä ole olemassa aitoa henkilöä, joka vastaisi tyypittelyn mukaista tyyppiä. Tyypittelyssä on osin jouduttu karkeasti asettamaan yksilöt tiettyihin tyyppeihin. Tyypit edustavat aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden neljää erilaista suhtautumis- ja ajattelutapaa tulevaisuudensuunnitelmien osalta. Yleistyksiä ei ole tarkoitus tehdä aineistosta, vaan tehdyistä tulkinnoista. Yleistettävyyttä edesauttaa mielekkäästi koottu aineisto: haastateltavien ainakin hetkellinen samankaltainen kokemusmaailma, he tietävät aiheesta hieman ja ovat siitä kiinnostuneita. (Eskola & Suoranta 1998, 86) Futurologian tutkimustulokset perustuvat empiriaan, luovuuteen sekä intuitioon, ja saaduista tuloksista luonnollisesti keskustellaan ja intellektuellisesti väitellään (Bell 1997, 5). Tutkimustulosten analyysi ja synteesi liittyvät läheisesti tutkijan omiin kokemuksiin tutkitusta asiasta (Grönfors 1982). Tyypittely ja johtopäätösten tekeminen ovat tutkimuksen synteisiä, jolloin pyritään takaisin kokonaisuuteen, tulkintaan sekä hahmottamaan ilmiötä uudelleen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 144).

7 TULOKSET

7.1 Erilaiset aikuistuvat opiskelijat

Haastateltujen yliopisto-opiskelijoiden taustat ja elämäntilanteet ovat hyvin yksilöllisiä. Osa opiskelijoista pääsi haluamaansa opiskelupaikkaan suoraan lukiosta tai armeijan käytyään. Osa opiskelijoista on hankkinut aiemmin toisen ammatin ja osa on joutunut odottelemaan pääsyään yliopisto-opiskelijaksi. Oman suunnan etsiminenkin on myös vienyt aikaa. Yliopistossa opiskelee myös perheellisiä ja työelämässä vahvasti mukana olevia. Haastatelluista seitsemästä miehestä kolme oli päässyt haluamaansa opiskelupaikkaan suoraan lukiosta tai armeijan jälkeen ja naisista vain yksi. Yleistä oli, että haluttuun opiskelupaikkaan pääsyä oli jouduttu odottamaan tai lukion jälkeen vielä pohdittiin koulutuspaikkavalintaa. Yliopistoon pääsyä odoteltiin viettäen pakollista välivuotta ja avoimessa yliopistossa opiskellen. Aiemman ammattitutkinnon oli suorittanut kolme naista. Työelämässä täysipäiväisesti mukana oli kaksi miestä, mutta ei yhtään naista. Haastatelluista osa-aikaisesti työskenteli kaksi naista ja yksi mies. Kokopäiväisesti haastatelluista opiskeli enemmistö, eli kymmenen henkilöä.

Haastatelluista yliopisto-opiskelijoista yksi nainen oli ennättänyt hankkia lapsia. Haastatelluista yhdellä miehellä ja yhdellä naisella oli perheissään avopuolionsa lapsi. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat kokivat suurimmaksi osaksi perheeseen lapsuutensa perheen. Avoliitossa elävät kertoivat kuuluvansa kahteen perheeseen, sekä lapsuutensa että avopuolison kanssa muodostettuun uuteen perheeseen. Ne, joilla oli lapsia tai elivät avioliitossa kokivat perheeseen nykyisen perheen eikä lapsuuden perhettään. Yliopisto-opiskelijoiden joukossa on myös sinkkuja, jotka silti toivoivat löytävänsä rinnalleen elämänkumppanin.

Haastatelluista suurin osa koki olevansa vielä nuoruuden ja aikuisuuden välimailla. He ottavat vastuuta itsestään ja hoitavat omat taloutensa kuten aikuiset, mutta tutkinnon ja työn puuttuminen ja sitä kautta epävarma taloudellinen tilanne heikensivät kokemusta omasta aikuisuudesta. Muutama haastateltu yliopisto-opiskelija kertoi mieltävänsä aikuisuuden lähinnä negatiivissävyiseksi määreeksi, eivätkä edes haluaisi tulla

määritellyiksi aikuisiksi. Osa taas koki itsensä vahvastikin jo aikuiseksi. Oli perhettä, pohjakoulutusta, asuttu ulkomailla ja ylipäänsä vahva kokemus omasta selviytymisestä. Perheellisyys toi haastateltujen elämään jatkuvuutta ja lisäsi elämän suunnitelmallisuutta. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat korostivat yleisesti aikuisuuteen liittyvän vastuullisuuden, taloudellisen itsenäisyyden ja elämän lisääntyvän suunnitelmallisuuden.

Eihän ihminen oo aikuinen ennen ku se on töissä ja niin edelleen ja niin edelleen. Vaikka mä oon iän mielessä ja muutenki aikuinen, mut ku mä oon opiskelija, nii mä oon edelleen jonkulaisessa välitilassa. Niin, no se riippuu, että mitä aikuisuudella tarkotetaan, että kyllä mä oon aikuinen, et otan vastuun itsestäni taloudellisesti ja muuten, mutta mä olen opiskelija ja en ole töissä ja saan opintotukee. Enkä se on jotain esiaikuisuutta, et en ole vielä, joskin olen ihan täysivaltainen, mutta en kuitenkaan täysillä panoksilla mukana yhteiskunnassa veronmaksajana ja tuottajana.

Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Aikuistuvien ja valmistumisen kynnyksellä olevien yliopisto-opiskelijoiden elämän ja ajatukset täyttivät pääosin opiskeluun ja graduun liittyvät asiat. Elämä koettiin kiireiseksi. Perheellisten ja työssäkäyvien elämään heijastuivat kokopäiväisiä opiskelijoita monipuolisemmat asiat, on huomioitava lasten koulunkäynti, puolison työtilanne ja perheen taloudellinen tilanne. Parisuhteeseen ja seurusteluun liittyvät asiat toivat opiskelijoiden elämään onnellisuuden tunteita. Valmistuvat opiskelijat olivat osin jo työelämässä mukana ja kokivat ajanpuutteen haasteelliseksi ja hidastavan gradun etenemistä. Samanaikaisesti jo odotetaan innolla tulevaa uutta elämänvaihetta, joka aukeaa valmistumisen jälkeen. Lähestyvä valmistuminen herätti myös pelkoja ja epävarmuutta omasta selviytymisestä.

Gradua teen, pitäis valamistua, toidennäkösesti ens kesänä opintojen puolesta, mutta tähän asti on ollu aina semmonen, että opinnot kaikki eka pois, vois niinku sitte siirtyä työelämään, mutta nyt sitte onki työtehtäviä ja isommanki alan yrittäjä, nii mä oon itekki ihmetelley sitä, että ku kaikki sanoo, että työ vie, että lähetään työelämään ennen valamistumista, mutta nyt sitte ko on tullukki niitä oman alan työtehtäviä, nii kyllä sitä tulee mietittyä, että missä vaiheessa se gradu sitte valamistuukaan. Periaatteessa siis jos mä saan vaan omista suunnitelmista piettyä kiinni, nii valamistun ens kesänä.

Aino 23, kasvatustieteiden tdk

No, pitäis nyt yrittää sitä gradua tehdä, että mulla on nyt vähän sillä tavalla että on joutunut tekemään töitä, töitä opintojen ohella niin sen takia on vähän viivästynyt ja nytte sitte vielä enemmän ku opintotukikin loppu tossa viime keväänä niin on sitte joutunu paiski duunia niska limassa ja on ittensä kans pitäny painia että pitää silleen vähän enemmän tehdä töitä että saa sitä graduakin tehtyä. Että pitäis ens vuoden aikana saada se tehtyä viimestään joulun mennessä valmistuis. Kyllä tässä on tullu useampia vuosia opiskeltua.

Salla 25, humanistinen tdk

Se on sama edelleen, kylläkin käymistilassa sen suhteen, että asutaanko täällä vai siellä missä meillä tällä hetkellä on koti. Siihen tietysti vaikuttaa miehen työtilanne, ku ite oon tällä hetkellä päätoiminen opiskelija ja mä oon ollu välillä töissäki, niinku aikasemmin ja työkokemustaki jonki verran on, mutta nyt sitten taas taloudellinen tilanne on se, että ei pysty kyllä molemmat opiskella

tai että mies hoitais lapset, vaan pakko on ainaki toisen käyä töissä, nii sitte mun mies on tällä hetkellä hakuvaiheessa niinku tänne päin töihin ja jos pääsee, nii sitte muutetaan tänne koko perhe.
Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

Haastatteluhetkellä aikuistuvat yliopisto-opiskelijat ennakoivat elämäntilanteensa tulevan muuttumaan valmistumisen myötä. Valmistuneiden opiskelukavereiden myötä ajatukset ovat alkaneet yhä useammin käsitellä elämän seuraavaa taitekohtaa. Työpaikka oli opiskelijoilla useimmiten tulevaisuudessa tähtäimessä. Toisaalta nähtiin elämän jatkuvan samanlaisena tai rauhallisempana, työn osuus kasvaa ja opiskelu jää kokonaan pois. Eri alojen opiskelijoilla oli edessään erilaiset työmarkkinanäkymät. Toisilla aloilla on tarjolla työtä valittavaksi asti ja toisilla aloilla taas on työttömyys uhkana.

No silleen on aina tietysti hyvä, että mejän alalla on hirveesti töitä, työttömäksi ei ainakaan tarvi jäädä, et sieltä löytyy ihan varmasti töitä ja sellasta myös mistä ite tykkää, että sen kanssa on niinku aika positiivinen.
Meri 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Pidemmällä aikajänteellä nähtiin myös mahdollisuuksia suunnata ulkomaille. Oman asunnon hankinta, perhekoon kasvattaminen ja muutto toiselle paikkakunnalle olivat myös suunnitelmassa. Väitöskirjan tekeminenkin oli eräällä opiskelijalla gradun työstön ohella ajatuksissa. Tulevaisuudessa muuttuva elämäntilanne herätti erilaisia pelon, odotuksen ja luottamuksen tunteita.

Mää oon nyt semmosessa elämäntilanteessa, että kaikki on avoinna. On mahdollista, että muuttuu, valmistuminen on lähellä, mä oon gradua vaille valmis ja tietyllä tavalla työelämään siirtyminen on lähellä tai olis niinku, ihan varmasti se on niinku pian millon. Tietyllä tavalla vähän pelottaaki tuo elämä ku on kuullu kaiken näköstä sieltä, että on aika rankkaa monella, että viihdyn yliopistossa hyvin paljon tällä hetkellä. Ei tarvi kauheesti ottaa vastuuta elämästä, mutta toisaalta taas olis kiva kokeilla vaihteeks, tehä jotain muuta ja sitten kokeilla vähän omia siipiä, että kyllä se vaihtelu virkistäis se työelämässä mukanaoloki. Ihan siis semmonen luottavainen mieli on.
Maija 27, yhteiskuntatieteellinen tdk

7.2 Elämää gradun jälkeen

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden elämässä gradu on huomattava etappi, jonka jälkeiset suunnitelmat ovat realistisia sekä muuttuvia. Ajatukset ovat keskittyneitä lähitulevaisuuteen ja suhtautuminen tulevaisuuteen positiivista. Haastatellut aikuistuvat yliopisto-opiskelijat suunnittelevat tulevaisuuttaan hyvin vaihdellen. Toiset kertoivat

suunnittelevansa elämäänsä hyvinkin tarkasti ja jopa toivovat oppivansa rentoutumaan ja vähentävänsä elämän kontrollointia. Toisilla elämän suunnittelu on vähäisempää. Suunnitelmia on tehty, mutta aiemmat kokemukset ovat osoittaneet ne osin turhiksi, sillä elämää muokkaavat yllättävät ja nopeat muutokset.

No mulla on tällä hetkellä silleen aika lyhkänen aikaperspektiivi, mitä mää niinku viittin kattella eteenpäin, tosiaan ku opiskeluissa on semosta, että saa räpistellä niinku jatkuvasti eteenpäin ja en mä tota valmistumista pidemmälle nyt oikeen jaksaa ajatella. Jaakko 25, humanistinen tdk

Periaatteessa mää elän eellä. Varmaan mää oon aina ollu semmonen hirveen suunnittelija, et mitä mää haluan millonki ja se, et mää oon tehny aina siis hullunlaillaki suunnitelmia, että tää on sinä vuonna ja sinä vuonna ja... Mut se, että se kylläki oli siin selevä, että mää haluan valmistua, mää haluan työelämään ja mää haluan tehdä sen väitöskirjan. Mut en mää sit tiiä niinku, nää on tavallaan kuitenkin semmosia dilemma-ajatelmia. En mää tiiä sitte onko mulla niinku semmosia hirveen pitkälle meneviä suunnitelmia, et siis ne nyt pyörii näissä lähivuosisissa, koska pitäis sulkee pois opiskelu. Aino 23, kasvatustieteiden tdk

Olen, olen kyllä suunnitellu. Mutta tuota, se ei oo vielä vahvistunu ja kirkastunu, on kyllä olemassa semmoset varmat suuntaviivat, mutta en osaa vielä sanoa mitää varmaa. Petri 23, humanistinen tdk

Suunnitelmissa päällimmäisenä on opiskeluun liittyvät asiat, erityisesti gradun valmiiksi saaminen. Gradu ja opintojen päätökseen saaminen koetaan eräänlaisena merkittävänä etappina, jonka jälkeen alkaa uusi ja erilainen elämänvaihe. Tämä heijastuu myös elämän ja tulevaisuuden suunnitteluun. Valmistuvat yliopisto-opiskelijat hahmottavat elämäänsä valmistumiseen saakka ja sen jälkeen koittaa uusi ja erilainen elämänvaihe. Valmistuminen koetaan merkittävänä tapahtumana, jonka jälkeen uskotaan monien asioiden muuttuvan. Valmistumisen jälkeen koittavaan uuteen vaiheeseen valmistaudutaan ja hahmotellaan uusia urkenevia mahdollisuuksia. Valmistuminen koettiin ristiriitaisena tapahtumana, se on kynnyks, mutta myös odotettu portti tulevaisuuteen.

No aina tietysti jonku matkaa eteenpäin, että tietää vähä mitä seuraavaks aikoo. Ei esimerkiksi oo tässä vaiheessa sen tarkempia suunnitelmia, ku saaha opinnot päätökseen ja jatkaa työelämässä ja siitä eteenpäin täytyy sitte kattoo taas, että alkaako joskus kiinnostaa jatko-opiskelu vai haluaako sitte työtehtävissä suuntautua jonnekki tiettyyn suuntaan. Tällä tavalla, mutta ei kovin kauas. No ehkä se kaks vuotta, et sillä tavalla en oo suunnitellu, että missä pitäis olla viiden vuoden päästä. Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Tulevaisuutta suunnitellaan ja hahmotellaan vaihtelevin aikaperspektiivein. Lyhyen aikavälin melko tarkat suunnitelmat tehdään muutaman viikon ja parin kuukauden aikajänteelle. Opintoja suunnitellaan lukuvuosittain ja kalenteriin merkitään erilaisia opintoihin liittyviä aikatauluja. Muuta elämää pyritään hahmottelemaan kahdesta viiteen

vuoteen ulottuvalla aikajänteellä. Valmistuvat yliopisto-opiskelijat korostivat erityisesti, että erilaisia suunnitelmia on runsaasti. Valmiin käsikirjoituksen tekeminen on mahdotonta, mutta erilaisten vaihtoehtojen punnitseminen ja pohtiminen nähtiin yleisesti hyödyllisenä. Liian tiukkojen ja sitovien suunnitelmien laatimista ei nähdä hyvänä, vaan on jatkuvasti oltava valmiina joustamaan ja muuttamaan suunnitelmia. Uudet ja yllättävätkin mahdollisuudet koetaan vain positiivisinä asioina.

No, ehkä ne on just enemmänki mun ajatelmia, että mulla on monia eri vaihtoehtoja, että hei tota määhän voisin tehdä, tommonen ois kivaa, ehkä toikin kuulostais aika hauskalta, mutta tota noin nii... No voi olla hyvinkin eri suuntautua hyvin eri... Niinku esimerkiksi työpuolella niin voi suuntautua tosinkin eri aloille oikeestaan. Ne on semmosia ajatelmia, et ku tässä koko ajan elää, nii mikä niistä hahmottus oleen parhaiten se mihin haluais. Ehkä semmonen tän hetkinen hahmotelma saattaa ulottua ehkä vuoden päähän.
Harri 28, kasvatustieteiden tdk

No ei hirveen pitkälle, ku esimerkiksi kuvittelee että öö. No sanotaan silleen hahmotelmista, että no kyllä sillä tavalla tulee ajateltua asioita, että näin vois tehdä ja ne ehkä saattaa tapahtua. Mutta sitte on kuitenkin hirveen vaikeeta kuvitella, että en mä voi tietää mitä on viiden vuoden kuluttua, onko lapsia tai oonko mä naimisissa tai jotain sellasta. En mä hirveesti niitä hahmotelmia nää silleen toteutuneena, et voihan sitä aina mieltää kaikkia asioita. En rupee niitä sit mitenkään tälleen tietoisesti hirveesti toteuttaa. Et se on sitte semmosta tiedostamatonta.
Meri 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Toisaalta eräs opiskelija kertoi suunnittelevansa tulevaisuutta ja elämäänsä liiaksikin. Kunnianhimoisia aikataulutettuja suunnitelmia on runsaasti eikä hän halua niistä tinkiä. Hän tiedostaa ristiriidan suunnitelmissaan, mutta luottaa omiin kykyihinsä. Hänen suunnitelmissaan yhdistyvät väitöskirja, työura ja perhe melko tiiviillä aikataululla. Tällainenkin on nykyisin yleistä, mutta vaatii hyvää organisointikykyä ja lähipiirin tukea. Muutama opiskelija kertoi, ettei suunnittele tulevaisuuttaan lainkaan, vaan elämä etenee päivä kerrallaan. Elämää ei suunnitella, mutta ei ajelehditakaan. Esiin tuli myös puutteelliset suunnittelutaidot. Kuitenkin heidänkin muusta kerronnasta ilmeni erilaisia suunnitelmia ja hahmotelmia.

No määhän oon hirveen huono, määhän siis niinku määhän merkkään kalenteriin eri tapahtumia, mutta sit määhän en muista niitä sellain. Jos satun sunnuntaina kattoon jonku tapahtuman kalenterista, niin saatan sen maanantaina muistaa ja määhän en tykkää siitä. Siis määhän tykkään spontaaniudesta, et voi vapaasti mennä ja nyt mennään käymään siellä ja kutsutaan ne kylään nytte ja sellain. Niinku jotku ihmiset suunnittelee suunnilleen kuukausia, et sillan tullaan ja sillan mennään. Kyllä nyt jotain, et nyt ollaan esimerkiksi suunniteltu avovaimon kanssa, että lähettäis tonne jonneki etelänmatkalle tossa toukokuussa mahdollisesti ja suunniteltu sitä rahatusta, et ottais opintolainaa ja niin edelleen. Mut niinku arkipäivän semmonen niinku lyhyen tähtäimen suunnitelma, niin niissä määhän oon tosi onneton. Määhän tykkään just siitä, et voi päättää yhtäkkiä, et lähenpä käymään Helsingissä ja noin.
Sampo 26, yhteiskuntatieteellinen tdk

Opiskeluun liittyen suunnitelmallisuus korostui ja koettiin lähes pakolliseksikin. Vaikka suunnitelmia ja ajallisiakin tavoitteita on tehty, ei niiden ehdoton saavuttaminen ole pääasia, vaan ne antavat suuntaa omalle toiminnalle. Suunnitelmia voidaan muuttaa vaihtelevien tilanteiden mukaan.

Opintojen loppuvaiheessa koettiin opiskelutahdin tavallaan hiipuvan. Opintoviikkoja ei kerry totuttuun tapaan eikä muutenkaan tunnuta saavan mitään aikaiseksi. Mieli on kiinni gradussa ja valmistumisessa, mutta samanaikaisesti uudessa tulevassa elämänvaiheessa kaikkine muutoksineen. Työelämään siirtyminen ja opiskelijastatuksesta luopuminen vaativat työstämistä. Pohditaan omaa koulutusta ja sen antamia valmiuksia, työn saamista ja asuinpaikkaa sekä parisuhteen ja perheellistymisen erilaisia koukeroita. Perheellisillä oli elämässään nähtävissä muita enemmän jatkuvuutta. Valmistuminen ei ollut niin suuri etappi, vaan elämässä oli muitakin samanaikaisia tärkeitä asioita. Perheellisten suunnitteluun sisältyy koko perheen tilanteen huomioiminen. Suunnitelmia tehdään yhdessä muiden perheenjäsenten kanssa ja ne koskevat sekä yksilöitä että koko perhettä. Työelämässä mukana oleminen tuo myös turvallisuuden tunnetta. Valmistumisen jälkeen on tiedossa jotain suhteellisen varmaa, eikä kaikki ole epävarmaa ja muuttuvaa.

Realistiset suunnitelmat

Tulevaisuudensuunnitelmiaan valmistuvat yliopisto-opiskelijat arvioivat realistisiksi sillä perusteella, kuinka aiemmat tulevaisuudensuunnitelmat olivat toteutuneet. Huolellisesti tehdyt suunnitelmat olivat useimmiten toteutuneet, vaikka sekin tiedostetaan, että aina kaikki ei mene suunnitelmien mukaan ja epäonnistumisiakin tulee. Yleisesti luottamus omien suunnitelmien realistisuuteen on vahvaa. Elämän aiemmat tärkeät ratkaisut koettiin pääsääntöisesti itse tehdyiksi. Tärkeimpinä ratkaisuinä ja päätöksinä nähtiin opiskelupaikan valinta sekä seurusteluun ja työelämään liittyvät ratkaisut. Vaikka oma osuus on merkittävä on myös sattumalla suuri osuus. Erilaiset mahdollisuudet ovat tulleet vastaan yllättäen ja niihin on rohkeasti lähdetty mukaan. Osa elämän tärkeistä ratkaisuista ovat olleet itsestään selvyyksiä, joidenkin asioiden merkityksellisyys nähdään selkeänä vasta jälkikäteen. Oma osuus itseä koskevissa päätöksissä on valtaosin koettu keskeiseksi. Erilaisia mahdollisuuksia on selvitelty, niistä valittu itseä kiinnostavat ja parhaat toteutettu. Jo suunnitelmia tehdessä huomioidaan niiden toteutettavuus ja aikataulutus. Suunnitelmat ovat sellaisia, että ne

voidaan toteuttaa ja ne aiotaan toteuttaa. Haaveet ja unelmat ovat erikseen, ne ovat vapaampia ja toteutuminen on heikommalla perustalla. Suunnitelmiin sitoudutaan ja nähdään vaivaa niiden toteutumisen eteen. Suunnitelmat eivät ole irrallisia, vaan sidottuja realiteetteihin.

No tota, sinänsä se, varmasti on realistista, koska niitä on niin monta, että johonki se on aina osuttava, mutta tota noin nii... Niistä ehkä vähän niinku pääajatelmista, nii kyllä se kuitenkin aika realistinen on, että... Meri 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Tähän asti ne on kyllä osottatunu aika hyviks ja on onnistunukki ja oon toteuttanu niitä. Tietysti senki ymmärrän, että joskus pitää epäonnistua ja ettei kaikki mee aina niinku on suunnitellu, vaikka niin ei oo kyllä käyny vielä toistaseks. Petri 23, humanistinen tiedekunta

Kyllä ne tota, kyllä ne aika maanpinnalla tahtoo pysyä, että tota silleen jotenki... Mun mielestä pessimismi on jotenki semmonen antoisa ajattelutapa, sitte elämä on helposti täynnä semmosia pieniä ilosia yllätyksiä, ku kaikki ei meekkään ihan niin kamalasti, ku olettais. Ehkä mun ajattelu ei sitte oookkaan niin kauheen realistista, vaan nihilististä. Jaakko 25, humanistinen tdk

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden elämässä merkittäviä tukipilareita ovat ystävät ja kaverit, vanhemmat, perhe ja lapset sekä opiskelu ja erityisesti tulevaisuudessa työ. Koulutuksen myötä odotetaan saavan työtä, joka tuo elämään tiettyä perusturvallisuutta. Oman alan työllisyystilanne heijastuu myös yksilöiden tulevaisuusajatteluun. Eräänä elämää eteenpäin vievistä tekijöistä nähtiin kumppanin kanssa samansuuntaiset ajatukset tulevaisuudesta. Kolme opiskelijaa kertoi uskonnollisen vakaumuksen olevan itselleen merkityksellinen asia elämässä. Noin puolet aikuistuvista yliopisto-opiskelijoista korosti erityisesti vahvuudekseen jatkuvaa valmiutta uuden oppimiselle ja reagoitakykyä vaihtelevissa elämäntilanteissa. Myös tasainen ja säännöllinen elämänrytmi nähtiin tärkeinä asioina. Kokonaisvaltainen hyvinvointi ja elämän järjestyksessä oleminen nähtiin jaksamiselle ja aikaan saamiselle perusedellytyksenä.

Yleinen käsitys on, että paikalleen ei saa jäädä. Opiskelijoilla on vaihtelevasti pyrkimyksiä edetä suurempaan tavoitteeseen pienempien välitavoitteiden kautta. Tällaista etappityylistä ajattelua esiintyi noin puolella haastatelluista ja erityisesti se koski työelämää. Esiin tuli myös suunnitelmia uran monipuolisuuden suunnittelu vaihtelevine työtehtävineen. Kovin nuorena ei haluta urautua tietylle polulle, vaan halutaan pitää mahdollisimman laajalti mahdollisuudet avoinna. Muutama naisopiskelija liitti työurasuunnitelmaan myös perheenperustamissuunnitelmia, yhdellä naisopiskelijalla oli päällimmäisenä suunnitelmissa perheeseen kaivatun lapsen saaminen. Toisaalta esiintyi myös kyvyttömyyttä tehdä tavoitteellista pitkän aikavälin

suunnittelua ja jonkunlaista ajelehtimistä. Mutta toisaalta esiintyi myös haastateltavia itseäänkin stressaavaa liiallisuuksiin menevää suunnittelua.

Tällä hetkellä ei oo niinku mitään sitouttavaa tulevaisuudensuunnitelmaa. Kaikki on sillä tavalla aika auki, että tietysti on ollu monia työpaikkoja, mistä moni ottais mut takasikki, mutta mä en just tietosesti oo halunnu sitoutua, koska mä en halua urautua niin nuorena, koska mejän ala on hirvittävän laaja... Mää en niinku tietosesti halunnu sitte urautua mihinkään yhteen tiettyyn alaan heti alkuvaiheessa. Mää oon nyt kartottanu tässä niinku mitä mä haluaisin tehdä ja tehny hirveesti eri tyyppisiä töitä... Meri 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Että on yks isompi tavote ja siinä matkalla monta pientä, just niin se on. Jos vaikka esimerkiks pyrkii joku työtehtävään vuoden kahden kuluttua, nii tietysti suunnittelee, että mitä täytyy osata siinä tehtävässä ja alan opiskella niitä asioita. Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Joo, oikeestaan jotenki se, että aatteele, että ois kaks tai kolme vuotta töissä, se on yks semmonen tavote ja sen jälkeen oon aatellu, että sais lapsia ja sitte on seuraavaksi pyrkiminen sinne opettajakorkeekouluun, ehkä ja siihen se oikeestaan jääkin. Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Muuttuvat suunnitelmat

Aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on valmistumisen kynnyksellä monia erilaisia tulevaisuudensuunnitelmia. Aina kaikki ei kuitenkaan mene ihan suunnitelmien mukaan. Tulevaisuudensuunnitelmia ja -näkyviä voisi yliopisto-opiskelijoiden mukaan muuttaa monet yllättävät asiat: raskaus, lapsettomuus, muutokset seurustelusuhteessa, perheessä tapahtuva tapaturma, sairaus, vammautuminen tai kuolema. Myös kiinnostava oman alan työ ja oma saamattomuus saattaisivat hidastaa valmistumista ja näin muokata tulevaisuudensuunnitelmia. Eräs opiskelija pohti valmistumisen kynnyksellä mahdollista alan vaihtoa, koska epäili jaksamistaan nykyisellä alallaan. Perheellisillä omien suunnitelmien muutokseen heijastuvat perheen muiden jäsenten tilanteet, kuten kumppanin työtilanne ja mahdollinen muutto toiselle paikkakunnalle työn vuoksi. Kaikista pahin vastoinkäyminen olisi haastateltujen mukaan oma tai läheisen vakava sairastuminen tai kuolema. Perheellisillä suurimmat vastoinkäymisen uhkakuvat liittyivät lähemmin omaan perheeseen kuin itseen. Mielessä kaihersi myös epävarmuus omista kyvyistä saada gradu valmiiksi. Gradun keskeneräiseksi jättäminen koettiin suureksi vastoinkäymiseksi. Suurimpiin vastoinkäymisiin ei liittynyt juurikaan työuraan tai taloudellisiin seikkoihin liittyviä tapahtumia.

Periaatteessa mikä tahansa voi muuttaa, mikä ihan, jos ajattelee niin mikä tahansa, et jos vaikka sattuu jotain tosi vakavaa jollekki läheiselle tai no nyt näyttää tällä hetkellä vähä enemmän, että jos tulee liian hyvä oman alan työ, et se voi sitte siinä mielessä tavallaan pitkittää valmistumista, mitä mä en halua. Aino 23, kasvatustieteiden tdk

No, mikä tahansa aina isompi muutos. Esimerkiks jos kuvitellaan, että tapahtuu vaikka, että tulee vaikka perheellisyyttä tai sattuu vaikka jommalla kummalla työpaikka vaihtumaan, nii tai jompi

kumpi jää työttömäksi, nii nää aiheuttaa aina sen, että täytyy arvioida tilannetta uudelleen. Kaikki tällaiset, mutta ei tietysti mikää kovin pieni asia vaikuta niihin, vaikka joku auton rikkoontuminen ei vaikuta millään tavalla. Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Erilaisiin vastoinkäymisiin on ennakolta varauduttu vaihtelevasti. Osa on valmistunut erilaisiin muutoksiin, yllätyksiin ja pettymyksiin ennalta, osa taas ei halua kantaa huolta huomiosesta. Erilaisia mahdollisia tapahtumakulkuja oli mietitty valmiiksi, mutta ajatukset eivät useinkaan käsitelleet negatiivisia teemoja. Uskottiin, että elämä etenee suuremmitta kriiseittä ja melko pitkälti omien ajatusten mukaisesti ja joustavasti. Asioiden etukäteinen miettiminen nähtiin jonkintasoisena valmiutena, jos jokin vastoinkäyminen todella kohdattaisiin. Liialti ei kuitenkaan haluttu antaa valtaa vastoinkäymisten pohtimiselle, niitä tulee jos on tullakseen ja elämä jatkuu niidenkin jälkeen.

No onhan sitä varautunu. Mutta en mää niitä joka päivä silleen odota ja ajattele, se tulee jos on tullakseen. Tietysti pitää aina olla semmonen, aina joskus mielessään, mutta jos on ajatellu niitä erilaisia vaihtoehtoja valamiiks, nii onhan se sitte helepompaa. Petri 23, humanistinen tdk

Kumppanin kanssa on myös keskusteltu erilaisista mahdollisesti odotettavista tulevaisuuden vastoinkäymisestä, kuten omien vanhempien vanhenemisesta. Eräs haastatelluista koki murehtivansa liikaa ennakolta ja pieniäkin asioita.

Vähän liianki paljo, varmasti. Mää oon aika semmonen liiaks masennukseen vaipuva tai semmonen pienistä jutuista. Tai siis, niin no tää nyt on varmaan vähän eri asia, mut tietysti sitä helposti masentuu, niin tota... Mutta kuitenkin mieltii semmosia eri reittejä, mistä vois sitte selviytyä näistä eri jutuista... Pitäis kuitenkin vaan enemmän luottaa siihen, että asiat menee omalla painollaan, eikä huolehtia turhaan etukäteen, että mitä jos tää meneekin pieleen sillain. Toivon, että olis enemmän semmosta niinku rentoutta. Maija 27, yhteiskuntatieteellinen tdk

Esiin tuli myös työelämän vaativuus ja pyrkimys valmistautumaan siihen ennalta. Elämässä halutaan säilyttää mahdollisuudet tehdä uusia valintoja ja reagoitukyky erilaisissa tilanteissa.

Kyllä joo. Siis sillä tavalla varautunu, että pitää aina olla mahollisuus tehdä jotain muuta. Et en oo oikeestaan koskaan sitoutunu yhteen tiettyyn asiaan. On sillä tavalla, että on keskittyny yhteen tiettyyn asiaan, mutta kyl siinä on monta muutaki vaihtoehtoa, jotka vois tehdä, eikä niillä oo mitää erityisempää järjestystä. Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Ajatukset lähitulevaisuudessa

Haastatteluhetkellä aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla oli tulevaisuutta koskevilla ajatuksissa päällimmäisenä lähitulevaisuuteen liittyviä asioita. Eniten ajatukset koskevat

opiskelua, gradua, valmistumista ja niiden aikataulutusta. Toisena ajatuksissa on työelämävalmiudet ja oma ammattitaito. Lähitulevaisuudessa pohdittiin myös kumppanin työtilanteen ratkeamista ja sen myötä asuinpaikan selkeytymistä. Myös ihmisenä kasvaminen, aikuistuminen ja vastuunoton lisääntyminen nähtiin ajankohtaisina asioina.

Ehkä tää oma opiskelu, niinkö, että miten mä meen siinä eteenpäin ja semmonen niinkö aikataulutus. Valmistumisen ja kaikkien opiskelujuttujen siinä niinkö se aikataulutus, että mietin mitä teen millonki ja mitä vauhtia mä pystyn tekemään. Ja sitte tietysti niinkö alussa mainitsin siitä, että pääseekö mies tänne töihin ja muutetaanks me tänne. Nää on niitä sekä lähitulevaisuuden että sitte pitempiaikasia juttuja.
Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

Semmonen kasvaminen elämässä, et kasvaa siihen vastuunottoon ja ittensä tuntemiseen ja mun mielestä se on semmonen lähi- tai jokapäiväinen juttu, minkä kanssa painii, että tota pystyis kasvaan aikuiseksi.
Maija 27, yhteiskuntatieteellinen tdk

Erilaisten suunnitelmien toteuttamista saattavat hidastaa erilaiset tekijät. Yleisimpänä hidasteena haastatellut yliopisto-opiskelijat pitävät omaa laiskuuttaan ja puutteellisia ajankäyttösuunnittelutaitojaan. Myös työn tekeminen koettiin ainakin valmistumisen kannalta hidasteeksi. Opiskelijat korostivat, että erilaiset hidasteet ovat lähinnä itse aiheutettuja, ja että elämässä on monia muitakin asioita, jotka ovat tärkeitä kuin opiskelu ja työn teko. Suunnitelmien toteuttamisen hidasteiksi mainittiin myös parisuhteessa toisen huomioiminen ja rahanpuute sekä asuinpaikkakunnan huono työllisyystilanne. Valmistumista hidasti osaltaan graduohjaajan hidas palautteen antaminen.

Aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on tulevaisuudensuunnitelmat vaihtelevasti sidoksissa elämän muihin tekijöihin. Ikään erilaisia elämäntekijöitä ja –vaiheita ei ole sidottu. On kuitenkin havaittu, että työelämässä tulee olla tietyn ikäinen, joihinkin työtehtäviin on liian vanha ja joihinkin liian nuori. Esiin tuli myös ajatus yleisestä lastenhankkimisiäst, mutta samalla todettiin, etteivät yleiset käsitykset määrää yksilöiden omien valintojen aikataulua. Valmistumiselle on itse kuitenkin asetettu takarajoja, tiettyyn ikävuoteen mennessä tulisi olla yliopistotutkinto valmiina. Suunnitelmissa on huomioitu oma ja kumppanin tarpeet ja työllisyystilanne sekä lasten erilaiset tarpeet, kuten koulun suhteellisen läheinen sijainti. Kavereidenkin tekemisillä on merkitystä omia suunnitelmia laadittaessa. Kaikki liittyy kaikkeen, erityisesti omaan valmistumiseen, joka tuo tiettyä turvallisuutta elämään. Kuitenkin tietynlaista putkiajattelua halutaan vältellä; halutaan elää ja kokea maailmaa.

Tulevaisuuteen suhtautuminen

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden omien arviointiensa mukaan heidän suhtautumisensa tulevaisuuteen on myönteistä ja luottavaista. Tulevaisuuden tapahtumia odotellaan positiivisella jännityksellä ja mielenkiinnolla. Tulevaisuus on täynnä erilaisia mahdollisuuksia ja ainakin osa omista tulevaisuuden hahmotelmista tulee toteutumaan. Tietysti erilaisia yllätyksiäkin saa tulla ja niitä myös tavallaan toivotaankin. Silti oman elämän kulkuun voi vaikuttaa merkittävästikin. Vähemmistön mielessä pyörii myös hieman uhkaaviakin näkymiä ja muutoksien hyväksyminen on haasteellista. Valmistumisen myötä elämän nähdään väistämättä muuttuvan ja toisaalta nykyinen elämäntyyli ja –tilanne olisi helppoa säilyttää. Suhtautuminen tulevaisuuteen saattaa myös vaihdella erilaisissa elämäntilanteissa. Toisinaan ajatukset tulevaisuudesta ovat luottavaisia ja positiivisia, toisinaan taas uhkaavia ja epätoivon värittämiä. Syiksi ajatusten vaihtelulle mainittiin epävarma työtilanne ja epävarmuus omasta ammattitaidosta. Erilaiset tulevaisuudensuunnitelmat lisäävät tulevaisuuden ja sen toteutumisen jännittävää odotusta. Vahvimpana on silti käsitys, että asiat kyllä järjestyvät tavalla tai toisella.

Kyllä mä suhtaudun positiivisesti kyllä tällä hetkellä. Mää tota nii... On mulla ollu vähän toisenlainenki vaihe tässä nyt kuukaus sitte, että vähän tuntu siltä, että, mitenhan siinä työssä pärjää ja mitenhan siinä käy, että välttämättä ei haluaiskaan valmistua... Mutta nyt kuukaus sitte se kyllä iski, että mä aloin ajattelemaa, että se ois nii helppoa vaan jatkaa entisessä elämäntilanteessa, että se kuitenkin muuttuu nii paljon, ku saa ne paparit käteen. Mutta nyt on taas semmonen positiivinen tilanne taas.

Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Erilaisille suunnitelmille on myös vaihtelevasti kaavailtu toteutumis- ja toteuttamisjärjestystä. Opintojen loppuunsaattaminen ja valmistuminen ovat aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden suunnitelmissa ensimmäisenä. Seuraavana vuorossa olisi työura ja sen edistäminen, jota seuraa perheen perustaminen.

Ehkä siinä mielessä, että kyllä mä varmaan ensin opiskelen ja valmistun ja meen töihin ja voi olla vähän limittäinkin. Ja jos mä joskus perustan perheen, niin tuskin ennen ku mä valmistun.

Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Yleisin suunnitelmille kuvattu järjestys on edellisen kaltainen, mutta vaihtelut yksilöiden välillä ovat suuria. Yksi on suunnitellut pitävänsä opinnoissa välivuoden, yksi toivoi tulevansa pikaisesti raskaaksi, yhdelle perheen perustaminen ei kuulu suunnitelmiin koko elämänsä aikana. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat kertovat ensin, ettei heillä ole erityistä järjestystä tulevaisuutta käsitteleville suunnitelmille, mutta

kertovat kuitenkin seuraavaksi, että olisi hyvä olla tietyt asiat ja olosuhteet valmiina ennen jotain tiettyä asiaa. Esimerkiksi perheenperustamista ennen olisi järkevämpää olla koulutus valmiiksi hankittuna ja työkin toisi lisäturvaa ja toimeentuloa. Toisaalta moni mainitsi erilaisten elämään kuuluvien tapahtumien ja tilanteiden olevan jo nykyisin vahvasti limittäin ja lomittain, on opiskelua, työtä ja perhettä yhteensovittavaksi.

Mulla on usein monta asiaa kesken, samaan aikaan työn alla ja ei niillä oo yleensä ollu mitään erityistä järjestystä.
Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Eräs perheellinen naisopiskelija korosti välttelevänsä työelämää kunnes opiskelut on valmiina ja perusteli tavoitettaan aiemmilla kokemuksillaan ajanjakamisen ongelmista. Taloudelliset realiteetit nousivat suunnitelmien järjestystä pohdittaessa melko vahvasti esiin. Taloudelliset asiat on huomioitava ja mikäli ne ovat kunnossa on elämä muutoinkin helpompaa. Raha ei kuitenkaan ole tärkein seikka, vaan todellakin elämisen reunaehto. Opiskelijat kertoivat myös tehneensä aiemmin runsaastikin erilaisia järjestelmällisiä suunnitelmia, mutta eivät tee niitä enää. Syiksi kerrottiin nopeasti vaihtelevat tilanteet erityisesti työelämässä. Itsellä voi olla melko tarkat hahmotelmat ja toiveet kuinka elämä etenisi, mutta niitä ei voida rakentaa kovinkaan tukevalle jalustalle. Sen vuoksi omat suunnitelmat täytyy pitää muutosvalmiudessa ja joustaa tarpeen tullessa. Tällä hetkellä opiskelu on kuitenkin lähes kaikilla keskeisimpänä asiana elämässään ja suunnitelmissaan ja sen voi suhteellisen pitkälti itse suunnitella ja toteuttaaakin. Laajassa käsityksessä toivottiin vain, että elämä olisi hyvä kokonaisuudessaan ja erilaisine tapahtumineen. Gradun tekeminen ja valmistuminen ovat merkittäviä etappeja, joiden jälkeen vasta kerrottiin hahmoteltavan tulevaisuutta uudelleen ja käytännönläheisemmin.

No tämän hetken katsantohorisontissa niinku varmaan aika monella opiskelijalla käy, et se gradu täyttää niinku sen mielen ihan kokonaan, oikeestaan täysin. Se on niinku semmonen, mikä pitää raivata sieltä pois ja sit voi ajatella jotain muuta. Se on tällä hetkellä semmonen asia ja mää toivon, et mun ei tarvi kovin montaa vuotta sen kans niinku jäähä pohdiskелеmaan.

Sampo 26, yhteiskuntatieteellinen tdk

Vaikka elämää ja tulevaisuutta on hahmoteltu ja suunniteltu monella eri tapaa, on olemassa joitakin asioita, joita on tietoisesti pyritty suojelemaan suunnitelmilla. Suunnittelematta jätettäviä asioita ei kuitenkaan osattu tarkasti eritellä, se oli enemmänkin tavoite olla suunnittelematta liikaa eri asioita. Yleisin suuntaus kuitenkin on, että tulevaisuutta pyritään hahmottelemaan ja erilaisia vaihtoehtoja punnitaan

ennakoiden. Muutamilla aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on erityiset aikataulut laadittuina elämän järjestelmällistä etenemistä tukemaan. Toisaalta elämästä ei haluta putkimallista suorittamista, vaan jonkinlaiset raamit on hyvä olla ohjaamassa ja jäntevöittävässä elämää.

7.3 Elämän eri osa-alueet suunnitelmissa

7.3.1 Koulutuksen asema ja merkitys tulevaisuusajattelussa

Tutkittujen aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden koulutushistoriat ovat osin pitkälti yhtenäisiä linjoja etenevät, osin hyvinkin yksilöllisiä. Perinteinen käsitys opintojen etenemisestä lukiosta suoraan yliopistoon opiskelemaan on yleisesti saanut eräänlaisen etsintä- ja odotteluvaiheen väliinsä avoimesta yliopistosta. Ennen opiskelua yliopiston varsinaisena opiskelijana edelsi tutkituista opiskelijoista noin kolmasosalla opintoja avoimessa yliopistossa. Kolmasosa aloitti opinnot yliopistossa suoraan lukiosta ja kolmasosalla on jo valmiina yksi ammattitutkinto.

Kaikki tutkimuksessa mukana olleet yliopisto-opiskelijat ovat pääosin tyytyväisiä opintoihinsa. Tyytyväisyyttä toivat mielekkääksi ja “omaksi jutuksi” koettu pääaine ja laajat sivuaineopinnot. Opinnot olivat osoittautuneet osin myös ennakkoon luultua mielenkiintoisemmiksi. Omalla aktiivisuudella ja osallistumisella on myös koettu olevan positiivinen vaikutus opiskelutyytyväisyyteen. Tyytyväisyyttä lisää koulutuksen avulla saavutettavat laajat mahdollisuudet työmarkkinoilla. Opintojen tarjonta ja opetus saivat sekä kiitosta että moitteita. Kriittisyyttä herätti opintojen teoreettisuus ja sosiaalisten tilanteiden vähyys. Myös pääaineen valinta kadutti sekä harmiteltiin tiedekunnan vähäisiä yhteyksiä työelämään. Akateemiseen tutkintoon mainittiin sisälletyn paljon ylimääräistä oppiainesta. Tyytyväisyys omaan opiskelumenestykseen nähtiin olevan ensisijaisesti suhteessa omaan panostukseen. Opiskelijat olivat opiskelumenestykseen pääosin tyytyväisiä, jopa positiivisesti yllättyneitä. Toisilla opiskelijoilla opintomenestys on ollut parempi opintojen alkuvaiheessa toisilla taas loppuvaiheessa. Yleistä on, että opintojen mielekkyys lisääntyy opiskelujen loppua

kohden, vaikka tahti hidastuu. Opintomenestystä ei kuitenkaan koettu tärkeimmäksi asiaksi, vaan että itse kokee saavansa uutta pääomaa opinnoistaan.

Jatko-opintoja oli pohdiskeltu melko yleisesti tutkittujen yliopisto-opiskelijoiden joukossa, mutta vain muutama opiskelija suunnitteli vakavasti jatko-opintoja. Opintojen jatkamismahdollisuutta ei kuitenkaan tyrmätty mahdottomaksi ajatukseksi joskus myöhemmässä vaiheessa. Tällä hetkellä kiinnostus kohdistuu graduun ja tulevaisuudessa tilanne arvioidaan uudelleen.

Joo, oon ajatellu, että tota sais nää maisterin paperit alta pois ja katotaan sitte.

Kari 24, informaatioteknologian tdk

Jatko-opintoja yleisemmin suunnitelmissa on työssä ja työn ohessa kartutettava ammattitaito. Opiskelijat kertoivat alallaan olevan luonnollista, että jatkuvasti tulee uusia asioita opittavaksi ja tutkittavaksi. Enemmistö tutkituista suhtautui täydennyskoulutukseen erittäin myönteisesti ja sitä pidettiin todennäköisenä. Uuden oppimista pidetään mahdollisuutena ja positiivisena asiana, johon jokaisen olisi hyvä hakeutua. Täydennyskoulutusta ei juurikaan nähdä pakollisena asiana, kunhan sen sisältö on hyödyllinen ja mielekäs työtä ja työntekijää ajatellen. Täydennyskoulutuksessa päivitetään omaa osaamista kehityksen ja ajan vaatimusten mukaisiksi sekä edistetään omaa jaksamista työelämässä.

No tää ala on sellanen, et se vaatii jatkuvaa täydennyskoulutusta. Siinä on joka päivä luettava uutta ja opittava uutta ja kehitettävä menetelmiä sun muuta, että sillä tavalla se on jatkuvaa täydennyskoulutusta se itte työki, mutta jos ei semmosta suoranaista oo, nii tottakai mää sitä, tai siis pyrkisin semmosta täydennyskoulutusta löytään siihen, koska mää uskon kuitenkin, että ihminen tosiaan, se opiskelu ja oppiminen vie aina niinku eteenpäin ja aina pitäis oppia uutta ja innostua siihen. Jatkuva oppiminen ei missään tapauksessa oo mikään pakko, vaan mahdollisuus ja positiivinen tilanne, joka tavallaan annetaan.

Meri 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Eräs tutkituista tosin epäili, että työntekijöistä halutaan vaan kaikki hyöty irti ja tehdä heistä jopa liian päteviä työtehtäviinsä. Osa tutkituista yliopisto-opiskelijoista oli itsekin osallistunut työssään erilaisiin koulutuksiin ja kokemukset niistä ovat myönteisiä. Muutama opiskelija tiedosti tarvitsevansa lisäkoulutusta tiettyjen tietojensa ja taitojensa osalta ja suunnitteli hankkivansa niitä valmistumisensa jälkeen.

Taloustiede on semmonen, että vaikka mää meinaan valamistua, nii se on semmonen, mitä mää aion sen väitöskirjan kans samaan aikaanki vaikka tehdä. Että taloustieteitä mää meinaan tehdä enemmän. Ja sitte varmaan opiskelen jotain atk-juttuja, että ne on semmonen mitä pitäis opiskella

vieläkin. Ja mikä se oma ala sitten tulee olemaan, niin kyllä sillä alan sisälläki pitää opiskella koko ajan. Asenne on kyllä ihan positiivinen, eikä millään tavalla pakko. Mää haluan opiskella lisää ja mun painajainen tällä hetkellä on se ajatus, et se minkä takia mä en halua valmistua on, että mä en halua lopettaa opiskelua. Jatko-opinnot on just se väylä, ettei tarvi vielä, vaikka työelämässä on mukavaa, nii siinä ei oo sitä semmosta jatkuvuutta ja pitkän aikavälin tavoitteita, niinku opiskelussa.

Aino 23, kasvatustieteiden tdk

Alan vaihtoa ei kahta poikkeusta lukuun ottamatta oltu juurikaan suunniteltu tai edes ajateltu. Alan vaihtoa suunnittelevilla oli mielessä varhaiseen toiveammattiin kouluttautuminen, vaikka nykyinenkin ala koettiin mielenkiintoiseksi. Omalla alalla hieman uudelleen suuntautumista oli sen sijaan harkinnut tai piti tulevaisuudessa mahdollisena lähes kaikki tutkitut yliopisto-opiskelijat. Uudelleen suuntautuminen ei kuitenkaan ole valmistuville opiskelijoille kovinkaan ajankohtainen asia, sillä omaa alaa ollaan vasta sisäistämässä ja varsinaiset kokemukset oman alan työelämästä ovat kovin vähäiset. Tämän hetkinen ala, jota opiskellaan ja jonne valmistutaan ovat siis opiskelijoiden kokemusten mukaan itseä kiinnostavat ja motivoivat. Ehkä valmistumisvaiheeseen mennessä varmuus omasta alasta on vahvistunut ja mahdolliset alan vaihdot on jo tehty.

Koulutus on tutkittujen yliopisto-opiskelijoiden omien arvioiden mukaan muokannut osaltaan tulevaisuudennäkymiä ja -suunnitelmia. Koulutuksen avulla ajateltiin saavutettavan hyvät lähtökohdat työelämään ja yleensä elämään. Koulutuksen avulla kerrottiin saatavan tehdä työtä, jota on aina haluttukin tehdä ja vastuullisia työtehtäviä sekä saavutettavan taloudellisesti vakaa asema. Koulutuksen myötä on kehittynyt kyky ajatella kriittisesti ja hahmotella laajoja kokonaisuuksia. Koulutusta ei kuitenkaan pidetty menestyksen takaajana, vaan hyvänä lähtökohtana elämälle. Akateemisen koulutuksen yleistyttyä ei korkeakoulututkinnon koettu kohottavan statusta sinänsä. Opiskelijat korostivat, että samanaikaisesti muukin elämä on opettanut ja kasvattanut, ja että omaan kehittymisen taustoja voi olla vaikea eritellä. Osaltaan koulutuksen antia ja merkitystä ei osattu kovinkaan tarkasti tarkastella opintojen ollessa vielä kesken ja tulevaisuus tulee sen sitten näyttämään. Muutama opiskelija toivoivat olevansa työssään muita hyödyttävä, jolloin koulutuksen kautta saataisiin parhaat saavutukset. Tietojen ja taitojen ohella myös muodollisen pätevyyden merkitystä korostettiin.

Koulutus antaa hyvät pohjat myöhemmälle elämälle ja sille mitä ehkä tekee tulevaisuudessa. No todennäköisesti pyrin sitten työelämässä ainaki vähän korkeemmalle, ku on takana yliopisto.

Kari 24, informaatioteknologian tdk

Koulutus ei ikinä merkitse kaikkee, mutta se että se antaa niitä mahdollisuuksia työelämässä, ku sulla on näyttää paperit...
Meri 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

7.3.2 Työuran alkutaipaleella

Tutkittujen aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden työhistoriat ovat melko vaihtelevia, kirjavia ja lähinnä kesätöistä koostuvia. Lähes kaikilla ovat ensimmäiset työt olleet sellaista, jossa ei koettu vaadittavan erityisosaamista. Esimerkkeinä ensimmäisistä töistä mainittakoon lehdenjakaja, leiriohjaaja, kaupankassa, siivooja, rakennusavustaja, puutarhatyöläinen ja opettajan sijainen. Opiskelijat kokivat työkokemuksensa olevan vähäistä, mutta merkityksellistä. Opintojen edetessä yhä useammilla on karttunut työkokemusta oman alan työtehtävistä. Ne, joilla on jo entuudestaan jokin koulutus, omaavat runsaastikin kokemuksia työelämästä ja aikaisempaa koulutustaan vastaavalta alalta. Vain yksi opiskelija kertoi pyrkivänsä välttämään työntekoa ja onnistuneensakin siinä aina tähän saakka.

Oikeestaan hirveen vaihteleva, siis silleen että ku opiskelee nii tarvii niitä töitä ja ei välttämättä oman alan juttuja. No lukioaikana vanhainkoti ja päiväkoti ja yliopistoaikana sitte mää oon ollu puutarhalla. Tutkimushaastatteluhommaa tein kaks vuotta, nyt mää oon kaupan kassalla, sitte mää oon ollu yliopistolla töissä ja nyt siellä teknillisessä korkeakoulussa. Et periaatteessa se lähtee niistä semmosista, ku vaan saa tehdä jotain ja löytää jostain sen lisätyön. Mutta nyt se alkaa suuntautumaan erityisesti oman alan työhön.
Aino 23, kasvatustieteiden tdk

Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat kertoivat työssä olevan tärkeää, että työtä jaksaa tehdä ja että työssään viihtyy. Myös työn mielekkyys ja se, että todellakin osaa työnsä ja täyttää paikkansa, koettiin tärkeäksi. Tärkeiksi seikoiksi mainittiin myös työn itsenäisyys, edistyvyys, joustavuus ja rutiinien vähyys sekä sisätiloissa suoritettava istumatyö. Myös työkaverit ja työilmapiiri mainittiin tärkeiden asioiden joukossa. Vain muutama opiskelija mainitsi rahalliset seikat tärkeiksi. Kaksi opiskelijaa korostivat erityisesti, etteivät halua osallistua ruumiilliseen työhön, kun taas muutama opiskelija erityisesti sitä kaipasi teoreettispainotteisen opiskelun vastapainoksi. Työn arvostus ja motivaatio koettiin myös tärkeiksi asioiksi. Tärkeäksi koettiin myös, että itse kokee hallitsevansa työnsä, saavansa muilta arvostusta työntekijänä ja kehittyvänsä itse jatkuvasti.

Kyllä se on se tunne, että on tärkeä ja, että tekee sellasta merkityksellistä työtä. Ja tietysti myös se, että voi kokea, että osaa sen työn hyvin saa arvostusta myös muilta siihen.

Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Ne, jotka olivat jo vahvasti sisäistäneet oman alansa ja olivat siihen sitoutuneita ajattelivat tulevan toimenkuvansa mukaisia työtehtäviä spesifimmin. He myös pohtivat omaa ammattitaitoaan, valmiuksiaan ja vaatimuksia kriittisesti, kun muut olivat vielä hieman yleisemmällä tasolla omassa työtä koskevassa ajattelussaan.

Ku oikeesti niinku tietää asioita siitä ja pystyy esittämään ja huomaa, että ihmiset saa siitä luennosta irti jotain niinku semmosta, mitä ne tuli hakemaan sieltä. Se on niinku jotain semmosta, että pystyy täyttämään sen paikan, missä on. Että pystyy täyttämään sen viran, missä ikinä sitte on.

Jaakko 25, humanistinen tdk

Tutkitut aikuistuvat yliopisto-opiskelijat kertoivat valmistumisen myötä lähenevän työelämään siirtymisen olevan elämässä merkittävä etappi, monen asian oletetaan muuttuvan ainakin osin sen myötä. Työelämään siirtyminen koettiin haasteena, mutta positiivisessa mielessä. Eräs opiskelija kertoi suhtautumisensa työelämään siirtymiseen vaihtelevan kausittain epätoivosta luottamukseen. Valmistumisen jälkeen kerrottiin odottavan uudet ja kasvaneet odotukset, joihin työelämässä oletetaan valmistuneiden opiskelijoiden osaavan vastata. Yleisestikin huolestusta herättää nykyinen suuntaus työelämässä, jossa pyritään pusertamaan työntekijöistä kaikki hyöty työntekijän kustannuksella sekä useiden työyhteisöt tulehtuneet henkilösuhteet.

Aika haasteena tavallaan. Toisaalta nykyinen työ on just sitä, mitä mä voisin tulevaisuussaki tehdä ja sitte ku valamistun. Paitsi, että on paljo muitaki hommia, mistä voisin tykätä. Nyt mä voin vedota siihen, että mulla on vielä opinnot kesken ja mä pystyn, jos mä en osaa tai tiä niinku kysyä. Kun mä saan paperit ulos, joskus, ja siinä vaiheessa ku pääsee työelämään, nii on siellä oikeesti osattava tehäkki sitä työtä. Siinä vaiheessa pitäis just tietää jo niin paljo ja voihan aina saaha neuvoa, mutta monesti sitä ootetaan enemmän, mitä oppiskelemalla voi oppia.

Aino 23, kasvatustieteiden tdk

Omalta alalta karttuneet työkokemukset lisäävät opiskelijoiden luottamusta työelämään siirtymistä ja siellä omaa selviytymistä kohtaan. Työelämään siirtymistä odotetaan ja sen koetaan motivoivan opintojen loppuun saattamista erityisesti silloin, kun oma ala on kiinnostava ja motivoiva. Vähäinen työkokemus herätti epäilyksiä omasta selviytymisestä työelämässä, mutta toisaalta uutta vaihetta odotetaan avoimin mielin ja luotetaan omiin kykyihin. Opiskelijat olivat tiedostaneet, että jokaisessa työssä ja työpaikassa on tiettyjä asioita, jotka täytyy opetella jokaisessa työssä erikseen. Kukaan ei voi osata ja tietää täydellisesti jokaista asiaa etukäteen, vaan oppiminen ja asioiden

sisäistäminen on jatkuvaa. Työelämässä oman alan tehtävissä jo toimivat eivät koe valmistumisen jälkeistä työelämään siirtymistä suurena muutoksena. Heille opintojen loppuminen vapauttaa lisää resursseja muuhun elämään ja mahdollistaa täyden panostuksen työelämään. Muutama puhui työelämään siirtymisestä jo tapahtuneena asiana. Työelämään osallistuminen opintojen lomassa koettiin loiventavan siirtymää työelämään ja opintojen loppuessa työn kerrottiin saavan suuremman huomion osakseen.

No se kävi helposti, että ku tekee aluks osa-aikasena, opintoja ja töitä rinnakkain, nii se siirtyminen on helpompaa ja sitte ku vakinaiseks siirty, nii se ei enää vaikuttanu juuri mihinkää, vaikka kyllä sitä tekkee aina jonku kurssin sillan tällön vielä, viimestelee niitä opintoja.

Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Yksi jatkuvasti työelämässä mukana oleva opiskelija toivoi saavansa järjestettyä itselleen enemmän vapaa-aikaa vaikkapa lyhennetyllä työviikolla, huolimatta sen vaikutuksista palkkaan. Vain kaksi opiskelijaa kertoi pelkäävänsä ja epäilevänsä siirtymistä työelämään, johtuen vähäisistä kokemuksista työelämässä ja vaikeista työllistymisnäkyistä.

No kyllä mua se vähän hirvittää just sen takia, et mä en oo ikinä oikeen ollu missään. Nyt mä sain olla harjoittelussa ja näki, et ei se nyt välttämättä oo niin rajottavaa, et sitä voi niinku olla semmonen ihme kammo, et se työ on semmosta, et pitää olla tosi pätevä, että sen pystyy suorittamaan. Jotenki semmonen ihan väärästynyt kuva siitä ja pelko sitä kohtaan. Tänä päivänä kaikki on niin helvetin innovatiivista ja hienoja kaikkia adjektiiveja. Siinä menee sekasin, että...

Sampo 26, yhteiskuntatieteellinen tdk

Työhön liittyviä tavoitteita aikuistuvilla ja valmistumisen kynnyksellä olevilla opiskelijoilla on vaihtelevasti. Yleisin tavoite on kehittyä itse jatkuvasti ja parantaa ammattitaitoaan. Tavoitteena on myös saada tehdä vaihtelevaa ja monipuolista työtä.

Kehittää itteensä koko ajan, kehittyä ja että sais tehdä monipuolisesti vaihtelevaa työtä.

Eija 27, informaatioteknologian tdk

Toisaalta tarkkojen tavoitteiden asettaminen on vasta tulevaisuudessa ja tämän hetken tavoite on saada koulutusta vastaavaa työtä ja välttää varhaista loppuun palamista. Työhön liittyvien tavoitteiden uskottiin yleisesti muotoutuvan varsinaisesti vasta työelämään osallistumisen myötä, jolloin asioihin on enemmän perspektiiviä.

Ehkä mulla on suuremmat mahdollisuudet sitte, ku mä oon ollu vähän aikaa töissä ja nään ne eri tilanteet selkeemmin.

Maija 27, yhteiskuntatieteellinen tdk

Pitkän koulutuksen myötä myös taloudelliset tavoitteet oli muutamalla opiskelijalla käynyt mielessä. Kohtuullinen toimeentulo koettiin tavoiteltavaksi asiaksi. Muutama opiskelija korosti, ettei heillä ole kunnianhimoa hakeutuakseen johtoasemiin, vaan tavoitteet koskevat työn mielekkyyttä ja omaa tyytyväisyyttä. Toisaalta viidellä opiskelijalla oli kirkkaana tavoitteena yletä johtotehtäviin ja vastuullisempaan asemaan.

Kyllä oikeestaan... Se on aika simppele, et päästä vaan korkeelle. Tai niinku päästä semmoseen asemaan...
Teemu 23, yhteiskuntatieteellinen tdk

Urasuunnitelmaa käsitteenä vierastettiin. Ensireaktio oli useimmiten, ettei urasuunnitelmaa ole, mutta tarkemmin ajateltuna sellaisestakin voidaan kuitenkin puhua. Urasuunnitelma käsitteenä saattaa aluksi vaikuttaa laskelmoinnilta ja pyrkimyksenä nousujohtoiseen työuraan, mutta jokaisen oma suunnitelma on yhtäläillä urasuunnitelma. Opiskelijat olivat pohtineet ja hankkineet kokemuksia erilaisista työtehtävistä, joiden perusteella oli muodostettu käsitystä itseä kiinnostavista töistä. Opiskelijat olivat peilanneet omia vahvuuksiaan ja työn vaatimuksia sekä keinoja päästä omiin tavoitteisiin. Urasuunnitelmiin liittyi erilaisia asioita, kuten tietty työnimike, laaja työkokemus, ja vastuullinen asema.

En mä tiiä onko se vielä hahmottunu, mut se, että... No on se siinä mielessä, että mä tiiän mitä mä haluan ja tiiän minkälaisista hommista tykkään. Mulla pitää ensin olla hirveesti työkokemusta siitä työmaailmasta ja työelämästä. Mutta on siis silleen, että mä haluan siirtyä vaativampiin tehtäviin, haastavampiin tehtäviin ja erilaisiin tehtäviin. Mä en en halua jäähä siitä samasta työstä eläkkeelle. Siis mä haluan nähä monta eri työyhteisöä ja kokeilla eri vaihtoehtoja.
Aino 23, kasvatustieteiden tdk

Valmistumisen jälkeen tavoitteena on päästä osalliseksi työelämään, tutustua työelämään ja sisäistää sen toimintakulttuuri ja vasta sitten varsinaisesti suunnata omaa uraansa tiettyyn suuntaan. Hierarkiassa yleneminen jakaantui urasuunnitelmien osalta kahtia, toisten suunnitelmissa oli hierarkinen kohoaminen, toisten kohdalla se ei ollut uran kannalta oleellista ja tavoitteissa. Varsinainen urasuunnittelu tähtäsi muutamasta vuodesta aivan työuran loppuun saakka. Taloudelliset tavoitteet olivat myös aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla vaihtelevia. Enemmistön tavoitteena on saada toimeentulo ja turvata elämänsä. Vähemmistö mainitsi palkan olevan erittäin merkityksellinen ja tavoiteltava asia. Ennen kaikkea työn tulee olla mielekästä ja sen kustannuksella voidaan palkastakin hieman tinkiä. Hyvä palkka ei kuitenkaan olisi opiskelijoiden mielestä haitaksi, mutta ei itsetarkoitukseen.

No kyllä ylöspäin, mutta sitä ei oo sen kummemmin suunniteltu, että katotaan sitten miten äijän käy.
Kari 24, informaatioteknologian tdk

Ei sillä tavalla. Yks on sellanen palkkatavote, et jos mä saan sen verran rahaa, millä mä voin elää ja tehdä kohtuullisesti semmosia asioita, mitä mä haluaisin, niin se riittää. Ei oo semmosta kunnianhimoo, et pitäis uralla kauheesti edetä. Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden mukaan työelämässä on runsaasti erilaisia haasteita. Aikuistuva yliopisto-opiskelija tarkastelee asiaa varsinaisille työmarkkinoille vasta siirtymässä olevan kannalta, vaikka aiempiakin kokemuksia työmarkkinoilta löytyy. Valmistumisen jälkeen asema on erilainen ja myös odotukset eri tahoilta kasvaneet. Haasteina nähdään juuri lukuisat vaatimukset, jatkuva innovatiivisuus ja paisuvat koulutusvaatimukset. Erityisesti työn aloittaminen ja työelämään siirtyminen kaikkine muutoksineen koetaan jo haasteeksi. Haasteeksi mainittiin myös tehdyn työn laadun tasaisuuden saavuttaminen.

Mulle on siinä jo ihan tarpeeks haastetta, että pääsisin töihin ja suoriutuisin siitä sillen, ettei siitä tulis niin hirveesti sanomista.
Sampo 26, yhteiskuntatieteellinen tdk

Haasteita... No sehän on haasteita pullollaan. Ne pitää vaan kattoo yksitellen ja sitten yrittää selviytyä niistä. Päällimmäinen haaste vois olla, että tutustuu siihen ja minkälaista se on ja pystyä toimia ammattilaisena siinä työtehtävässä ja kehittää semmosta omaa ammatillista kompetenssia.
Harri 28, kasvatustieteiden tdk

Työn tekemisen haluttiin olevan jollain tavalla kivaa ja toivottiin, ettei työlle tarvitsisi koko elämää omistaa. Ne joilla työpaikka on jo olemassa tai tiedossa kertovat haasteista tarkemmin ja juuri tiettyyn työhön liittyen. Tarkempia haasteita eriteltiin opettajan ja sosiaalialan työstä, esimerkkinä vuorovaikutteisuus ja erilaisten ihmisten kohtaaminen. Haasteellisina asioina pidettiin myös jatkuvaa itsensä kehittämistä ja alan edistymisen seuraamista sekä siihen osallistumista. Työelämässä on osattava hyödyntää ja soveltaa karttuneita tietoja ja taitoja sekä jatkuvasti hankittava uutta tietoa eri aloiltakin.

Jotenki niinku, että oppia olemaan ja opettamaan. Siis oppia olemaan vuorovaikutuksessa ja oppia olemaan ja opettamaan mahdollisimman erilaisia ihmisiä ja eri tavalla oppivia ihmisiä ja mahdollisimman monenlaisista lähtökohista tulevia ihmisiä. Oppia työskentelemään niitten kanssa, nii se on mun mielestä aika iso haaste.
Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

Koulutuksen ja työn vastaavuus on valtaosalle yliopisto-opiskelijoista tärkeää erityisesti valmistumisen jälkeen. Opintojen ollessa vielä kesken ei työn laadulla juurikaan ole merkitystä, mutta opintojen loppua kohden pyritään työkokemusta omalta alalta kartuttamaan. Kaikenlaiset työt nähdään arvokkaina työkokemuksina.

Tässä vaiheessa ei, tai siis ois periaatteessa. On paljo semmosia kavereita, jotka sanoo, että koska oon jo tässä vaiheessa, nii en enää tee tiettyjä juttuja. Mutta mää oon aatellu, että niin kauan ku mää en oo valamis, nii mää voin tehdä työtä kunhan mää saan siitä rahaa. Mutta siinä vaiheessa, ku mää valamistun, nii mää tekisin mielelläni vaan niitä oman alan töitä. Tosin mää vielä osin ajattelen, että niitä ei oo hirveesti tarjolla, mutta toisaalta mää oon nähny, että kyllä niitäki on. Kyllä mää haluan sitä omaa työtä. Aino 23, kasvatustieteiden tdk

Valmistumisen jälkeen muutama opiskelija kertoi voivansa työskennellä koulutustaan vastaamattomissa tehtävissä ja sopeutuvansa, vaikka eivät sitä toivo. Koulutusta toivotaan voitavan hyödyntää työelämässä mielellään mahdollisimman laajasti tai ainakin joiltain osin. Eräs opiskelija kertoi olevansa valmis tekemään työelämässä koulutustaan vastaamattomia töitä, kunhan työ on itseä kiinnostavaa. Hän kertoi koulutuksen antavan hyvät lähtökohdat työelämään, mutta hänen alallaan kehitys on kiivasta ja nykyiset opit on pian historiaa, eli koulutus sinänsä ei takaa mitään.

No se on aika yhentekevää seki, että tärkeintä on se, että se työ on todella sellasta mitä haluaa tehdä. Koulutus on mun näkökulmasta tarjonnun vaan ponnahuslautan sinne työelämään, mutta sillä ei enää sinänsä oo merkitystä, koska se mitä mää oon täällä opiskellu, nii viiden vuoden kuluttua hyvin vähän siitä on enää merkityksellistä. Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on selkeät näkemykset työskentelystä yli- tai alikoulutettuna. Lähes kukaan opiskelijoista ei toivoisi olevansa ylikoulutettu työhönsä nähden. Työskentelyn ylikoulutettuna arveltiin olevan turhauttavaa, ärsyttävää ja motivaatiota alentavaa, koska omia kykyjään ja pitkän koulutuksen antia ei voisi hyödyntää. Ylikoulutettuna työtä voitaisiin tehdä mikäli työ olisi itseä tyydyttävää ja kiinnostavaa tai työskentelyajanjakso olisi määrätyn mittainen. Muutama poikkeus oli valmis tekemään ylikoulutettuna vaikka muidenkin alojen töitä, heille kelpaa kaikki työt. Hekin tosin arvelivat, että koulutusta vastaavan ja oman alan työn varhainen saaminen valmistumisen jälkeen heikentäisi halukkuutta tehdä muita töitä. Yleisesti opiskelijat arvelivat, etteivät tule hakemaan töitä, joihin ovat ylikoulutettuja.

Ylikoulutettu, se kyllä ärsyttäis hirveesti. Se ois niinku, tulis niinku semmonen turhautunu olo, että tätäki ny pitäis tehdä ja varsinki jos tietäis, että pystyis parempaan, nii se olis kyllä stressaava tilanne. Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Jos mä olisin ylikoulutettu, niin se varmaan riippuu siitä, että minkälaista se on. Jos se ois jotain, mistä mää tykkäisin tehdä sitä työtä ja tuntisin sen kaikin tavoin tyydyttäväks, niin ei se haittais. Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Alikoulutettuna työskentelykin olisi stressaavaa ja riittämättömyyden tunteet arveltiin yleisiksi. Alikoulutettuna kerrottiin joutuvan jatkuvasti todistamaan omaa osaamistaan

ja olemaan jollain tapaa valppaana. Alikoulutettuna työskentely nähdään osaltaan haasteena, johon halutaan tarttua. Mikäli alikoulutettuna työn saa, halutaan työssä oppia, kehittyä ja hankkia tarvittavia valmiuksia vaikkapa kouluttautumalla. Alikoulutettuna työ voidaan ottaa vastaan ja parhaansa mukaan työn haasteisiin pyritään vastaamaan. Ihanteellinen työ antaisi mahdollisuuksia hyödyntää jo olemassa olevia valmiuksia, mutta tarjoaisi ja mahdollistaisi monipuolisia oppimistilaisuuksia.

En oo myöskään valmis menemään semmoseen tehtävään, johon mä tiedän olevani alikoulutettu ja tiedän, etten pysty siitä selviämään. Se on taas eri asia, että jos mut koulutetaan siinä työn mukana jotenki oppisopimustyylisiin ja katsotaan, että mulla on riittävät valmiudet lähtiessä, nii silloin se on eri asia.
Harri 28, kasvatustieteiden tdk

Sukupuolella arveltiin olevan merkitystä työuralla etenemiseen. Asiaa tarkasteltiin erityisesti oman alan kannalta, jolloin enemmistön mielestä naisvaltaisilla aloilla miehillä oli huomattavasti paremmat etenemis- ja ylenemismahdollisuudet naisiin verrattuna. Kokonaisuudessaan miesten asema työelämässä arveltiin naisiin verrattuna helpommaksi. Miesten on perinteiden mukaisesti helpompi yletä johtotehtäviin ja yleensäkin urallaan. Miehet palkataan töihin ennemmin kuin naiset, koska naiset ovat riskiryhmää perheenperustamissuunnitelmiseen.

Kyllä, varmasti. Naiset saa tehdä paljon enemmän töitä päästäkseen samoihin asemiin. Vaikka kaikki on nykypäivänä hyvinkin mahdollista. Nää opiskelualojen opiskelijien vaatavuudet ja kuinka kauan niihin menee, niin tuntuu jotenki, että miesvaltaisilla aloilla opiskelu on paljon kevyempää ja sieltä valmistutaan paljon nopeemmin. Siinä mielessä mieltii sitä, et mikä tässä on vialla. Et nuorten naisten asema on tosi huono ja tulee vielä huononemaan. Et pelätään, et ne tulee raskaaks eikä niitä sitte oteta sinne työelämään. Et nuoret naiset saa vaan opiskella ja tehdä jotain pikku pätkiä työelämässä. Ja onhan se palkkauskki vielä semmonen suuri epäkohta. Ja meidän alallakaan ei oo mikään kauheen hyvä palkkaus. Kyllä naiset siis saa tehdä enemmän töitä sen uransa eteen jos aikoo ja haluaa muutoksia. Ei naisia kuunnella niin paljon ja niin herkästi, niitten sanomiset saatetaan helposti sivuuttaa.
Maija 27, yhteiskuntatieteellinen tdk

Joo. Se on käsittääkseni tosiasia, että naiset etenee huonommin tai että naisilla on huonompi palkka. Se on silleen hankala asia, että tavallaan niinku syrjitään piilosesti, että jos ei anneta parempaa palkkaa, nii sitte ei ainakaan helposti anneta edetä uralla. Petri 23, humanistinen tdk

Yleisimmäksi sukupuolisesti jakautuvaksi epäkohdaksi opiskelijat nostivat palkkauksen. Naisten ja miesten palkkaeroja samassa tai vastaavassa työssä pidettiin käsittämättömänä epäkohtana nykyaikana. Päästäkseen hyvään asemaan työelämässä tulee naisen tehdä huomattavan paljon enemmän sitkeää työtä mieheen verrattuna. Miehillä arveltiin olevan jokin nimeämätön ominaisuus, jota naisella ei ole, vaan naisen on todistettava ja osoitettava oma kyvykkyytensä. Yksi opiskelija nosti sukupuolikysymyksen rinnalle ikärasismien, johon hän toivoisi kiinnitettävän enemmän

huomiota. Hänen mukaansa työmarkkinoilla tuijotetaan liikaa ikään, joka on vain numero, eikä nähdä yksilöitä kykyineen. Työelämässä uskottiin esiintyvän monia epäkohtia, vaikka niin ei toivottaisikaan. Yleisesti ennakoitiin ja toivottiinkin tulevaisuudessa tapahtuvan muutoksia, jotka vähentäisivät sukupuolten välistä epätasa-arvoa. Naisten suuremman opiskeluinnoituksen uskottiin ajan myötä alkavan näkyä myös työelämässä.

Pakkohan siihen on jossain vaiheessa tulla muutos, ku ajattelee, että sisäänotetuista on selkee vähemmistö miehiä, niin jossain vaiheessa se varmaan tulee se sukupuolenvaihdos. Ja kyllä se on varmaan ihan järkevä juttu.
Jaakko 25, humanistinen tdk

Pieni vähemmistö kertoi kuitenkin, ettei sukupuolella ole merkitystä työuran etenemistä ajatellen. Yksi miesopiskelija mainitsi, että yrityksessä, jossa hän on töissä on erityisesti kiinnitetty huomiota sukupuoliseen tasa-arvoon ja todellinen osaaminen määrittelee henkilön arvon ja aseman.

Työn ja perheen yhteensovittamisesta on muutamilla opiskelijoilla jo kokemustakin. Aika ajoin se on ollut haasteellisempaa, mutta erilaisista tilanteista on kuitenkin selvitty. Perheelliset opiskelijat, jotka ovat työelämässäkin mukana uskovat tilanteensa helpottuvan valmistumisen myötä, jolloin asema työelämässä vahvistuu ja omia toiveitaan voi esittää työnantajalle paremmin. Valmistumisen mukana vähenee myös elämää sitovista asioista opiskelu.

No tää tutkimustyö on semmosta, se on ollu välillä hankalaa, mutta en mä nää sitä millään tavalla mahdottomana.
Meri 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Perheettömät opiskelijat ennakoivan tilanteen haasteelliseksi, mutta järjesteltävissä olevaksi asiaksi. Mikäli kilpailutilanne olisi kireä ja olisi valittava näiden kahden väliltä vie enemmistöllä perhe vastaajan sukupuolesta riippumatta voiton.

No joo, siis nimenomaan niin, et se työ vie liikaa. Sillä tavalla mä ajattelen, et se voi olla semmonen kilpailu, et ei pysty antaan perheelle niin paljo aikaa ku haluais. Mut en mä sitte siitä tiitä, et onko ne joskus, voihan se uraki viedä niin mukanaan, et ei perhekään kiinnostu niin paljoa, jos oikeen pääsee jonneki mielenkiintoseen työpaikkaan. Kyllä mäki varmaan, jos mä löyän jonku, joka on just mulle sopiva työpaikka, nii kyl mä saatan siitä ihan hirveesti kiinnostua.
Maija 27, yhteiskuntatieteellinen tdk

Erityisen tärkeänä pidettiin aikaa, jolloin lapset ovat pieniä ja silloin työn osuutta mielellään pienennettäisiin. Muutama naisopiskelija oli pohtinut mahdollisia

työaikajärjestelyjä tulevaisuudessa lapsiperheen arkea helpottamaan. Muutama mies epäilee työn joka tapauksessa olevan perhettä tärkeämpi ja menevän arjen valinnoissa perheen edelle, vaikka eivät pidäkään sitä positiivisena asiana.

Työuran ja perheen kilpailua... No mää toivoisin, että mää pystyisin tekemään työtä niinku mää sanoin, lyhyempää työviikkoa tai muuttaa sitä työviikkoa jotenki sillä tavalla, että mulla ois muutenki enemmän vapaa-aikaa ja mä luulen, että perheasioita ois helpompi sovittaa sillä tavalla, että olis myös perheen kanssa ja toisaalta tehdä myös työtä. Siinä vois olla muutenki semmonen kilpailutilanne... Kyllä se on hyvin realistinen vaihtoehto jäädä sitten kotiin.

Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Myös yksi naisopiskelija kertoi lastenhankinnan todella häiritsevän urakehitystään. Lastenhankinta heikentäisi työuran edistystä ja kilpailukykyä, samoin aikaa tuhrautuisi paljon. Lapset vain eivät mahdu hänen elämäänsä, koska lapset vaativat liikaa huomiota ja keskittymistä, sillä hänen alallaan täytyy koko ajan valmiudessa uuden omaksumiseen ja seurata kehitystä. Yleisesti työ ja perhe koettiin molemmat tärkeiksi asioiksi, joista kuitenkin perheeseen ollaan valmiita panostamaan enemmän. Mikäli yhteensovittaminen ei onnistu ollaan valmiita luopumaan työelämästä kokonaan joksikin aikaa. Ajankäyttöön ja suunnitteluun uskottiin tulevan tarkennusta tiukoissa tilanteissa työtä ja perhettä yhteen soviteltaessa. Työn ja perheen mahdollinen kilpailutilanne on erityisesti valintatilanne, mitkä asiat ovat tärkeitä juuri sillä hetkellä. Esiin tuli myös työn ja perheen yhdistämisen haasteellisuus, mikäli työ ja perhe ovat eri paikkakunnilla; onko parempi olla perheen luona ja arjessa läsnä vaiko työssä elantoa ansaitsemassa ja läsnä vain ajoittain. Kysymykseen ei löytynyt eikä löytyne yksiselitteistä vastausta.

Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat eivät ole juurikaan innostuneita ajatuksesta, että työelämä vaatisi muiden elämän alojen kaventamista. Ratkaisu on aina riippuvainen kokonaistilanteesta. Mikäli työ olisi täydellinen eikä muu elämä asettaisi vaatimuksiaan olisi työlle omistautuminen mahdollinen valinta. Jos taas olisi perheeseen tai vapaa-aikaan liittyviä intressejä, ei työlle annettaisi liian suurta osaa. Perheen kustannuksella ei työtä kuitenkaan haluta tehdä.

Se on hyvin paljo kiinni niistä kaikista muista olosuhteista. Se riippuu siitä mistä se olis pois ja minkälaista se työ on. Jos se työ on täydellinen mulle, niin sitte varmaan olisin valmis muista asioista karsimaan. Jos työ vaatis vapaa-ajatonta elämää, niin varmaan saattais työ jäädä pois. Se riippuu paljo siitä, mitä vaakakupin molemmilla puolilla on. Mutta sillon ku perhe tai lapset on pieniä, niin kyllä ne on todennäkösesti edellä. Eihän työt kuitenkaan oo niinku elämän pääsisältö, eikä saa olla.

Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Tarvittaessa ollaan hetkellisesti valmiita joustamaan elämän muilta sektoreilta ja panostamaan työhön, mutta ei jatkuvasti. Erityisesti projektiluonteiset työt vaativat ajoittain enemmän panostusta ja tilanne on tosiasiana hyväksytty. Jos perheen toinen aikuinen omasta tahdostaan ottaisi perheestä isomman vastuun, olisi määräaikainen työhön panostaminen mahdollinen valinta. Työ ei opiskelijoiden arvomaailmassa ole tärkein asia. Kotona oleminen ja toimettomuus ei kuitenkaan houkuttele, ihanteellista olisi mielekäs elämän eri osa-alueiden yhdistely.

Kyllä se tilapäisesti aina onnistuu, mutta tilapäinen tarkoittaa korkeintaan muutamaa tai sanotaan, ehkä paria kuukautta. Niitähän tulee aina tällä alalla, ku työt tehdään projektiluontosesti nii jossain vaiheessa projektia tulee enemmän tekemistä, tulee yllättäviä ongelmia.

Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Vain muutama opiskelija kertoi tiedostavansa liiallisen kiintymyksensä työhön. Työ vie kaiken huomion ja sen ehdoilla eletään. Tavoitteena heilläkin on kuitenkin tasapainoinen elämä eri osa-alueineen. Yleisesti tiedostetaan, että työuran alussa työ vaatii enemmän huomiota, mutta kokemuksen ja rutiinin myötä tilanteen odotetaan normalisoituvan. Perheen ehdoilla oltaisiin valmiita kaventamaan elämän muita osa-alueita, mutta ei juurikaan työn vuoksi.

Se työ ei oo mun elämässä se ykkösjuttu, vaikka määhä haluan siitä selviytyä hyvin ja haluan menestyä ja näin pois päin. Työ ei tuu viemään mua niinku suomeksi sanottuna kokosydämisesti mukanaan, mutta perhe sen saattaa tehäkki.

Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

7.3.3 Perheellistymissuunnitelmat

Parisuhteet ja perheellistymissuunnitelmat olivat aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla hyvin vaihtelevissa tilanteissa. Osalla opiskelijoista on perhe jo perustettuna, osa on sinkkuja ja valtaosalla on parisuhde enemmän tai vähemmän vakaalla perustalla. Enemmistö kertoi pohtineensa perheen perustamista, mutta ennen sitä olisi hyvä saada elämä muutoin vakaalle perustalle, eli valmistua, saada työtä ja saada parisuhteeseen varmuutta. Erityisesti työtilanteet vaikuttavat perheellistymissuunnitelmiin. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat haluaisivat varmistaa asemiaan työelämässä ennen lastenhankintaa ja perheen molemmilla aikuisilla tulisi olla työpaikat. Selkeä enemmistö oli keskustellut

kumppaninsa kanssa perheen perustamisesta, mutta suunnitelmat on ajateltu toteuttaa vasta muutamien vuosien kuluttua.

Kunhan nyt opiskelen ensin ja katotaan sitte, asia kerrallaan. Mää oon ajatellu sen sillä tavalla, että ne on hoidettava. Ja jos sitte alkaa perustaa perhettä tai mennä töihin, että voi perustaa perheen ennen ku valmistuu, niin sitä helposti venyy se valmistuminen vielä pidemmälle. Et mulla on nyt se ristiriita, että on kiva opiskella, mut toisaalta mä haluaisin valmistua, et mä voisin jatkaa elämää eteenpäin. Kumpiki ois kivaa. Perheellistymistä ja semmosta ajattelen oikeestaan vasta, kun kaikki nämä opinnot ja työkuviot on selviä. Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Perheellisillä suunnitelmissa on muutto lasten kannalta suotuisampaan ympäristöön ja perhekoon kasvattaminen.

On. Me haluttais enemmänki lapsia, ku kaks. Ja paljon todennäköstä on, että jossain vaiheessa onki enemmän. Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

Sinkut toivoivat löytävänsä itselleen mukavan elämäkumppanin, vaikka opintojen edistäminen koettiin tällä hetkellä tärkeämmäksi asiaksi. Seurustelun juuri aloittaneet kertoivat elelevänsä päivän kerrallaan suhteessaan eivätkä suunnittele tulevia asioita.

Joo. Tota silleen kiinteesti seurustelen, sitä en osaa sanoa tai mistään perheasioista ei oo kuitenkaan vielä tässä vaiheessa keskusteltu. Se on semmonen asia, mutta siinä on tietysti semmonen ainaki meillä kummallaki on semmonen taka-ajatus, että ei oo kiire mihinkään ainakaan. Teemu 23, yhteiskuntatieteellinen tdk

Suhtautuminen avo- ja avioliittoon on aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden osalta suvaitsevaa. Liittojen välillä ei nähty suurtakaan eroa, vaan olennaista on kahden osapuolen sitoutuminen ja keskinäisen sopimuksen kunnioitus. Avo- ja avioliitot nähdään ulkoisesti osoitettavina symboleina, jotka eivät takaa suhteen onnistumista. Avo- ja avioliitot nähtiin myös keskenään melko samanarvoisina. Avoliiton jälkeen arveltiin mahdollisesti seuraavan avioliiton solmiminen. Naimisiin voidaan mennä tai olla menemättä, asialla ei ole suurta merkitystä. Toisaalta ei solmittavissa liitoissakaan nähdä mitään pahaa, vaan se on jokaisen parin oma valinta.

No kyllä tarvitaan kumpaakin ja mää suhtaudun niihin sillä tavalla, että se on jokaisen ihmisen oma asia. Omalta kohalta, niin voisin asua avoliitossa, mutta kyllä mä oisin sitä mieltä, että siinä vaiheessa, ku on aika hankkia lapsia, niin kyllä sen vois ihan lain vahvistuksen ottaa. Elikkä kyllä se helpottaa kaikkia virallisia asioita, ihan perintöasioista lähtien. Siinä vaiheessa, ku oikeestaan vasta seurustellaan, niin avoliitto on ihan ok, ehkä ne on ne lapset se kohta, milloin sitte vois harkita sitä avoliittoa. Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Pieni vähemmistö piti itselleen ainoana vaihtoehtona avioliittoa, koska se tuo yhteiseloön varmuutta ja luottamusta. Avioliitto tuo myös taloudellisia hyötyjä ja laissa määrättyjä etuuksia varsinkin avioparin lapsille.

Mä oon asunu myös avoliitossa opiskelun alkuaikoina, niinku kolme vuotta aluks. Kyllä totanii se avoliitto, tämä voi tietysti olla tapauskohtasta, musta itestä tuntuu, että tää avioliitto tuntuu varmemmalta ja pysyvämmältä ja parisuhde on jotenki varmemmalla pohjalla. Jotenki, että kyllä siinä tapahtu semmonen muutos sen jälkeen ku mentiin naimisiin.

Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Muutama haastatelluista korosti, ettei halua parisuhteelleen minkäänlaista institutionaalista vahvistusta, vaan oma sitoutuminen on oleellisinta.

Musta tuntuu, että tossa on pitkälti kyse vaan ihmisten välisestä sopimuksesta, et sit ku löytyy semmonen ihminen, jonka kanssa voi elää elämänsä jopa loppuun asti onnellisena yhdessä, niin jos niin sovitaan, niin se on sitte siinä. Avioliittoinstituutiosta mä oon kyllä jotenki vähän irtisanoutunu.

Jaakko 25, humanistinen tdk

Lasten hankinnasta on aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla melko vaihtelevat käsitykset. Kolmasosa haastatelluista opiskelijoista piti tärkeänä, että lapsi syntyy avioliitossa. Avioliitto takaa haastateltujen mukaan perheenjäsenille tietyt lain suomat edut, luo turvallisuutta ja jatkuvuutta, vaikka ei sinänsä ole ehdoton takuu.

No kyllähän se varmaan niinku juridisesti on viisaampaa olla avioliitossa, jos lapsia saa tai hankkii. Mut tota kyl mä sen koen omalla kohalla, että on kivaa, että on avioliitossa ja voi sillä tavalla turvallisesti suunnitella niitä lapsia, et ei pelkää koko ajan, et se toinen lähtee siitä. Ja on se kivaa, et sillä lapsella on ne vanhemmat, on se varmasti lapselle loppujen lopuks paras tilanne, vaikka eihän sitä tiää mitä elämässä tapahtuu.

Maija 27, yhteiskuntatieteellinen tdk

Loput vastaajista korosti, että lapsen tulee syntyä perheeseen ja että vanhempien suhteen tulee olla vakaalla perustalla. Lapsen myötä korostettiin myös sitoutumisen ja vastuullisuuden kasvavan. Enemmistön mielestä lapsen kannalta olisi hyvä, jos vanhemmat olisivat naimisissa tai edes avoliitossa, mutta lapsen hankintaa ei kuitenkaan sidota liittoihin.

No kyllä ne liittyy silleen, että sit ku niitä lapsia on, niin sit on viimeistään otettava vastuunsa ja sitouduttava. Edelleen, että mä en nää sitä niin pahana, jos avoparilla on lapsia, jos niillä on se meininki kuitenkin, että yhdessä ollaan ja vastuu kannetaan, vaikka ei lain mukaan sitä vastuuta sillain oookkaan. No se nyt sitte on, että lapsen kannalta, onko sillä turvallisempaa sitte, jos vanhemmat on naimisissa.

Teemu 23, yhteiskuntatieteellinen tdk

Eräs haastatelluista korosti, ettei lapsen hankinta kuulu automaattisesti mihinkään liittoon, vaan on erillinen päätös. Yhdessä haastattelussa tuli myös esiin ajatus, ettei lapsen hankinta automaattisesti tarkoita parisuhteessa elämistä. Yhden haastatellun osalta perheenperustamissuunnitelmat kohdistuvat lähinnä parisuhteeseen johtuen enemmistöstä poikkeavasta seksuaalisuudesta. Kokonaisuudessaan lapsen hankinta on yksilöllisten valintojen moninainen summa.

Lasten hankintaan vaikuttaa toki muutkin asiat, kuin parisuhteen muoto. Yleisenä lasten hankintaan vaikuttavana asiana mainittiin taloudellisesti turvattu elämäntilanne, johon liittyy läheisesti vakaa työtilanne. Lapselle tulisi olla turvattuna tietyt perusolosuhteet ja vakaa toimeentulo.

Oon siinä asiassa sillä lailla realisti, että jos ei oo kykyä elättää perhettä, nii turha sitä on hankkia. Jos ei oo työpaikkaa eikä oo koulutusta nii aika heikoilla on.

Harri 28, kasvatustieteiden tdk

Yleisesti elämäntilanteen tulisi olla vakaa ja henkilökohtaisten valintojen olla sopusoinnussa muuttuvaa tilannetta ajatellen. Nykyisin elämäntilanne koettiin liiaksi itsekeskeiseksi, opiskelu- tai urapainotteiseksi, jotta lapsen hankintaa voitaisiin vakavasti suunnitella. Lapselle toivotaan läsnäolevat vanhemmat, joilla on lapselle aikaa. Lapselle haluttaisiin myös pysyvä koti, ettei muuttaminen olisi osa arkea. Lapsen saamisessa voi olla kyse myös luonnollisista seikoista, kuten vaikeudesta tulla raskaaksi.

Yleinen elämäntilanne, jos se on epävarma ja sitte ei mielellään mitään uutta epävarmaa siihen sitte. Mutta sitte jos on tosiaan suhteellisen vakaa elämäntilanne, nii ilman muuta.

Vesa 25, informaatioteknologian tdk

Iällä ei koettu olevan minkäänlaista merkitystä lastenhankinnassa, vaikka muutama mainitsikin summittaisia ikiä, joita ennen olisi hyvä lapset hankkia ja silloinkin ajateltiin lapsen etua. Liian vanhat vanhemmat koetaan lapsen kannalta vähemmän hyväksi vaihtoehdoksi. Yhteiskunnan sosiaaliturvajärjestelmään luotetaan myös vahvasti, mikä takaa lapsiperheiden toimeentulon tiukissa tilanteissa. Sinänsä lastenhankintaa pohditaan luottavaisin mielin, vaikka asia ei useimpien kohdalla olekaan ihan ajankohtainen.

Mä uskon, että tän yhteiskunnan sosiaaliturvajärjestelmään niin paljon, että oltas voitu kyllä hankkia lapsia jo aikaemminki, että kyllä aina jollakin tavalla oltas tultu toimeen. Mun mielestä, että jos oikeesti haluaa lapsia, nii ei meillä se raha ois ollu esteenä. Eikä välttämättä ikäkään kyllä... Tietysti yli 20 sais olla, mutta niinkö sen jälkeen niinku ihan riippus ihmisestä ittestä.

Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat eivät uskoneet joutuvansa tulevaisuudessa kokemaan eroa kumppanistaan. Mikäli ero tapahtuisi, ei sen uskottu muuttavan omia tulevaisuudensuunnitelmia kovinkaan radikaalisti. Arjen tasolla ero varmasti vaikuttaisi moniin asioihin, mutta ei kuitenkaan kaikkiin, kuten työhön. Muutama opiskelija oletti, että mahdollisen eron myötä saattaisi urasuuntuneisuus kasvaa. Mikäli perhettä olisi jo perustettu, toivottaisiin vanhempien kuitenkin asuvan melko lähekkäin, jotta lapsilla olisi suhteet molempiin vanhempiin. Lapsista saatettaisiin aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden mukaan erotilanteessa riidellä. Eräs opiskelija oli lähipiiriään seurattuaan päätenyt ajatukseen projektiluontoisesti sovittavasta elämästä. Eri elämänvaiheet nähtäisiin yhteisinä projekteina, jotka hoidettaisiin sitoutuneesti. Luottamus koko elämän kestävään yhteiseen projektiin on hänen kohdallaan horjunut, mutta edelleen ihanteena.

Musta voisi tulla urasuuntuneempi, että musta ois tärkeää, että työssä menee kaikki hyvin ja tota ehkä työkavereitten arvostus ois vieläki tärkeempää ja se olis sillä tavalla vieläki tärkeempi elämänaue sitte. Mutta muuten ei välttämättä kyllä, että aika samalla tavalla tulis muuten varmaan.

Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Muutama opiskelija kertoi mahdollisen eron olevan todella vakava paikka, josta selviäminen olisi suuri haaste. Luonnollisesti suurin osa ei eroa etukäteen edes ajattele, eikä se tunnu omalla kohdalla lainkaan todennäköiseltä vaihtoehdolta. Vain yhden opiskelijan elämässä oli ajankohtaisena pohdinnassa seurustelusuhteen jatkamisen kannattavuus. Muutaman kohdalla oli aikaisemmin ollut vakavia keskusteluita, mutta päätetty jatkaa yhdessä entistä vahvemmin. Aiemmista eroista oli opittu, että omaan selviytymiseen voi luottaa ja erossa ei voi kadota oma osaamispääoma, vaikka toisen ihmisen tärkeän tuen menettäminen onkin suuri menetys.

Meillä oli muutama vuosi sitten semmonen tilanne, että mietittiin minne suuntaan lähetään. Omalta osalta mä huomasin sen, että se kasvatti mua aina vaan enemmän siihen, että okei, jos parisuhde rikkoontuis, nii mulla on ainaki mun opinnot. Ja mulla on ainaki se, että vaikka se toinen katoais mun elämästä, nii se ei voi viiä sitä, mitä mä osaan. Siinä mielessä silleen, että entistä enemmän suuntautuu työelämään ja näyttää sen, että mä seleviän. Siinä mielessä kyllä, että se veis sen tuen, siis sen ihmisen, joka kysyy miten meni ja voisko sen tehdä noin tai noin. Ja varmaan se horjuttais semmosta uskoa siihen omaan selviytymiseen. Toisaalta mä tiän sen, että mä oon kokenu sen, että sisuuntuu vaan ja näyttää kaks kertaa enemmän sen, että minähän seleviän. Se

veis kyllä sen tuen, mutta se ei veis sitä osaamista, eikä veis sitä uskoa, että mä pystyn työelämässä seleviymään.
Aino 23, kasvatustieteiden tdk

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden enemmistön mukaan ei parisuhteeseen ja perheeseen sitoutumisessa ole havaittavissa sukupuolisia eroavaisuuksia, vaan kyse on yksilöllisistä eroavaisuuksista. Sukupuolesta riippumatta opiskelijat korostivat sitoutumisen olevan persoonallisuudesta riippuva asia. Selkeän enemmistön suhteissa molemmat osapuolet nähtiin yhtä sitoutuneina parisuhteeseen ja perheeseen.

Se on täysin yksilöstä kiinni. Mää olisin ilman muuta sitoutunu mun perheeseen.
Harri 28, kasvatustieteiden tdk

Muutama opiskelija kuitenkin toi esiin perheen miespuolisen olevan suuremmassa vastuussa toimeentulon hankkimisesta, jolloin työnkin epäiltiin mahdollisesti vievän miehen ajasta merkittävän osan ja naisen vastuulle jäävän arkiset rutiinit. Muutama opiskelija kertoi myös yleisen käsityksen mukaan perheeseen sitoutumisen olevan naisilla vahvempaa, mutta omalla kohdalla molemmat sukupuolet ovat yhtä sitoutuneita perheeseen. Kaksi miesopiskelijaa kertoi olevansa selkeästi vähemmän sitoutuneita parisuhteeseen ja perheeseen, ja yksi miesopiskelija taas suunnitteli koti-isyyttä. Naispuoliset eivät suuremmin pohtineet omaa sitoutumistaan, jota ilmeisesti pidetään luonnollisena asiana, vaan arvioivat miehen sitoutumista parisuhteeseen ja perheeseen. Eräs naisopiskelija arveli miesten tottuneen lapsuuden kodeissaan äidin hoitavan kotiin ja perheeseen liittyvät asiat ja miehet ovat tottuneet omaan helppoon asemaansa. Samainen nainen korostaakin, että perheessä tulee olla naisella ja miehellä omat vastuualueensa.

Miehillä yleensä vie just se ura mennessään enemmän ku naisilla ja se työelämä niinku saa ne miehet imettyä mukaansa voimakkaammin.
Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

Perheen onnea haastaviksi tekijöiksi mainittiin työ, työttömyys, urahakuisuus, ajanpuute ja työelämän yleinen epävarmuus. Perheen kannalta nähtiin ikävänä asiana, jos jommankumman työ on eri paikkakunnalla. Raha-asioita ei kuitenkaan nähty perheen onnea haastavana tai takaavana asiana, mutta rahalla kerrottiin voitavan helpottaa elämää. Muutama sinkku-elämänvaiheessa oleva opiskelija sanoi perhe-elämän olevan vielä melko kaukana omasta ajatusmaailmasta ja ettei asiaa oltu pohdittu kovinkaan laajasti.

Ehkä jotku epävarmat työtilanteet. Ja se, mitä tossa aikasemmin jo sanoinkin, että tulis vietettyä siellä töissä vähän enemmänki aikaa. Tietysti sitte joku taloudellinen tilanne, että jos kaventuis vaikka tulot, nii ei se olis... Raha ei tee onnelliseks, mutta on helpompi olla onnellinen, jos ei muitten tartte auttaa.
Kari 24, informaatioteknologian tdk

Perheelliset kertoivat itsensä toteuttamismahdollisuuksien olevan tärkeitä ja niiden heijastuvan perheen onnellisuuteen oleellisesti. Perheelliset toivoivat itse saada valita osallistuvatko työelämään vai ovatko lasten kanssa kotona. Lapsiperheiden arjessa taloudelliset seikat ovat osoittautuneet myös toisinaan hiertäväksi kysymyksiksi. Tulevaisuudessa perheen onnea kerrottiin haastavan jonkun perheenjäsenen mahdollinen sairastuminen. Eräs opiskelija arvioi haasteellisissa tilanteissa aina olevan kuitenkin uusi mahdollisuus kehittää ja kehittyä.

Taloudelliset asiat on semmonen jatkuvasti hiertävä juttu perheessä ja mikä voi olla niinku repimässä tai niinku jotenki kadottamassa onnea. Ja että niinku siihen työelämään niinku uppoutuu eikä anna perheelle sitä arvoa, mikä sille mun mielestä kyllä kuuluis, vaan että se työelämä niinku imee, vaikka nyt miehen. Perheen onnea vois sitte tietysti rikkoa semmonen niinku joku paha sairastuminen.
Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

Tulevaisuudessa aikuistuvat yliopisto-opiskelijat näkisivät oman perheensä olevan melko perinteisen tottumuksen mukainen. Tulevaisuuden unelmaperheeseen kuuluisivat kahden aikuisen lisäksi yhdestä kolmeen lasta, muutamalla useampiakin. Osa opiskelijoista laski perheeseen kuuluviksi myös kotieläimet, joista yleisimmin mainittiin koira. Tuleviin perhetoiveisiin liittyi noin puolella opiskelijoista myös ulkoiset puitteet. Suosittua oli omakotitalo rauhallisella seudulla, missä olisi lasten hyvä kasvaa, helpot kulkuyhteydet työpaikoille, runsas etäisyys naapureihin ja kaikin puolin riittävästi tilaa elää. Kaupungissa ja kerrostalossa asumista haluttiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta välttää. Toinen puoli opiskelijoista taas yhdistää tulevaan perheeseen vain siihen liittyvät henkilöt ja kaikki muut seikat ovat vähempiarvoisia. Osa mainitsi toivovansa, että perheen kaikki jäsenet voisivat elää terveinä onnellista ja tasapainoista elämää sekä viettää perheen yhteistä aikaa. Tulevaisuudessa toivottiin omalla perheellä olevan hyviä ystäviä ja hyvät suhteet isovanhempiin. Materiaalisten hankintojen toivottiin perustarpeiden osalta olevan kunnossa ja että perheenjäsenet voisivat harrastaa haluamiansa asioita.

Mää luulen, et siinä on sopivasti tilaa, puusauna, sais olla matkaa naapuriin ja tilava piha, todennäköisesti kaupungin ulkopuolella. Ehkä eläimiä, pari koiraa, ehkä... Ainaki yks onnellinen pariskunta ja varmaan niitä lapsiaki. Kuitenki omassa rauhassa, että ei missään kerrostalokopperossa.
Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Kaksi opiskelija kertoi, etteivät koskaan olleet kyenneet hahmottamaan itseään perheelliseksi. Heidän unelmansa perheestä liittyvät lähinnä tasapainoiseen elämään ja jokseenkin toimivaan parisuhteeseen. Yksi perheellinen opiskelija huomasi tulevaisuuden ihanneperhettään miettiessään elävänsä juuri tällä hetkellä ihanteitaan vastaavassa perheessä.

Tää on sinänsä jännä asia, koska mä en oo hirveesti ikinä miettiny, että mä perustaisin perhettä tai että mä en oo ikinä nähny itseäni perheellisenä. Mutta en nyt tiedä silleen, että lähinnä se, että olis niinku se jokseenkin edes toimiva parisuhde jonkun kanssa ja sitte ois niinku sellanen ei mitään taloja ja kesämökkejä, kuhan nyt olis semmone mukava ja toimiva olotila, oli sitten yksin tai yhdessä. Että olis silleen tyytyväinen siihen elämäänsä, ettei hakemalla hakis jotain. Sellanen rauhallinen ja tai ei voi sanoo rauhallinenkaan, mutta jokseenki tasapainonen. Sopivasti haasteita ja tällasta näin. Salla 25, humanistinen tdk

7.3.4 Muut suunnitelmat ja haaveet

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden selkeällä enemmistöllä ovat erilaiset harrastukset tärkeässä asemassa. Harrastuksiin kuuluu esimerkiksi liikunta, lukeminen, valokuvaus, hevoset, moottoripyöräily ja laulaminen. Erityisesti pitkäaikaisten harrastusten uskottiin ja toivottiin säilyvän myös tulevaisuudessa. Liikunnallisille harrastuksille toivottiin lähiaikoina saatavan järjestetyksi enemmän aikaa. Nykyisin elämä koettiin kiireiseksi ja epäsäännölliseksi, jolloin säännöllinen harrastaminen on melkoisen vaikeaa.

Kyl mä toivoisin, että mä pystyisin sitte harrastamaan liikuntaa enemmän, ku mitä mä oon nyt harrastanu. Mua kiinnostas käyä kuntosalilla, mutta nyt se on jotenki vaan jääny nyt tässä ko on tehny gradua ja kaikki on jotenki niin kauheen epäsäännöllistä nii se on. Kun ois se työ, nii sitte pystys suunnittelemaan, että sitte siitä vois tulla ihan semmonen rutiini, et tietynä päivänä tekis aina jotain. Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Harrastukset on enemmistölle aikuistuville opiskelijoille hyvin tärkeitä, jopa henkireikiä. Harrastaessa itselle mielekkäitä asioita kerrottiin huolien unohtuvan, parhaimmillaan saavutetaan tasapainoinen olotila, tavataan kavereita, ilmaistaan itseä ja kohotetaan kuntoa. Muutama kertoi mielellään tinkivänsä harrastuksistaan perheen, työn tai opiskelun niin vaatiessa, mutta samalla toivoivat saavansa pian aikaa myös itselleen. Vain kahdella opiskelijalla ei ollut ajanpuutteen vuoksi minkäänlaisia harrastuksia, mutta tulevaisuudessa toivoivat tilanteen muuttuvan. Tulevaisuudessa harrastuksille toivottiin löytyvän enemmän aikaa, kun opintojen vaatima osuus

ajankäytöstä tulee valmistumisen myötä vähenemään. Muutama opiskelija hieman haikaili nykyisten harrastusten jäävän valmistumisen myötä, koska harrastukset ovat nykyiseen elämäntilanteeseen ja olosuhteisiin sidottuja. Työn ja harrastusten ei ennakoitu tulevaisuudessa häiritsevän toisiaan, vaan ovat kaksi rinnakkain olevaa toisistaan erillistä tärkeää asiaa. Vain muutamalla oli ajatuksissa ihan uusien harrastusten aloittaminen, yleisempää olikin nykyisten harrastusten vahvistaminen tai entisten harrastusten elvyttäminen.

No kyllä ne on tai siis ehkä ne on enemmänki tai jotku harrastukset on mahottoman tärkeitä, mutta ei sillä tavalla, että ei ne menis semmosten tärkeitten vaikka työjuttujen edelle, enkä lähtis hirveen kauaks niitä harrastamaan. Mut kyl ne tärkeitä on. Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Maantieteellinen sijoittuminen on valmistumisen kynnyksellä oleville aikuistuville yliopisto-opiskelijoille ajankohtainen pohdinnan aihe. Tärkeimpänä asiana asuinpaikan valinnassa nähtiin työpaikka. Työn perässä oltiin valmiita muuttamaan ainakin valmistumisen jälkeen, jolloin työkokemuksen kartuttaminen on tärkeää.

Jotenki sitä mieltis, että ehkä sitä asuski vaan Helsingissä ihan nyt kaks tai kolme vuotta ja sitte muuttaski pois, että sitte mullaki ois työkokemusta niin paljo, että saisi varmaan helpommin muualltakin töitä, ettei sen tarvis olla välttämättä siellä. Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Pääkaupunkiseudulle ei enemmistö toivonut jouduttavansa muuttamaan. Tampere ja Jyväskylä mainittiin useimmiten paikkakunnista houkuttelevimpina. Muutama toivoi asuvansa maaseutumaisessa ympäristössä, josta kuitenkin olisi lyhyt matka läheiseen isohkoon kaupunkiin ja työpaikkaan. Kohtuullinen työmatka olisin noin tunti suuntaansa. Asuinpaikalta toivottiin työn lisäksi myös peruspalveluita, turvallisuutta, rauhallisuutta, harrastusmahdollisuuksia, hyviä kulkuyhteyksiä, lapsille kunnollisia kouluja ja jatkokoulutusmahdollisuuksia.

Se mihin voisin muuttaa on tämmönen keskisuuri kaupunki, tuo Tampere on esimerkiksi aika hyvä, se alkaa jo oleen siinä rajoilla, että sen isommaks ei enää. Mut sitte taas tämmönen pieni kaupunki tuntuu vähän kuolleelta. Kyllä sen pitää olla kyllin suuri kaupunki, että siellä on sitte kans elämää. No joo sopivat kulkuyhteydet, jos tarvii matkustella ja tietysti että olis töitä. Olisin kyllä valmis kulkeenki sen työn takia, mutta se välimatka ei saa olla kovin pitkä, ehkä ajassa autolla ajaessa noin tunti. Petri 23, humanistinen tdk

Siinä vaiheessa, kun ei vielä ole lapsia, ollaan valmiita muuttamaan työn perässä. Perheen kasvaessa ja työkokemuksen karttuessa toivotaan elämään tulevan vakautta ja asuinpaikan vakiintuvan. Perheellisten ja parisuhteessa elävien suunnitelmiin

vaikuttavat monilta osin muidenkin osallisten henkilöiden mielipiteet ja tarpeet. Muutama ajatteli tulevaisuudessa asuvansa ja työskentelevänsä ainakin muutaman vuoden ulkomailla, mutta palaavansa kuitenkin viimeistään eläkeiässä Suomeen.

No tällä hetkellä kyllä olisin valmis muuttamaan työn perässä. Tietenki sitte jos joskus on lapsia ja semmosta vähän niinku pysyvämpää omaisuutta, talo tai muuta nii sitte se on eri asia. Ei nyt ainakaan näin alkuvaiheessa, että vois ihan hyvinki muuttaa. Salla 25, humanistinen tdk

Muita suunnitelmia aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla oli vaihdellen. Matkustelu oli muutamien opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmissa vahvana. Parisuhteessa elävät kertoivat kumppanillaan olevan suunnitelmia, jotka mahdollisesti tulisivat vaikuttamaan haastatellunkin elämään. Tällaisia seikkoja olivat kumppanin työ ulkomailla ja merkittävä asema työelämässä. Eräällä sinkulla oli suunnitelmissa heilan hankinta. Muita suunnitelmia aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla oli levyttämiseen ja kirjallisen tuotoksen julkaisemiseen liittyen.

Tota... Mun mies haluais asua ulkomailla. Mää taas suhtaudun siihen vähän sillä tavalla, että mä en haluais muuttaa elämää niin paljon, että ois kiva jos ois niinku kavereitten ja vanhempien ja sukulaisten niinku silleen lähettyvillä. Se on oikeestaan semmonen, mut kyllä musta tuntuu, et mä oisin valmis asumaan pari vuotta ulkomailla varsinki jos ois lapsia, nii sitte ois kuitenkin sitte se elämäntehtävä siinä sen aikaa. Piia 25, yhteiskuntatieteellinen tdk

Kokonaisuudessaan tulevaisuus avautui aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden hahmotelmissa monipuolisena ja mahdollisuuksia tarjoavana, kaiken kaikkiaan ihan hyvänä. Suurempia pelkoja ei tulevaisuudessa nähty ja valmistuminenkin alkaa olla ihan arjen tasolla lähestyvä etappi. Elämää eletään päivä kerrallaan eikä tulevia asioita surra ennalta. Palasten luotetaan loksahdavan kohdalleen ja kaikki asiat ratkeavat ennemmin tai myöhemmin. Tarkemmin asioita ajateltuaan eräs opiskelija huomasi kuinka monessa hän onkaan mukana ja etteivät hetkelliset ajatukset elämän suppeudesta pidäkään paikkaansa.

Että itse asiassa elämässä on niinku aiva, sit vasta ku alkaa pohtimaan, että mitä, tähän nyt on vähän semmosta keskustelua, että mitä sinulle kuuluu, minkälaista sinun elämä on tyyliin tai minkälaista minulla tällä hetkellä on ja minkälaista sen luulee tai ajattelee olevan tulevaisuudessa. Just nyt tän keskustelun aikana niinku huomaa sen, että ite asiassa tosi monessa niinku, semmosessa, että vaikka monesti aattelee, että kylläpä on pienet elämän ympyrät, nii huomaa siellä niinku semmosia monta niinku pientä kokonaisuutta, missä on niinku mukana tai missä on tähän mennessäki ollu mukana. Ja semmosia niinku monia juttuja semmosia mukavia asioita ja semmosia, että se tuntuu se elämä ihan mukavalta. Että menee eteenpäin ja vie mennessään, nii... Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

Yhden opiskelijan elämään ei juuri nyt todellisuudessa mahdu muuta kun valmistuminen. Vasta valmistumisen jälkeen on hänen osaltaan aika katsella elämää kokonaisuutena ja tehdä uusia suunnitelmia vahvemmalta pohjalta. Toinen opiskelija koki valmistumisvaiheen olevan erityisen kiivasta aikaa, jolloin elämän eri osa-alueet ovat kilpailutilanteessa.

Oikeestaan niin, että tutkinto ulos ja sen jälkeen katellaan uudestaan.

Jaakko 25, humanistinen tdk

Yleisesti opiskelijat korostivat, että toivovat ainakin osan suunnitelmistaan toteutuvan, mutta totesivat realistisesti, että tuskin kuitenkaan kaikki suunnitelmat toteutuu. Saattaa olla myös niin, että elämä tuo eteen aivan uusia ja ennakoimattomia mahdollisuuksia, joista ei tällä hetkellä ole aavistustakaan. Myös vanhat suunnitelmat jalostuvat ja hioutuvat elämän edetessä.

Mä oon sillä mielellä, etä mä haluaisin toteuttaa näistä ainaki osan, et hirveen pitkälle mä en haluu suunnitella. Mä tiiän, että asiat tulee kuitenkin muuttumaan niin paljon tässä vuosien aikana.

Teemu 23, yhteikuntatieteellinen tdk

Ihanteellinen tulevaisuus määriteltiin onnelliseksi, tasapainoiseksi ja monipuoliseksi elämäksi. Elämässä ei tapahtuisi kovinkaan suuria ja yllättäviä muutoksia, parisuhde olisi kunnossa, perhe kasvaisi ja työssä saisi sopivasti vastuuta. Ihanteelliseen tulevaisuuteen liitettiin myös jatko-opinnot, järkevät ja joustavat työajat, hyvä palkka, jolla voisi myös velat maksaa sekä harrastukset ja viihtyisä asunto. Ihanteellisessa tulevaisuudessa ei olisi jatkuva kiire, vaan olisi aikaa läheisille ja tärkeille ihmisille. Ihanteellinen tulevaisuus ei olisi kuitenkaan jatkuvaa auringonpaistetta ja menestystä, vaan elämään kuuluu oleellisesti myös pienet vastoinkäymiset ja vaihtelevat tilanteet. Ihanteellisen tulevaisuuden tulisi olla erään opiskelijan mukaan enneminkin realistista tulevaisuutta ja saavutettavissa olevaa, kuin suppeista ihanteista muodostuvaa.

No se ois tota semmonen tasapainonen, mutta ei tietenkään pelkkää menestystä, koska sitä menestystäkään ei sitte huomaa, jos ei välillä oo vähän huonooki. Semmonen tavallaan, että parempia ja huonompia päiviä ja sitte, että tulee ehkä erilaisia tilanteita, että ei vaan leipääny. Se ois mun mielestä aika hienoo ja sitte jos pystyy vielä myöhemmin etenemään ja kehittymään, että vaikka hankkis jotain lisäkoulutusta.

Petri 23, humanistinen tdk

Ois terve. Ois sen varran itsekuria, että tulis tehtyä ne asiat, mitkä on syytä tehdä. Ja että olis tarpeeks aikaa olla niitten ihmisten kanssa, joitten kanssa haluais olla, että ei olis kovin hirveä kiire. Kiireki saa toisaalta tekemään, mutta kuitenkin. Ehkä se taloudellinen puoli on otettava vielä mukaan. Onnellista elämää kaikin puolin.

Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

7.4 Tyypittely tulevaisuuteen suhtautumisen mukaisesti

7.4.1 Eri tyyppien erilaiset tulevaisuudennäkymät

Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat ovat monilta osin hyvin yksilöllisiä. Yksilöllisistä vaihteluista ja eroavaisuuksista huolimatta voidaan heidän nähdä muodostavan tyyppejä, joiden tulevaisuutta koskevissa käsityksissä on samankaltaisuuksia. Tyypittely tuo karkeasti tiettyihin piirteisiin keskittyen samanaikaisesti esille opiskelijoiden keskinäistä samankaltaisuutta ja erilaisuutta. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat voidaan tulevaisuudennäkymien mukaisesti jaotella neljään eri tyyppiin, jotka ovat *epävarma ja jäsentymätön tulevaisuus*, *tulevaisuus yhden tekijän varassa*, *tulevaisuus muotoutuu omassa ohjauksessa ja selkeä tulevaisuus*.

Epävarma ja jäsentymätön tulevaisuus –tyyppi on aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden osalta vähemmistönä, kaksi henkilöä 15:sta. Tämän tyyppin edustajien tulevaisuuden suunnittelu on vähäistä ja päivä kerrallaan -tyylistä. Suunnitelmia on vähän, ne ovat epävarmoja eikä niiden toteutumista nähty todennäköisenä. Tulevaisuuteen suhtaudutaan epäilevästi, pelokkaasti, mutta kuitenkin avoimin mielin ja vastaanottavaisesti. Luottamus omaan kykyyn vaikuttaa tulevaisuuden muotoutumiseen on heikko. Suurin osa asioista tapahtuu sattumalta tai jotenkin vaan asiat menevät niin kuin menevät. Elämälle ei ole asetettu erityisiä tavoitteita, kaikki mitä saavutetaan on positiivista. On parempi olla odottamatta mitään, niin voi joskus yllättyä positiivisestikin. Aiemmat kokemukset suunnitelmista ja niiden toteutumisesta eivät ole kannustavia. Tähänastiset suunnitelmat eivät ole toteutuneet, miksi niitä kannattaisi nytkään tehdä? Epävarma ja jäsentymätön tulevaisuus -tyypin elämäntilanteessa on elämää ankkuroivat tekijät vähissä. Opinnot eivät suju toivotulla tavalla, työkokemus on vähäistä, työtä ei ole lähitulevaisuudessa tiedossa, eikä työ edes kiinnosta. Parisuhde on epävarma tai sitä ei ole lainkaan. Elämän mielekkyyden juoni on hatara.

Haastattelija: No kuinka sää suhtaudut tulevaisuuteen ylipäänsä?

No se on semmonen jännä juttu nähdä mitä tapahtuu. Jotenki joskus on ollu semmonen tunne, että kaikki muutokset tuntuu kauheen pahalta, että niinku kaikki asiat menis vaan huonommiks. Jotenki niinku tässä ajassa on semmonen niinku uhka, et kaverit valmistuu ja häippäsee johonki ja jotenki

niinku tuolla opiskelijapiireissä, niinku ainejärjestöpiireissä porukka on kokonaan vaihtunu. Joskus tuntuu, että sitä niinku vihaa muutoksia... Jaakko 25, humanistinen tdk

Tulevaisuus yhden tekijän varassa –tyyppi on myös melko harvinainen aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa, 15:sta haastatellusta kolme kuuluu tähän tyyppiin. Tämän tyypin edustajalle on ominaista, että elämässä on yksi keskeinen asia, johon muut suunnitelmat kytkeytyvät. Suhtautuminen tulevaisuuteen on ajelehtivaa ja vaihtelevaa, toisinaan luottavaista, toisinaan epätoivoista. Koko tulevaisuus hahmotetaan yhden merkittävässä asemassa olevan seikan kautta. Tämä keskeinen asia aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on puoliso, opiskelu tai työ. Tavoitteetkin liittyvät lähinnä yhteen merkittävään asiaan ja mahdolliset muut tavoitteet ja haaveet hahmotetaan sen kautta. Suunnitelmat eivät ole itsenäisiä eivätkä vahvoja. Aiempia suunnitelmia on ollut kohtalaisesti ja ne ovat toteutuneet vaihdellen ja joustavasti. Tulevaisuus yhden tekijän varassa -tyypin elämässä on vaikeuksia opinnoissa tai työssä. He elävät parisuhteessa tai avioliitossa.

Haastattelija: No suunnitteleksää yleensä elämää?

Edelleenki aikasemmin kyllä. Musta tuntuu, että mä oon suunnitellu paljonki, mutta se, että kuinka moni niistä suunnitelmista on toteutunu on vähän eri asia. Nyy mä oon pikkuhiljaa joutunu semmoseen ajautumisvaiheeseen, että mä en ehkä niin kauheen hyvin ehkä enää suunnittele. Aika vaan valuu käsistä jonnekin, tavallaan on tullu vähän semmonen tehottomuuden aika. En tiä onko se jonkulainen stressireaktio, koska ei oo mitään mistä ottaa isompaa stressiä, mutta kumminki ei saa aikaseks ja tulee laiskoteltua tavallaan paljo enemmän, mutta sekään ei oo semmosta lepoaikaa. Kokoajan on jonkulainen käsijarru päällä.

Annika 25, matemaattis-luonnontieteellinen tdk

Tulevaisuus muotoutuu omassa ohjauksessa –tyyppi muodostaa selkeän enemmistön aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden joukossa, kahdeksan 15:sta. Heillä on runsaasti erilaisia suunnitelmia elämän eri osa-alueilla. Haasteena onkin erilaisten suunnitelmien kokonaiskuvan muodostaminen ja toteuttaminen. Tulevaisuuteen suhtaudutaan luottavaisesti ja realistisesti. Tulevaisuutta pohditaan ja tehdään suunnitelmia, mutta tiedostetaan, etteivät kaikki suunnitelmat tule toteutumaan ja uusia mahdollisuuksia ilmenee jatkuvasti. Oma vaikutus tulevaisuuden muotoutumiseen on tämän tyypin edustajien mukaan vahva. Kokonaisuuteen vaikuttaa kuitenkin monet muutkin seikat, vaihtelevat tilanteet huomioidaan ja niihin reagoidaan. Elämässä on runsaasti erilaisia elämän osa-alueille sijoittuvia tavoitteita ja mukavia haaveita, liittyen esimerkiksi työuraan ja perheeseen. Aiemminkin tulevaisuutta on suunniteltu ja hahmoteltu runsaasti, ja osa ajatuksista on toteutunut ja osa jäänyt toteutumatta. Kuitenkin oma

suunnittelu on koettu merkitykselliseksi ja se on ikään kuin pohjustanut tulevia tapahtumia. Tulevaisuus muotoutuu omassa ohjauksessa –tyypillä on melko vakaa elämäntilanne. Elämän kokonaisuus on hahmottumassa kaikin puolin valmistumisen myötä. Tämän tyypin edustajat ovat sinkkuja tai elävät parisuhteessa. Työkokemus on runsasta ja monipuolista. Lähestyvän valmistumisen myötä valta-osa on työelämässä ainakin osin mukana.

Haastattelija: Miten sää suhtaudut tulevaisuuteen yleensä?

No tottakai se jännittää, mut ei se oo semmosta pahaa jännitystä, et se on sellanen positiivinen jännitys, pieni kutina. Semmonen vähän niinku et menee jonkun ihmisjoukon eteen niin, semmonen kihelmöivä tunne. Ei se nyt silleen, et ihan luottavaisesti, vaikka nyt onkin kaikkee epävarmuutta työmarkkinoilla, mut ei se nyt sinänsä. Kyllä mä uskon, että ihminen aina niinku saa itensä jollakin tapaa raiteille, ei oo mitään sellasia suuria, aina pärjää. Asioilla on tapana järjestyä.

Salla 25, humanistinen tdk

Selkeä tulevaisuus –tyyppi on aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden ryhmässä toistaiseksi vähemmistönä, mutta luultavasti muiden tyyppien edustajista osa siirtyy tämän tyypin edustajaksi myöhemmin elämän selkiytyessä. Tähän tyyppiin kuuluu 15:sta haastatellusta yliopisto-opiskelijasta kaksi. Selkeä tulevaisuus -tyypillä elämä tulee jatkumaan valmistumisen jälkeenkin pääosin samanlaisena, vain opiskelun osuus pienenee. Elämä koetaan monipuolisena ja arvellaan sen jatkossakin sellaisena säilyvän. Tulevaisuuteen suhtaudutaan luottavaisesti ja sitä hahmotellaan konkreettisten asioiden kautta. Aiemmat elämäkokemukset ovat tuoneet vahvuutta nähdä asiat realistisesti ja laajentaneet arviointipohjaa. Tulevaisuuden kokonaisuuteen vaikuttavat lukuisat seikat samanaikaisesti, oma osuus viimekädessä on kuitenkin merkittävin. Tavoitteena ja haasteena on yhdistää elämän eri osa-alueet toimivaksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi. Suunnitelmat ovat konkreettisia ja niiden toteuttamismahdollisuudet huomioidaan alusta alkaen. Suunnitelmat tehdään joustavalle perustalle ja niitä ollaan tarpeen vaatiessa valmiita muokkaamaan. Selkeä tulevaisuus –tyypin elämäntilanne on vakiintunut. Perhettä ollaan jo perustettu, työkokemus on vankka tai työelämässä ollaan parhaillaankin vahvasti mukana.

Haastattelija: Kuinka pitkälle ne suunnitelmat yltää ajallisesti?

Riippuu vähän mistä asiasta on kyse. Onko kyse talon rakentamisesta vaiko koulutuksesta vaiko työstä vaiko lasten saamisesta kautta hankkimisesta. Riippuu vähän mikä asia se on. Oon mä näitä kaikkia kuitenkin miettiny jollakin tasolla. Mutta on siellä syvempiä ja pitempiä toisia ja sit vähän niinku ohimennen ikäänku.

Hanna 26, kasvatustieteiden tdk

TAULUKKO 2. Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tyyppittely tulevaisuuteen suhtautumisen mukaan.

TYYPIT JA TULEVAISUUTEEN SUHTAUTUMINEN	<i>Epävarma, jäsentymätön tulevaisuus -tyyppi</i>	<i>Tulevaisuus yhden tekijän varassa -tyyppi</i>	<i>Tulevaisuus muotoutuu omassa ohjauksessa -tyyppi</i>	<i>Selkeä tulevaisuus -tyyppi</i>
Tulevaisuuden suunnittelu	Vähäistä, epävarmaa	Sidottu yhteen asiaan, ei kovin itsenäistä	Runsasta, yritetään yhdistää kokonaisuudeksi	Elämä jatkuu kuten ennenkin, monipuolista
Suhtautuminen tulevaisuuteen	Pelokas, tulevaisuus avoin	Vaihteleva	Luottavainen, realistinen	Luottavainen, konkreettinen ja perspektiiviä elämään
Tulevaisuuteen vaikuttavia asioita	Sattuma, oma osuus pieni	Tulevaisuus riippuvainen yhdestä asiasta, jonka mukaan yritetään luovia	Itse pääosin, muutkin tekijät huomioidaan kokonaisuudessa	Kaikki asiat vaikuttavat, kokonaisnäkemys vahva
Tavoitteita elämässä	Vähän	Jonkin verran, ei kovin vahvoja	Runsaasti elämän eri osa-alueilta	Yhdistää elämän eri osa-alueet hyväksi kokonaisuudeksi
Aiemmat tulevaisuuden-suunnitelmat ja toteutuminen	Vähän suunnitelmia, toteutuminen heikkoa	Kohtalaisesti suunnitelmia, toteutuminen joustavaa	Paljon erilaisia suunnitelmia, toteutuminen vahvaa ja joustavaa	Selkeitä ja konkreettisia suunnitelmia, toteutuminen vahvaa ja joustavaa
Elämäntilanne	Sinkku, epävarma parisuhde	Parisuhde, avioliitto	Sinkku, parisuhde	Perheellinen

7.4.2 Menneisyys ja tulevaisuus läsnä nykyisyydessä

Eri tyyppien taustalla on nähtävissä elämän aiempien vaiheiden merkitys nykyiseen elämäntilanteeseen sekä tulevaisuudennäkymiin. Taustalla on yksilökohtaisesti hyvin monenlaisia elämäntapahtumia, eikä niistä voida tehdä suoria päätelmiä nykyisyyteen tai tulevaisuuteen. Jokainen yksilö muodostuu yksilöllisistä aineksista ja kokemukset ovat yksilöllistä pääomaa tai rasiitetta. Edellä esitettyjen tyyppien taustoilla on nähtävissä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden osalta tyyppikohtaista yhteneväisyyttä. Käsitys oman itsen merkityksellisyydestä nykyisyyden ja tulevaisuuden muotoutumisessa ja vaikutusmahdollisuuksista on keskeinen eri tyyppien

eroavaisuus. Käsitys elämän ja asioiden ohjailtavuudesta on nähtävissä kaikkien tyyppien elämän eri vaiheissa.

Epävarma ja jäsentymätön tulevaisuus –tyypin edustajilla on negatiivisia kokemuksia aiempien suunnitelmien teosta ja niiden toteutumisesta. Nykyisinkin elämä sisältää vähän tavoitteita ja suunnitelmia eikä niiden oikeastaan odoteta toteutuvan. Sattuma on merkittävin elämää ohjaava asia. Tulevaisuus on epäselvä ja pelottava asia. Ajattelussa on nähtävissä asiantilasta toiseen johtavaa kehämäisyyttä. Sama toistuu kaikissa tyypeissä, mutta jokaiselle tyypille kehämällisyys näyttäytyy erilaisena. *Tulevaisuus yhden tekijän varassa –tyypissä* ollaan riippuvaisia yhdestä oman määräysvallan ulkopuolella olevasta asiasta, jonka mukaan ollaan valmiita muokkaamaan alituisesti omaa elämää ja tulevaisuudensuunnitelmia. Tulevaisuutta ei oikeastaan voida sitoutuen suunnitella, vaan elämä on ikään kuin vailla pysyviä rakenteita. *Tulevaisuus muotoutuu omassa ohjauksessa –tyypille* on ominaista runsas suunnittelu ja vaihtoehtojen pohdinta. Osa suunnitelmista on toteutunut ja osa jäänyt toteutumatta. Suunnittelu on koettu mielekkääksi ja asioiden kehittymisen kannalta tärkeäksi asiaksi. Tulevaisuudessakin suunnittelu saanee merkittävän aseman. *Selkeä tulevaisuus –tyypissä* tulevaisuutta on hahmoteltu rohkeasti ja suunnitelmat on myös toteutettu konkreettisesti. Ripeä ja konkreettinen toiminta jatkunee samantyyllisenä jatkossakin. Tavallaan tulevaisuus on saanut jo vahvat suuntaviivat, jotka perustuvat jo aiemmin tehtyihin ratkaisuihin, kuten perheeseen.

Kaikilla aikuistuvilla opiskelijoilla tyyppistä riippumatta on ajatuksissa päällimmäisenä valmistuminen. Tulevaisuuden muita asioita on myös pohdiskeltu ja hahmoteltu, mutta varsinaisten suunnitelmien toteuttaminen on hyvin vaihtelevaa. Elämässä voi tapahtua nopeasti suuria muutoksia. Valmistuminen on eräänlainen pullonkaula, jonka jälkeen elämä nähdään muotoutuvan ainakin osin uudelleen. Toisilla elämä voi muuttua radikaalisti ja nopeasti, toisilla elämä jatkuu kuten ennenkin. Edellä esitelty tyypittely ja tyyppi, johon opiskelija tällä hetkellä kuuluu, tulee todennäköisesti vaihtumaan, tosin yksilöllisellä aikataululla. Tyypeissä siirtyminen voi olla kaksisuuntaista, mutta yleisintä lienee siirtyminen kohti jäsenyneempää tulevaisuuden tilaa. Tosin tulevaisuuteen suhtautuminen, sen hahmottaminen ja suunnitteleminen saattaa olla yksilötasolla melko vakaa ja persoonallinen piirre. Eli nykyisin vähän suunnittelevat eivät suunnittele jatkossakaan ja laajasti hahmottelevat jatkavat erilaisten vaihtoehtojen

kartoittamista, myös suunnitelmien toteuttamisen taso vaihtelee. Ainahan on huomioitava yksilöissä ja heidän ympärillään tapahtuvat muutokset, joiden merkitystä voidaan tässä yhteydessä vain arvailla. Elämässä tapahtuvat muutokset voivat ikään kuin pakottaa yksilöitä kehittymään ja vastaamaan uusiin haasteisiin kasvattamalla yksilössä aiemmin heikompina ominaisuuksia.

8 POHDINTA

8.1 Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmat

Aikuistuvilla alle 30-vuotiailla yliopisto-opiskelijoilla avautuu elämässään uusi vaihe maisterin tutkintoon valmistumisen myötä. Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää suunnittelevatko aikuistuvat yliopisto-opiskelijat tulevaisuuttaan ja millaisista aineksista tulevaisuudensuunnitelmat muodostuvat. Tutkimuksessa selvitellään myös kuinka elämän eri osa-alueita pyritään yhdistämään ja mitkä asiat ovat tulevaisuutta suunniteltaessa tärkeimpiä. Elämän ja tulevaisuuden suunnittelua pidetään itsestään selvyytensä ja elämänvalintoja arkisina asioina (ks. Bell 1997; Giddens 1991; Puhakka 1998).

Aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla on vaihtelevasti tulevaisuudensuunnitelmia ja ne sisältävät osin erilaisia ja osin samanlaisia aineksia (ks. Hirsjärvi & Remes 1986). Elämäntilanteet kokonaisuutena heijastuvat erilaisiin suunnitelmiin merkittävästi. Yhdistävänä tulevaisuuteen liittyvänä seikkana kaikilla tutkituilla yliopisto-opiskelijoilla on opintojen loppuvaiheeseen sijoittuvan gradun tekeminen ja korkeakoulututkinnon valmistuminen. Valmistumisen jälkeistä elämää kaavaillaan, mutta valmistuminen on ajatuksissa voimakkaimpana ja osin häiriten tulevaisuuden suunnittelemista pidemmällä aikajänteellä. Kokonaisuutena elämä koetaan opintojen loppuvaiheessa kiireiseksi. Valmistumisen myötä alkaa ”oikea” aikuisten elämä. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat kokevat vaihtelevasti olevansa aikuisia. Aikuisuuteen liitetään vahvasti oman elämän hallinta, vastuullisuus, työ sekä taloudellinen itsenäisyys. Kokemusta aikuisuudesta heikentävät tutkinnon ja työn puuttuminen sekä niiden kautta epävarma taloudellinen asema. Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden identiteetti ja elämä kokonaisuudessaan on voimakkaassa muutosprosessissa (ks. Antikainen 1998; Havighurst 1974). Nuoruus päättyy esimerkiksi Puhakan (1998) mukaan ammattiin valmistumisen, työelämään siirtymisen ja parisuhteen myötä.

Tulevaisuudensuunnitelmien aikaperspektiivi ulottuu muutamien vuosien päähän. Kaukaisempiakin tapahtumia hahmotellaan, mutta ne koetaan varsinaisia suunnitelmia

summittaisemmiksi. Mitä lähempänä lähitulevaisuudessa suunnitellut tapahtumat ovat, sitä tarkempia, yksityiskohtaisempia ja realistisempia ne ovat. Opintojen suunnittelu koetaan välttämättömäksi ja sitä tehdään jatkuvasti ja tietoisesti. Opintoja suunnitellaan lukukaudesta muutamaaan lukuvuoteen.

Tässä tutkimuksessa aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudessa lähimpänä on gradun tekeminen ja valmistuminen. Seuraavana tulevaisuudessa on työelämään siirtyminen ja oman aseman vahvistaminen oman alan työtehtävissä. Perheellisillä ovat suunnitelmat samansuuntaisia, perhe on kaikkien suunnitelmien lisänä, eikä kavenna muiden elämäntilanteiden osuutta. Valmistumisen lähestyessä aletaan valmistautua uuteen elämänvaiheeseen kaikkine muutoksineen, jolloin useat samanaikaiset suuret projektit hidastavat muiden elämäntapahtumien etenemistä. Ajatukset ovat samanaikaisesti sidottu moniin merkittäviin ja työstettäviin asioihin. Elämä ja tulevaisuus muodostavat palapelin, jonka palaset on järjestettävä uudelleen eheäksi kokonaisuudeksi (ks. Dunderfelt 1997).

Valmistumisen jälkeiset suunnitelmat ovat vaihtelevia ja yksilöllisiä. Giddensin (1991) mukaan laajat valinnanvaihtoehdot aiheuttavat ongelmia, mikä on tässäkin tutkimuksessa havaittavissa. Omaa ammattitaitoa ja selviytymistä työelämässä pohditaan. Useimmiten valmistumisen jälkeen suunnitelmissa on koulutusta vastaavan työn hankkiminen. Osa yliopisto-opiskelijoista on työelämässä jo mukana ja heidän tavoitteenaan on vahvistaa asemaansa työelämässä. Osalla on työelämästä kuitenkin hyvin vähän kokemuksia, mikä aiheuttaakin epävarmuutta tulevaisuutta ajateltaessa. Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmat ovat pääosin realistisia ja saavutettavissa olevia. Myös Taajamo (1992) tulkitsi tutkimuksessaan yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuusajatelmia sosiaalisista suhteista, perheen perustamisesta, ammatista ja työstä realistisiksi.

Yliopisto-opiskelijoista vähemmistöllä on jo perhettä, suurimmalla osalla perhe on vasta suunnitelmissa. Salmela-Aron (1996) tutkimuksessa avioituneet, vakiintuneet ja perheelliset olivat muissa elämäntilanteissa olevia yliopisto-opiskelijoita enemmän päämäärätietoisia ja kertoivat perheeseen liittyvistä tavoitteista useammin. Myös tässä tutkimuksessa perheellisten elämäntilanteet ja tulevaisuudennäkymät ovat muita opiskelijoita varmemmalla pohjalla ja suunnitelmat ovat konkreettisesti sidottuja.

Tulevaisuutta suunnitteleamalla halutaan välttää ei-toivottavia tapahtumia (ks. Bell 1997). Perheellisten elämään vaikuttaa muiden läheisten ihmisten elämäntilanteet olennaisesti.

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmiin kuuluvat myös jatko- ja täydennyskoulutus valmistumisen jälkeen tai työuran käynnistyttyä. Kaikki haastatellut pitävät jatkuvaa kouluttautumista positiivisena asiana ja ennakoivat kehittävänsä itseään jatkossakin (ks. Nurmi & Salmela-Aro 2001; Antikainen 2001). Varsinaisia jatko-opintoja ei vielä maisterin tutkintoa suoritettaessa paria poikkeusta lukuun ottamatta suunnitella, vaikka sitä mahdollisuutta ei poiskaan suljeta. Jatkuva oppiminen nähdään työssä kehittymiseen ja omaan jaksamiseenkin oleellisesti liittyvänä seikkana. Alan vaihtoa ei suunnitella, mutta oman alan puitteissa voidaan hieman suuntautua uudelleen. Koulutuksen uskotaan antavan hyvät lähtökohdat tulevaisuudelle.

Työuraan liitetään myös tavoitteita. Tulevaisuudessa toivotaan saatavan tehdä mielekkäitä työtehtäviä, kehittyä ja laajentaa omaa osaamista. Työuratavoitteisiin liitetään vaihdellen uralla hierarkisessa asemassa yleneminen, yhtä useasti kyse on oman ammattitaidon ja tietotaitotason kohottamisesta ja laajentamisesta. Saattaa kuitenkin olla, että työelämään astuttaessa pelisäännöt käyvät tutummiksi ja erilaiset haasteet kiinnostavat ja houkuttavat yhä enemmän. Opintojen loppusuoralla ollaan kiitollisia kaikista tarjoutuvista työtehtävistä, mutta myöhemmin oman arvontunnon kohotessa valikoinnin uskotaan lisääntyvän. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat kokevat varsinaisen urasuunnittelun vieraaksi, mutta ovat omaa työuraansa hieman hahmotelleet (ks. Buchmann 1989, 39-48). Haasteelliseksi koetaan työelämän kasvavat vaatimukset ja jatkuva itsensä kehittäminen. Toivottavaksi koetaan, että koulutus ja työ kohtaisivat toisensa. Työtä ei koeta elämän keskiöksi, vaikka se on aikuistumiskehityksessä keskeisellä sijalla (ks. Turunen 1996, 171-174).

Perhe on valtaosalla aikuistuvista yliopisto-opiskelijoista tulevaisuudessa tavoiteltava asia. Perhesuunnitelmat ovat kuitenkin yhteydessä yksilöllisiin elämäntilanteisiin ja ennen perheen perustamista pidetään tärkeänä, että perheen molemmat aikuiset ovat mukana työelämässä. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat siis haluavat turvata elämänsä ennen perheen perustamista. Pienellä vähemmistöllä tutkituista on jo perhettä perustettuna. Omaan perhettä koskevat näkemykset ovat melko perinteisiä; omaan

tulevaisuuden perheeseen tullee kuulumaan avioliitossa elävät isä, äiti ja muutama lapsi. Onnellinen perhe asuu kaupungin laidalla omakotitalossa ja lemmikkinä on koira. Vanhemmat käyvät alle tunnin ajoetaisyydellä töissä ja koko perheellä on mukavia harrastuksia. Toinen vanhemmista osallistuisi mielellään työelämään osa-aikaisesti lasten ollessa pieniä. Perhemalli nähdään vahvasti vanhan idyllin mukaisena. Yleisesti vaihtelevat perhemuodot hyväksytään, mutta omalla kohdalla luotetaan perinteisen perhemallin toimivuuteen ja pysyvyyteen. Todellisuudessa perheet saattavat muotoutua hyvinkin yksilöllisiksi ja poiketa ennakoidusta ihanteesta. Perheessä oleellisena pidetään henkilökohtaista sitoutumista, ei niinkään institutionaalista valaa. (Ks. Beck 1992.)

Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat suunnittelevat ja pohtivat tulevaisuuttaan kokonaisuutena, jossa elämän eri osa-alueet ovat vahvasti läsnä (ks. Puhakka 1998, 204-205). Työn, perheen ja kouluttautumisen ohella tärkeiksi koetaan itsestä huolehtiminen, elämän mielekkyyden tunne ja harrastukset. Nykyisin elämäntilanne saattaa olla niin kiireinen, ettei harrastuksille ole aikaa, kuten myös Laineen ja Kankaan (2002) tutkimuksessa todettiin. Tulevaisuudessa tilanteen kuitenkin toivotaan ja uskotaan muuttuvan. Ajatuksissa on myös lähestyvän valmistumisen myötä asuinpaikkakunnan valinta, jossa merkittävimmissä asemassa on työpaikan sijainti. Pääkaupunkiseutua ei koeta houkuttelevana, vaan vahvoilla ovat kotiseutu ja opiskelupaikkakunnan läheiset kaupungit. Tulevaisuudensuunnitelmissa on myös matkustelu.

Aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden käsitykset omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa tulevaisuutensa muotoutumiseen ovat pääosin myönteiset. Kokemus omista mahdollisuuksista ohjata omaa elämää tuo elämään mielekkyyttä ja edistää tulevaisuuden suunnittelua. Tutkitut luottavat tulevaisuuteensa ja odottavat tulevia tapahtumia innokkaina ja kiinnostuneina, kuten myös Aittolan ja Aittolan (1985) sekä Taajamon (1992) tutkimuksissa on havaittu. Elämää ei kuitenkaan haluta käsikirjoittaa valmiiksi ja toteuttaa tiettyä laskelmoitua suunnitelmaa, vaan elämälle halutaan jättää mahdollisuuksia yllättää. Elämässä tulee olla tietty perussuunta, mutta suunnitelmiinkin täytyy jättää varaa muutoksille vaihtelevien tilanteiden mukaan.

Tulevaisuuden voidaan sanoa olevan läsnä nykyisyydessä tehtyjen valintojen kautta. Muutokset ja yleinen kehitys tapahtuvat kiihtyvässä ajankulussa, joten tulevaisuutta

tulisikin hahmotella yhä pidemmällä aikaperspektiivillä. Ihmisten täytyy oppia tulevaisuuteen suuntautuva ajattelutapa ja kouluttaa itseään pitäen silmällä tulevaisuuden muuttuvia näkymiä. (Masini 1994, 2-3.) Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat voidaan jaotella neljään erilaiseen tyyppiin: 1) epävarma, jäsentymätön tulevaisuus – tyyppi, 2) tulevaisuus yhden tekijän varassa – tyyppi, 3) tulevaisuus muotoutuu omassa ohjauksessa – tyyppi sekä 4) selkeä tulevaisuus – tyyppi. Jokaisella tyypillä on tietyt piirteet liittyen tulevaisuuden hahmottamiseen. Todellisuudessa tyypejä ei sellaisenaan tutkituista voida havaita, vaan ne edistävät tutkimuksessa tehtävää tulkintaa. Tyypit eivät ole pysyviä, vaan elämä vie jokaista yksilöä kehityksessään eteenpäin. Tyypistä edetään yksilöllisellä tempolla seuraavaan. Tyypeillä on merkittäviä eroja liittyen käsityksiin omista vaikutusmahdollisuuksista tulevaisuuden muotoutumisessa. Bell (1997, 88-90) korostaakin menneisyyttä hyödynnettävän nykyisyydessä ja hahmoteltaessa tulevaisuuden muotoutumista. Usein elämä etenee vaiheittain ja esimerkiksi valmistuminen edistää työuraa ja seurustelu perheenperustamista. Elämä etenee yksilöllisten vaiheiden kautta ja yksilöllistä vauhtia. Löppösen (2000) mukaan kaikki asiat ovat vähintään kaksimerkityksisinä ja jokaisessa asiassa on läsnä sekä uhka että mahdollisuus. Aiemmin varmoina pidetyt asiat heikkenevät joustavuuden lisääntyessä.

8.2 Monipuolinen ja yhdistelevä tulevaisuuden suunnittelu

Enemmistöllä aikuistuvista yliopisto-opiskelijoista tulevaisuudensuunnitelmat sisältävät perinteiset koulutuksen ja valmistumisen, työuran aloituksen sekä perheen perustamisen ja oman kodin hankkimisen. Suunnitelmissa on runsaasti myös yksilöllisiä asioita, kuten oman vapaa-ajan lisääntyminen, uusien harrastusten aloittaminen ja pitkäaikaisten haaveiden toteuttaminen. Osa aikuistuvista yliopisto-opiskelijoista pitää tulevaisuuden suunnittelutaitojaan heikkoina ja he eivät juurikaan tulevaisuuttaan pohdi. Toisessa ääripäässä on elämänsä alituisesti suunnitteleva ja aikatauluttava opiskelija. Yleistä aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa on, että erilaisia suunnitelmia ja tavoitteita tehdään runsaasti, mutta ne ovat joustavalla pohjalla ja niitä voidaan elämäntilanteiden muuttuessa muokata. Erilaisten suunnitelmien yhdistäminen koettiin mahdolliseksi, mutta ei helpoksi. Opintojen loppuvaiheessa aikuistuvat yliopisto-

opiskelijat kertovat olevansa valmiita panostamaan työhön. Seuraavan tulevaisuuden tavoitteen, eli perheen toteutuessa, tutkitut ennakoivat ja suunnittelevat työn osuuden pienenevän elämässään. Myös Taajamon (1992) tutkimuksessa opiskelijat suunnittelivat valmistumisen jälkeen useammin työhön kuin perheeseen liittyviä asioita.

Valmistumisen jälkeen siis halutaan varmistaa itselle omaa koulutusta vastaava asema työelämässä ja vasta sen jälkeen halutaan perustaa perhettä. Perheen myötä toivotaan joustoja työelämässä (vrt. Naumanen 1994, 208) ja yleisesti ollaan sukupuolesta riippumatta valmiita panostamaan perheeseen työnkin kustannuksella. Taajamon (1992) tutkimustuloksissa nähtiin perheen perustamisen hankaloittavan erityisesti naisten työuraa, mutta tässä tutkimuksessa ei naisten ja miesten näkemyksissä havaita eroja. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat korostavat yksilöllisten valintojen merkitystä perhettäkin koskevissa ratkaisuisa. Nykyisinkin elämää kokonaisuutena tarkasteltaessa on havaittavissa jonkinlaista laskelmointia ja suunnitelmallisuutta. Yleisesti nähdään, että elämän olisi hyvä olla järjestyksessä ennen perheen perustamista. Viisaaksi nähdään perinteinen eteneminen: ammattiin valmistuminen, työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen, vaikka yksilöllisiä ratkaisuja arvostetaan ja ne ovat täysin elämän kokonaistilanteesta riippuvia.

Tulevaisuuteen suuntaavat ajatelmät olivat Taajamon (1992) tutkimustulosten mukaan realistisia ja samanlaiseen tulkintaan voidaan päätyä myös nyt yksitoista vuotta myöhemmin. Yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuusajatelmät liittyvät lähinnä sosiaalisiin suhteisiin, perheen perustamiseen sekä ammattiin ja työhön. Tulevaisuuteen suuntaavat ajatukset ovat todellisuuden tiloihin läheisesti liittyviä ja hyvinkin mahdollisesti toteutettavissa. Eroavaisuutena Taajamon tutkimuksen päätelmiin voidaan pitää 2000-luvun aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden yksilöllisten valintojen kirjoa ja laajoja mahdollisuuksia. Yliopisto-opiskelijoiden suunnitelmat voivat olla hyvin yksilöllisiä, mukailla entuudestaan tuttujen käsitysten mukaista elämäntulkua tai olla yksilöllinen sekoitus molempia.

Moni aikuistuva yliopisto-opiskelija suunnittelee elämälleen tiettyjä väljiä suuntaviivoja, mutta he pyrkivät jättämään elämälle mahdollisuuden yllättää. Taajamon (1992) tutkimuksessa naisten ja miesten tulevaisuuden tavoitteet erosivat toisistaan siten, että naiset tavoittelivat työelämään, ammattiin ja perheeseen liittyviä asioita ja

miesten ajattelussa keskeisimpinä olivat taloudelliset seikat. Tässä tutkimuksessa ei keskitytty erottelemaan naisten ja miesten tulevaisuudensuunnitelmien eroja, eikä sukupuolten välillä tutkimuksen kuluessa eroavaisuuksia havaittukaan. Erot ja yhtäläisyydet olivat yksilökohtaisia, eivätkä ne liity sukupuoleen. Taloudelliset tavoitteet eivät ole aikuistuvilla yliopisto-opiskelijoilla elämässään keskeisessä asemassa, toisin kuin oli Aittolan ja Aittolan (1992) tutkimustuloksissa. Yhä enemmän korostetaan mielekkyyttä, valinnanmahdollisuuksia ja itsensä kehittämistä omien kiinnostusten mukaan. Perhe, harrastukset ja vapaa-aika halutaan liittää elämään yhtä olennaisiksi asioiksi kuin työkin. Nummenmaan (1996) mukaan vähemmän kouluttautuneilla korostuvat suunnitelmissa elämän konkreettiset olosuhteet ja enemmän kouluttautuneilla taas tärkeää oli itsensä toteuttaminen. Tässä tutkimuksessa aikuistuvat yliopisto-opiskelijat pitävät sekä konkreettisia olosuhteita että itsensä toteuttamista tavoiteltavina asioina, mutta oma ja läheisten terveys on elämässä kaikkein arvostetuinta.

Valtaosa aikuistuvista yliopisto-opiskelijoista suhtautuu tulevaisuuteensa luottavaisesti, positiivisesti ja innokkaan odottavaisesti. Myös Aittolan ja Aittolan (1992) sekä Rubinin (1998) tutkimuksissa saatiin samansuuntaisia tuloksia. Tosin nykyisin on havaittavissa myös epätietoisuutta ja puutteellisia tulevaisuuden suunnittelutaitoja. Rubinin (1998) tutkimuksessa havaittiin, että henkilöt, jotka kokivat omat mahdollisuutensa vaikuttaa tulevaisuuteensa heikoiksi, tulkitsivat tulevaisuutensa epämääräiseksi ja hämmentäväksi. Myös tässä tutkimuksessa tulevaisuuden näköalattomuus liittyy epäselvään tilanteeseen valmistumisen myötä; oman alan työtilanne on epävakaa, valmistuminen ei tuo selkeää pätevyyttä tietylle alalle, eikä elämässä ole muitakaan vahvasti ankkuroivia tekijöitä, kuten esimerkiksi parisuhdetta. Yliopisto-opiskelijoiden elämäntilanteet ovat yhä kirjavammat ja tulevaisuus tarjoaa vaihtelevat näköalat.

Valmistumisen kynnyksellä elämä muuttuu osalla opiskelijoista huomattavasti ja osalla vain näennäisesti. Muutos saattaa aiheuttaa uusine vaatimuksineen epätietoisuutta ja ahdistusta. Usein yliopistosta valmistuminen nähdään haasteelliseksi muutokseksi, jopa riskinä ja tyhjän päälle joutumisena. Valmistumisen myötä tulevaa elämänmuutosta koetaan loiventavan työelämään osallistuminen edes osittain valmistumisen lähestyessä. Myös lukuisat elämän eri osa-alueilla tehtävät suunnitelmat lieventävät elämässä tapahtuvien muutosten prosessia. Useat suunnitelmat jakavat suunnitelmiin

liittyviä paineita niiden toteuttamisessa. Joidenkin suunnitelmien saavuttamattomuus jättää kuitenkin onnistumisille mahdollisuuksia muiden suunnitelmien tavoittelussa. Elämää ei suunnitella yhden keskeisen tekijän varaan, vaan aina on olemassa varasuunnitelmia ja monipuolisia vaihtoehtoja (ks. Beck 1992, 92-94; Nummenmaa 1996, 103). Laineen ja Kankaan (2002) tutkimusten mukaan hyväosaisten nuoret aikuiset vaativat itseltään paljon ja myös tulevaisuudelta odotetaan paljon. Tässä tutkimuksessa aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden vaatimustaso itselleen ja tulevaisuudelleen on vaihteleva. Kummatkin ilmiön ääripäät on havaittavissa, mutta enemmistö aikuistuvista yliopisto-opiskelijoista sijoittuu kohtuullisten ja realististen tulevaisuusodotusten alueelle. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat haluavat elää täysipainoista elämää, jossa elämän eri osa-alueet ovat tasapainossa. Samanlainen oli myös Laineen ja Kankaan (2002) tutkimien nuorten aikuisten näkemys, vaikka elämä olikin erittäin kiireistä ja stressaavaa. Tässä tutkimuksessa aikuistuvat yliopisto-opiskelijat korostivat, että ovat elämäntilanteiden vaihtelun mukaisesti kohtuuden rajoissa valmiita joustamaan muista elämään kuuluvista asioista (vrt. Antikainen 1998, 137).

8.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksessa tarkastellaan aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmia. Erilaisiin tulevaisuuteen kantaviin ajatelmiin ja suunnitelmiin ei tule suhtautua kuin faktoihin. Suunnitelmat ovat joustavia ja muuttuvat elämäntilanteiden muutosten mukaan. Tutkimuksen tuloksia ei voida tulkita aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudeksi, vaan ne ovat heidän tämän hetkisiä ajatuksia heidän mahdollisesta tulevaisuudestaan. Kuitenkin erilaiset hahmotelmat kertovat yliopisto-opiskelijoiden toiveista, haaveista, suunnitelmista ja todellisuuden rajoituksista. Jokaisella yksilöllä on omat käsityksensä maailmasta ja itsestään sen osana.

Kun tutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä käytetään haastattelua, tulisi Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 184-185) mukaan tutkimuksen kaikissa vaiheissa olla erityisen tarkkana laadullisten seikkojen suhteen. Laadukkuuden vaalimiseen voidaan varautua ennalta esimerkiksi laatimalla haastattelun teemarunko huolellisesti ja ennakoimalla

yllättäviä seikkoja. Tutkijan tulee sisäistää käyttämänsä metodi sekä sen vaikutukset tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa. Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy Eskolan ja Suorannan (1998, 17-20) mukaan objektiivisuus, jolla he viittaavat tutkijan pyrkimykseen olla sekoittamatta omia uskomuksiaan, asenteitaan ja arvostuksiaan tutkimuskohteeseen. Tämän tavoitteen he kuitenkin arvioivat lähes mahdottomaksi saavuttaa. Tutkijan tuleekin tuoda oma suhteensa tutkittavaan ilmiöön ja tutkittaviin julkiseksi. Tässä tutkimuksessa tutkija kuuluu samaan ryhmään kuin tutkitut henkilötkin, eli on aikuistuva alle 30-vuotias yliopisto-opiskelija sekä valmistumisensa kynnyksellä. Tutkija on siis tutkittavien kanssa pääpiirteittäin samankaltaisista lähtökohdista. Hypoteesittomuus on aina haasteellista tutkijalle, sillä aiemmat kokemukset ovat aina taustatekijöinä. Oma lähtökohta tulee tiedostaa ja tuoda se myös tutkimusraportissa julki. Aikuistuvat yliopisto-opiskelijat ovat erilaisia yksilöitä ja ennakkokäsitysten muodostaminen on vaikeaa.

Tutkimuksen aihe on melko henkilökohtainen, jolloin itse vapaaehtoisesti tutkimukseen ilmoittautuneetkin henkilöt saattavat osin kaunistella totuutta. Haastattelutilanteessa on aina mahdollisuus kaunistella totuutta ja kertoa ajatuksiaan valikoiden. Toisaalta aihepiirin kysymyksiin ei ole olemassa yhtä sosiaalisesti hyväksyttyä vastausmallia. Yliopisto-opiskelijoiden haastatteluiden anti olikin hyvin monipuolinen ja tutkija itse koki haastattelutilanteen luottamukselliseksi. Ennalta mietittyjen teemojen, haastattelun loogisen etenemisen ja tarkentavien kysymysten johdosta kuitenkin väärinymmärtämisen ja totuudenvastaisten asioiden kertominen lienee haasteellista. (Hirsjärvi & Hurme 2000.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuus liittyy tutkittujen totuudellisten asioiden kertomiseen ja aitoihin mielipiteisiin (Gall ym. 2003).

Haastattelijan osuus on suhteellisen merkittävä laadullisessa tutkimuksessa. Jokaisella on omat toimintatapansa, joita kaikkia ei tiedosteta eikä kyetä muokkaamaan. Tilanteen ja todellisuudessa vallitsevien seikkojen tekeminen julkiseksi lisää tutkimuksen luotettavuutta. Toki haastattelutilanteessa ovat läsnä moninaiset vuorovaikutus- ja valta-asetat, joiden tyhjentävä analyysi on oman tutkimuksensa aihe. Keskeistä on kysymysten asettelu ja luottamus, vaikka haastattelutilanne ei olekaan luonnollinen tilanne kummallekaan osapuolelle. (Alasuutari 1994, 123-127.) Sanavalinnoissakin tulee olla huolellinen ja pyrkiä tiedostamaan eri ilmaisuihin liittyviä ennakkokäsityksiä. Tutkijan vastuulla on, että tutkittava ymmärtää kysymyksen. Kysymysten tulee olla

selkeitä kaikin puolin. Selkeys ja tutkitun oma kokemus, että ymmärtää tutkijaa parantavat tutkimusaineiston ja koko tutkimuksen antoisuutta. Kysymysten tulisi olla neutraaleja eivätkä ne saisi johdatella tutkittavaa. Tutkijan tulee olla ennalta varautunut vaihteleviin ja yllättäviin tilanteisiin tutkimusaineiston hankintatilanteissa. Erilaisia mahdollisia tilanteita voi ennalta kuvitella ja todellisissa tilanteissa myöhemmin toimia luovasti parhaalla näkemällään tavalla. Sosiaalsiin vuorovaikutustilanteisiin ei ole olemassa ehdotonta toimintakoodia, vaan luonnollisuus ja reaktiivisuus ovat myös haastattelutilanteessa toimivia periaatteita. (Patton 1990, 303-359.)

Koska jokainen laadullinen tutkimus on yksilöllinen, on myös tutkimuksessa hankitun tiedon analyysi yksilöllisten valintojen summa (Patton 1990, 372). Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tarkastellaan koko tutkimusprosessia ja tutkijan avointa, luotettavaa ja perusteltua raportointia. Lukijan tulisi kyetä seuraamaan tutkijan ajatuskulkua ja tehtyjä päätelmiä, vaikka lukija itse ei olisikaan asioiden tulkinnasta yksimielinen tutkijan kanssa. Kvalitatiivinen tutkimus herättää usein uusia ongelmia, jota pidetään osin merkinä onnistuneesta analyysistä. (Eskola & Suoranta 1998, 211-223.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuus voidaan todeta tulkinnan johdonmukaisesta dokumentoinnista ja läpi tutkimuksen jatkuvasta johdonmukaisuudesta (Kvale 1996, 217). Tutkijan loppupäätelmiä voidaan arvostella ja ihanteellista olisikin, jos jokainen lukija tekisi omat johtopäätöksensä (Patton 1990, 381). Lukija voi arvioida tutkijan tekemiä tulkintoja erityisesti hänen valitsemiensa aineistonäytteiden ja niistä tehtyjen tulkintojen perusteella. Tässä tutkimuksessa esitetään runsaasti aineistonäytteitä, sillä ne antavat lukijalle laajat mahdollisuudet tehdä omia päätelmiään, ne vahvistavat elämänläheisen aiheen käsittelyä, ovat sisällöltään rikkaita ja elävöittävät tulkintaa. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 194) korostavat laadullisen tutkimuksen aineiston olevan vivahteikas, jolloin tulosten esittelyssäkin on syytä esittää tulokset pääpiirteitä laajemmin. ”Tulevaisuudesta tietämisellä ei kuitenkaan tarkoiteta vain tulevaisuudessa tosia lauseita, vaan tosia lauseita tulevaisuudesta” (Niiniluoto 1993).

8.4 Jatkotutkimusaiheet

Tulevaisuuden hahmotteluun liittyy erilaisia toiveita ja pelkoja. Nykyisessä globaalissa maailmassa on tärkeää, että opitaan ymmärtämään muiden ihmisten ajatuksia, toiveita ja pelkoja tulevaisuudesta. (Masini 1994, 129.) Tulevaisuuteen liittyvien toiveiden ja pelkojen kohteet muuttuvat elämän edetessä. Antoisa jatkotutkimusaihe voisi olla tulevaisuudensuunnitelmien toteutumisen ja myös suunnitelmien muuttumisen seuraaminen. Aihetta voisi tutkia pitkittäistutkimuksena, jolloin tutkimusajan pituus tuo aiheeseen syvyyttä ja tuo tulevaisuuden muotoutumisen todelliseksi kaikkine ulottuvuuksineen. Tässä kyseisessäkin tutkimuksessa haastateltuja henkilöitä olisi kiinnostavaa seurata; kuinka heidän tulevaisuuden haaveensa ja suunnitelmansa mahdollisesti toteutuvat, siirtyvät, unohtuvat tai vaihtuvat vuosien kuluessa.

Jatkotutkimuksena voisi tarkastella eri kouluasteiden opiskelijoiden tulevaisuudennäkymien ja -suunnitelmien eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä sekä kuinka eripituiset koulutusurat vaikuttavat tulevaisuuden näkymiin ja millainen on suunnitelmien ja toteuttamisen yhteys. Tutkimuksessa voisi selvittää tulevaisuudensuunnitelmia suhteessa koulutustaustaan. Samaa voisi tutkia myös sukupuolten eroihin tai samankaltaisuuksiin keskittyen. Samoilla tutkimusryhmillä voisi tutkia erilaisten elämänvaiheiden ilmenemistä sekä niiden yhteyttä tulevaisuudensuunnitelmiin.

Kuhunkin tämän tutkimuksen teema-alueeseen, kuten työuran, jatkokoulutuksen tai perheen suunnitteluun voisi myös paneutua tarkemmin ja syventää tietoa. Tutkimalla yksilöiden heidän omaa elämäänsä koskevia suunnitelmia, unelmia, toiveita ja tavoitteita voivat päättäjät ja eri alojen suunnittelijat luoda mahdollisuuksia ja yhteiskunnallisia rakenteita yksilöitä palvelemaan. Myös oman elämänsä suuntaa ja tulevaisuuttaan pohtivalle yksilölle voi avautua uusia tulevaisuudennäkymiä saadessaan tietoa muiden ihmisten tulevaisuutta käsittelevistä ajatuksista (ks. Bell 1997 ja Hirsjärvi & Remes 1986).

Jatkotutkimusta voisi tehdä myös vertailemalla kansainvälisesti aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmia, odotuksia ja näkemyksiä. Kulttuurien

tuntemuksen tulisi olla silloin laajaa ja erilaiset kulttuurit tulisi suhteuttaa toisiinsa. Toisaalta saatu tieto saattaa olla haasteellista suhteuttaa koskemaan erilaisia kulttuureja. Bell (1997, 1) kuitenkin korostaa, että kaikissa kulttuureissa ihmisillä on samankaltaisia arvoja ja tavoitteita. Tulevaisuudennäkymiä voisi syventää tutkimalla erilaisia ryhmiä, kuten lukiolaisia, pienten lasten vanhempia, keski-ikäisiä, eläkkeelle jääviä tai vanhuksia.

LÄHTEET

- Aittola, H. & Aittola, T. 1985. Yliopisto-opiskelun mielekkyden kokeminen ja opiskelijoiden elämismaailman perusrakenteet. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 359.
- Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 91.
- Aittola, T. 1998. Nuorten arkipäivän oppimisympäristöt. Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Porvoo: WSOY, 172-189.
- Aittola, T. 1998. Yliopisto oppimisympäristönä. Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Porvoo: WSOY, 190-212.
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäntulkku ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Antikainen, A. 2001. Kansainvälinen vertailu elinikäisestä oppimisesta. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämäntulkku. 2. painos Helsinki: Tammi, 99-125.
- Baltes, P. & Goulet, L. 1970. Status and issues of a life-span developmental psychology. Teoksessa P. Baltes & L. Goulet (toim.) Life-span developmental psychology. Research and theory. New York: Academic Press, 3-21.
- Baltes, P., Reese, H. & Lipsitt, L. 1980. Life-span developmental psychology. Annual Review of Psychology 31, 65-110.
- Beck, U. 1992. Risk society. Towards a new modernity. Käänt. Mark Ritter. London: Sage.

- Bell, W. 1997. Foundations of futures studies. human science for a new era. vol. 1: history, purposes and knowledge. New Brunswick and London: Transaction publishers.
- Buchmann, M. 1989. The script of life in modern society: entry into adulthood in a changign world. Chicago: The University of Chicago.
- Dunderfelt, T. 1997. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Porvoo: WSOY.
- Euro Student. Social and economic conditions of student life in Europe 2000. Hochschul-Information-System. Saatavilla [www-muodossa:>URL: http://www.his.de/>](http://www.muodossa.de). 5.11.2002
- Ellström, P.-E. 1996. Rutin och reflektion. Förutsättningar och hinder för lärande i daglig arbete. Teoksessa P.-E. Ellström, B. Gustavsson & S. Larsson (toim.) Livslångt lärande. Lund: Studentlitteratur. 142-179.
- Ellström, P.-E. 1997. Kompetens, utbildning och lärande i arberslivet. Problem, begrepp och teoretiska perspektiv. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Erikson, E. 1994. Identity: Youth and crisis. 5. painos. New York: Norton.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gall, M.D., Gall, J.P. & Borg, W.R. 2003. Educational research. An introduction. 7. painos. Boston: Allyn and Bacon.
- Giddens, A. 1991. Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age. Cambridge: Polity Press.
- Gittins, D. 1993. The family in question. Changign households and familiar ideologies. 2. Painos. Houndmills: Macmillan.

- Gottfredson, G. 1976. Using a psychological classification of occupations to describe work, careers and cultural change. The Johns Hopkins University Ph. D. Michigan: CMI.
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Porvoo: WSOY.
- Havighurst, R. 1974. History of developmental psychology: socialization and personality development through the life span. Teoksessa P. Baltes & K. Schaie (toim.) Life-span developmental psychology. Personality and socialization. New York: Academic Press, 3-24.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. 1986. Voidaanko tulevaisuuteen vaikuttaa? Koulutus ja tietoyhteiskunta -tutkimuksen osaraportti. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 1. Jyväskylän yliopisto.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Hukkinen, J. 1993. Teemahaastattelun käyttö tulevaisuuden tutkimuksessa. Teoksessa M. Vapaavuori (toim.) Miten tutkimme tulevaisuutta? Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Acta Futura Fennica no. 5. 181-192.
- Hultman, G. 1996. Kulturer och det informella. Lärande i kontext. Teoksessa P.-E. Ellström, B. Gustavsson & S. Larsson (toim.) Livslångt lärande. Lund: Studentlitteratur. 282-307.
- Häyrynen, L. 1994. The life course of the academic women. Teoksessa G. Bjerén & I. Elgqvist-Saltzman (toim.) Gender and education in a life perspective: lessons from Scandinavia. Aldershot: Avebury, 64-67.

- Ilmarinen, J. 2001. Työikäiset ja elämäntyyli. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämäntyyli. 2. painos. Helsinki: Tammi, 173-193.
- Jung, C. 1998. Unia, ajatuksia, muistikuvia. 5. painos. Porvoo: WSOY.
- Karisto, A. 1998. Pirstoutuvan elämän politiikka. Teoksessa J.P. Roos & T. Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 54-75.
- Kasurinen, H. 1999. Personal future orientation: plans, attitudes and control beliefs of adolescents living in Joensuu, Finland and Petrozavodsk, Russia in 1990s. Joensuun yliopisto, Kasvatustieteellisiä julkaisuja 53.
- Kivinen, O. & Nurmi, J. 2002. Yhdenmukaista korkeakoulutusta erilaisille eurooppalaisille? Korkeakoulutus ja työ kymmentä maata vertailevan tutkimuksen valossa. Kasvatus 33 (4), 363-382.
- Kivinen, O., Rinne, R. & Naumanen, P. (toim.) 1991. Aikuiskoulutuksen yhteiskunnalliset lähtökohdat. Turun yliopisto, Täydennyskoulutuskeskus. Turku: Painosalama.
- Koivusilta, L. & Rimpelä, A. 2001. Nuoruusiässä luodaan terveyden perusta. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämäntyyli. 2. painos. Helsinki: Tammi, 155-172.
- Kolehmainen, S. 2002. Koulutus, sukupuoli ja työnjako. Sosiologia 39 (3), 200-214.
- Kvale, S. 1996. Interviews. An introduction to qualitative research interviewing. London: Sage.
- Laine, S. & Kangas, I. 2002. Aivokemiallisista häiriöistä elämäntyylin vaikeuteen. Hyväosaisten nuorten aikuisten näkemyksiä omasta ja ikäryhmänsä pahoinvoinnista. Nuorisotutkimus 3, 18-31.

- Levinson, D. 1986. A conception of adult development. *American Psychologist*, 41 (1), 3-13.
- Levinson, D. 1996, *The seasons of a woman`s life*. New York: Ballentine Books.
- Lindström, K. 1999. Työyhteisöjen muuttuminen. Teoksessa R. Pietiläinen (toim.) *Työ vuonna 2005 - näkymiä suomalaiseen työelämään*. Helsinki: Työterveyslaitos, 96-102.
- Löppönen, P. 2000. Yhteinen tulevaisuutemme? Teoksessa I. Niiniluoto (toim.) *Maailman tila ja henkinen tulevaisuus*. Helsinki: Otava. 11-42.
- Malaska, P. 1993. Tulevaisuustietoisuus ja tulevaisuuteen tunkeutuminen. Teoksessa M. Vapaavuori (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuutta?: kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa*. Helsinki: Painatuskeskus. 6-12.
- Mannermaa, M. 1998. *Kvanttihiljaisuus tulevaisuuteen?* Helsinki: Otava.
- Martelin, T., Pitkänen, K. & Koskinen, S. 2001. Suomalaisten väestöllinen elämäntilanne: tilastoja ja tarinoita. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) *Suomalainen elämäntilanne*. 2. painos. Helsinki: Tammi, 38-57.
- Masini, E. 1994. *Why futures studies?* London: Grey seal.
- Mikkonen, A. 2000. Nuorten tulevaisuuskuva ja tulevaisuuskasvatus. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 57.
- Morgan, D. 1999. Risk and family practices: accounting for change and fluidity in family life. Teoksessa E. Silva & C. Smart (toim.) *The new family?* London: Sage, 13-30.
- Mäkelä, K. (toim.) 1990. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

- Naumanen, P. 1994. Tiedon, taidon ja vallan tiellä: miesten ja naisten kouluttautuminen ja työ. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 22.
- Naumanen, P. 2002. Koulutuksella kilpailukykyä. Koulutuksen yhteys miesten ja naisten työllisyyteen ja työn sisältöön. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 57.
- Niiniluoto, I. 1993. Tulevaisuustutkimus – tiedettä vai taidetta? Teoksessa M. Vapaavuori (toim.) Miten tutkimme tulevaisuutta?: kommunikatiivinen tulevaisuudentutkimus Suomessa. Helsinki: Painatuskeskus. 13-18.
- Niiniluoto, I. 1999. Voidaanko tulevaisuudesta tietää? Tieteessä tapahtuu. 17 (1), 5-9.
- Nummenmaa, A. R. 1996. Koulutus, sukupuoli ja elämänkulku. Nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Työministeriö. Työpoliittisia tutkimuksia 149. Helsinki: Hakapaino.
- Nurmi, J.-E. (toim.) 2001. Navigating through adolescence. European perspectives. New York: Routledge Falmer.
- Nurmi, J.-E. & Salmela - Aro, K. 2001. Ihmisen psykologinen kehitys ja elämänkulku. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämänkulku. 2. painos. Helsinki: Tammi, 86-98.
- Paajanen, P. 2002. Suomalaisten lapsenhankinnan toiveet ja todellisuus eivät kohta. Väestöliitto: Perhebarometri. Saatavilla [www –muodossa: <URL: http://www.vaestoliitto.fi/tiedotus/sisaltosivut/2002/perhebarometri.htm](http://www.vaestoliitto.fi/tiedotus/sisaltosivut/2002/perhebarometri.htm). 5.11.2003.
- Patton, M. Q. 1990. Qualitative evaluation and research methods. 2. painos. Newbury Park: Sage.

- Puhakka, H. 1998. Naisten elämänkulku nuoruudesta aikuisuuteen - koulutuksen merkitys elämän kulussa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 42.
- Pulkkinen, L. 1997. Kasvaminen aikuiseksi. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.) Lapsesta aikuiseksi. Jyväskylä: Atena kustannus, 15.
- Rubin, A. 1998. The images of the future of young Finnish people. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja D-2.
- Ruohotie, P. 1995. Ammatillinen kasvu työelämässä. 2. Uudistettu painos. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos. Hämeenlinna. 71-76.
- Salmela-Aro, K. 1996. Personal projects and subjective well-being. Department of Psychology, Research Reports No. 18. Helsinki: University of Helsinki.
- Salmela-Aro, K., Nurmi, J.-E., Saisto, T. & Halmesmäki, E. 2000. Women's and men's personal goals during transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 14, 171-186.
- Scott, P. 1998. Massification, internationalization and globalization of higher education. Teoksessa P. Scott (toim.) *The globalization of higher education*. Buckingham and Philadelphia: The Society for Research into Higher Education & Open University, 108-129.
- Silva, E. & Smart, C. 1999. The "new" practices and politics of family life. Teoksessa E. Silva & C. Smart (toim.) *The new family?* London: Sage. 1-12.
- Taajamo, M. 1992. Yliopisto-opiskelijoiden aikuisiän kehitystehtävät ja suuntautuminen tulevaisuuteen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu - tutkielma.

- Tuomi, J. 2001. Aetatis hominum - elämänkulun vaiheet antiikin ja keskiajan kirjallisuudessa. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämänkulku. 2. painos. Helsinki: Tammi, 13-37.
- Turunen, K. 1996. Elämänkaari ja kriisit. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Vilkko, A. 2001. Elämänkulku ja elämänkulkukerronta. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämänkulku. 2. painos. Helsinki: Tammi, 74-85.
- Virtanen, A. 2001. Kasvatustieteen opiskelijoiden ammatillinen sosialisatioprosessi harjoittelun aikana. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu - tutkielma.
- Vuori, J. 1999. Nuoret tulevaisuuden työvoimana. Teoksessa R. Pietiläinen (toim.) Työ vuonna 2005 - näkymiä suomalaiseen työelämään. Helsinki: Työterveyslaitos, 32-37.
- Vähätalo, K. 1996. Pitkäaikaistyöttömät ja lamasta selviytyminen. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien työmarkkina-aseman ja sosiaalisen huono-osaisuuden muotoutumisesta vuosina 1993-1994. Työpoliittinen tutkimus 132. Helsinki: työministeriö.
- Watts, A. G. & Van Esproeck, R. 1998. New skills for new futures: higher education guidance and counselling services in the European Union. Brussels: VUBPRESS.
- Whitty, G. 1997. Creating quasi-markets in education. Teoksessa M. Apple (toim.) Review of Research in Education 22. Washigton CD: American Educational Research Association.

LIITE 1

Hei!

Etsin pro gradu –työtäni varten haastateltavia yliopisto-opiskelijoita. Opiskelen kasvatustiedettä ja tutkimukseni aiheena on aikuistuvien yliopisto-opiskelijoiden tulevaisuudensuunnitelmat.

Sovellut haastateltavaksi, jos olet alle 30-vuotias ja opintosi yliopistossa ovat loppusuoralla. Kaikkien tiedekuntien ja molempien sukupuolten edustus olisivat tärkeitä.

Jos kuulut tutkimuksen kohdejoukkoon ja kiinnostuit, niin ota yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse, ja sovitaan tarkemmin haastattelusta! Voit myös kysyä lisätietoja aiheesta.

Kiitos jo etukäteen!

Yhteydenottoasi odottaen

Minna Maunula

mirihama@st.jyu.fi

p. 040 511 1113

LIITE 2

Haastattelun teemoja:

Tausta

sukupuoli, ikä, koulutusala, perhe, sisarukset, koulutus, ammatit

Elämäntilanne

elämän keskeiset toiminnot koulutuksen alussa / nyt / tulevaisuudessa

siirtyminen aikuisuuteen, kokeeko olevansa aikuinen

mitä tuntomerkkejä yleensä / itsessä

kokeeko tulevansa kohdelluksi nuorena / aikuisena

mitä vaatimuksia aikuiselle

Suunnitelmat tulevaisuudessa

onko suunnitellut tulevaisuutta, suunnitteleeko yleensä elämää

kuinka pitkälle suunnitelmat yltää, kuinka realistisia

miten elämän tärkeät ratkaisut ovat syntyneet, mikä on oma osuus

kuinka uskoo elämän etenevän, mitkä asiat kantavat

kuinka konkreettisia suunnitelmia on tehnyt, sitoutuminen

mitkä tapahtumat voisivat muuttaa suunnitelmia

onko varautunut muutoksiin, yllätyksiin ja pettymyksiin

mikä voisi olla pahin vastoinkäyminen

mitkä elämänsuunnitelmat ovat juuri nyt ajankohtaisia

miten suhtautuu tulevaisuuteen

mikä on hidasteena suunnitelmien toteuttamiselle

mihin asioihin suunnitelmat liittyvät, omaan ikään tai johonkin muuhun tekijään

mitä asioita suunnittelee, mitkä asiat saavat tapahtua

suunnitelmien erityinen järjestys

Koulutus

Koulutushistoria

tyytyväisyys koulutukseen, koulu/opiskelumenestys

jatko-opiskelusuunnitelmat
 täydennyskoulutussuunnitelmat
 asenteet jatkuvaan kouluttautumiseen
 aikooko vaihtaa alaa, suuntautua hieman eri suuntaan
 kuinka koulutus on muokannut tulevaisuudensuunnitelmia
 mitä koulutuksen avulla ajattelee tulevaisuudessaan saavuttavansa

Tavoitteet työuralla

työhistoria
 mikä on työssä tärkeää
 miten kokee työelämään siirtymisen
 tavoitteita työelämässä
 urasuunnitelmat
 taloudelliset tavoitteet
 työelämään liittyvät haasteet
 koulutusta vastaavan työn tärkeys, yli- / alikoulutus
 sukupuolen merkitys työuralla etenemisessä
 työuran ja perheen kilpailu
 onko valmis työelämän vaatimiin joustoihin muiden elämänalueiden
 kustannuksella

Parisuhdetilanne ja perheellistyminen

seurustelu
 suunnitelmat, ihmissuhteet
 suhtautuminen avo- / avioliittoon
 missä vaiheessa lapset (liitossa vai ei)
 lastenhankinta, mitkä tekijät vaikuttavat (ikä, työ, taloudellinen tilanne...)
 mahdollinen ero
 sitoutuminen perheeseen, sukupuolen merkitys
 perheen onnea haastavia tekijöitä
 millaisena näkee oman tulevaisuuden perheensä

Harrastukset, vapaa-aika

millaista

tärkeys
suunnitelmia
millainen asema tulevaisuudessa

Aikooko asettua maantieteellisesti paikoilleen
mihin, miksi, mitä vaatimuksia

Mitä muita tulevaisuudensuunnitelmia

Miten suhtautuu omiin suunnitelmiin ja tulevaisuuteen kokonaisuutena

Ihanteellinen tulevaisuus

Vapaat kommentit